Lars Levi Læstadius.

En kyrlig tidsbild

AF

J. A. Englund.

(Aftryck ur Teologisk Tidskrift.)

UPSALA. ED. BERLING. 1876.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Jakob Albert Englund** (1823-1914) har digitaliserats från Ekomuseum Historisk skogsexport från Kalix älvdal i junbi 2011 av arkivarie Magnus Cedergren och anpassats för Projekt Runeberg i september 2015 av Ralph E.

Detta verk kan läsas såsom en uppslagen bok i färg på Internet Archive.

Sidbilderna är tyvärr mycket för ljusa (överexponerade) och några (54, 55) är dessutom suddiga och oläsbara.

LARS LEVI LÆSTADIUS.

EN KYRKLIG TIDSBILD

AF

J. A. ENGLUND.

(Aftryck ur Teologisk tidskrift).

UPSALA, ED. BERLING. 1876.

Lars Levi Læstadius.

En kyrklig tidsbild.Såsom källor hafva af förf. blifvit anlitade Lars Levi Læstadii tidning: *Ens ropandes röst,* Sv. lappmarkens herdaminne af J. Grape, Sv. biografiskt lexikon, Petri Læstadii journal, Akianders historia om de andliga rörelserna i Finland, officiela handlingar m. m. För öfrigt må nämnas, att skildringen af læstadianismen är till en icke ringa del grundad på dels personlig kännedom, dels meddelanden af «læstadianer» och personer, som befinna sig i närheten af den læstadianska rörelsens brännpunkter.

Inledning.

Till de mest egendomliga och märkvärdiga företeelser inom något kyrkosamfund hörer utan tvifvel den lika vidt omfattande som genomgripande andeliga rörelse, hvilken framkallades genom den mans lärareverksamhet hvars lefnadsteckning vi härmed lägga under läsarens ögon. Nedbrytande i sin väg gamla sedvänjor och åsigter, gamla oseder och hemsynder, andelig tröghet och köttsligt kristendomshat, religiös otro och indifferentism, gick denna rörelse fram, oemotståndlig till sin kraft och besynnerlig till sina former, hvilka hos mången kristendomens vän väcka en förvåning, blandad med tvifvel om det tillbörliga i de samma. Ännu sedan grafven slutit sig öfver den mans stoft, hvars predikan var det hufvudsakliga medel, hvarigenom denna hvälfning åstadkoms, har densamma, om än dess högsta svallvågor lagt sig, bibehållit sin egendomlighet, huru mycket den än i några sina förgreningar må hafva förlorat af sin religiöst-sedliga karaktär. Denna utomordentliga rörelse på det kyrkliga området erhöll vid sin början och behåller ännu ett skaplynne, hvarigenom den intager ett eget rum ibland kyrkliga lifsyttringar, om det än icke kan förnekas, att hos den samma finnas åtskilliga slägtdrag, som erinra om andra företeelser inom samma vigtiga område. Det är naturligt, att då en andelig folkrörelse uppkommer, kan denna ej undgå att mäktigt beröra folklynnet och uppröra detta ifrån grunden, hvarigenom rörelsen får helt egna yttringar och enegen färg, likasom strömmen, då dess vågor gå högt, rörer upp bottnens sand och derigenom erhåller en färg, motsvarande beskaffenheten af det jordlager, som han sköljer. Men hos ifrågavarande kyrkliga företeelse visar sig en egendomlighet, som är mycket sällspord. Icke en utan flere sidor äro här egnade att väcka det intresse, som alltid framkallas af hvad som faller mera eller mindre långt utom lifvets vanliga företeelser.

Det synes derföre vara skäl att göra denna märkvärdiga lifsyttring inom vår svenska kyrka till föremål för en skildring. Denna skildring gör anspråk på *en* förtjänst, opartiskhetens. Stälda helt och hållet utom den strid, som »det læstadianska läseriet» framkallat och ännu framkallar, vilja vi, med syftemål att i allt följa sanningen troget i spåren, framställa denna andliga rörelse till dess uppkomst och utveckling. Dervid skall så väl å ena sidan det i religiöst-moraliskt hänseende fruktbringande i sjelfva rörelsen, som å andra sidan den skefhet och förvändhet, hvarmed hon var behäftad, läggas i dagen. Och emedan den s. k. læstadianismen äfven på vår tid är af stort intresse, om än den samma efter den ovanlige mans död, som gifvit denna riktning inom kyrkan sitt namn, förlorat i dogmatisk bestämdhet och blifvit sväfvande emellan skilda läromeningar, oklara som deras religiösa åskådning, hvilka uttala dem — ett förhållande, som icke kunnat utöfva ett helsosamt inflytande på karaktären hos denna riktning — skall denna till sin nuvarande beskaffenhet i några hufvuddrag framställas. Huru denna i grunden glädjande, om än förunderliga kyrkliga lifsrörelse icke långt ifrån sin början fick en sorgligt ryktbar sidogren i den fanatiska Koutokeinosekten, äfvensom huru den i våra dagar i Finland omsatt sig i den besynnerliga Hikkmisekten, skall i korthet framställas, så långt författarens kännedom härom sträcker sig.

Men hvad vi komma att teckna synes oss lämpa sig till en tafla, omkring hvilken Læestadii egen lefvernesbeskrifning utgör ramen. Vi anse oss härtill hafva så mycket större skäl, som denne man ej blott gaf anledning till rörelsens uppkomst utan äfven alltintill sitt frånfälle utöfvade ett så afgörande inflytande derpå, att den i viss mening koncentrerades i hans person. »Det læstadianska läseriet» och Læstadii presterliga verksamhet kunde nästan sägas sammanfalla, till ett, så länge denovanlige mannen lefde. Det ligger ock i sakens natur, att då

en religiös hvälfning framkallas genom en person, utrustad med de andens och naturens gåfvor, att han förmår behålla ledningen af de krafter, som kommit i verksamhet, måste alltid denna personlighet till en väsentlig grad afspegla sig i rörelsens karaktär. Men när så är förhållandet, är det nödvändigt att noga lära känna denna personlighet, om man skall få ett rätt begrepp om de andeliga förhållanden, som uppkommo genom hans verksamhet och ordnade sig under hans ledning. Att i Læstadii lefnadsteckning inpassa en redogörelse för den læstadianska rörelsen, sådan den var under den tid han sjelf var i tillfälle att omedelbart ingripa med sin ovanliga andekraft, kan således icke vara annat än i sin ordning. Heldre kan det sättas i fråga, huruvida inom denna biografi finnes berättigad plats för teckningen af denna kyrkliga företeelse, sedan den efter den ledande personlighetens försvinnande från skådeplatsen, åtminstone hvarest säker ledning saknats, förlorat mycket af hvad som just utgjort företeelsens förnämsta värde. Men att sådana personligheter icke upphört att verka derföre att de här upphört att lefva, bevisar sig äfven genom sjelfva sättet för urartandet af den sak, för hvilken de lefvat och kämpat. En sådan förändring påminner alltid om arten af det, som urartat, och ingen förvildning kan utplåna spåren af beskaffenheten hos det lif, som sålunda omformat sig. Men den som förut så mäktigt inverkat på det förhållande, som inträdt i en ny och förändrad form, måste således medelbarligen inverka på denna senare. Man kan också mycket väl i Læstadii eget sätt att verka upptäcka en nyckel till de efter hans död ombildade och förvildade grenarne af læstadianismen. Hos honom finner man väl icke skulden, men åtminstone förklaringen till det delvisa urartandet af det religionsparti, som bär hans namn. I sjelfva verket måste således teckningen äfven at de yttersta förgreningarna af den religiösa riktning, som i Læstadii lärareverksamhet hade sin utgångspunkt, tillhöra hans lefvernesbeskrifning.

Af dessa orsaker är det, som vi i en biografisk teckning af den vidt bekante Lars Levi Læstadius infoga skildringen af den rörelse, som med väldiga böljeslag och nästan vidunderliga former gått fram genom Torne lappmark och efter hand trängt icke blott utom dennas utan ock långt utom Sverigesgränser. Möjligen skall någon förebrå oss, att vi på åtskilliga ställen tillåtit oss en omständlighet, som kunnat undvikas. Vi svara, att det ovanliga hos de omständigheter, ibland hvilka han rörde sig, hafva öfverväldigat oss. Om uppfattningen hos läsaren är en annan, må det ursäktas författaren, som icke varit i tillfälle att lära känna någon annan än sin egen. Och härmed göra vi början med teckningen af den mans lefnad, som varit visst icke den störste men kanske den originelaste vår svenska kyrka haft att framvisa.

I.

Læstadii barndoms- och ungdomstid.

Långt uppe i Lappmarken fans i början af detta århundrade ett fattigt nybygge. Armodet var der bosatt, icke derföre att naturen mera här än på andra ställen i den bebodda delen af det lappländska höglandet nekade odlaren ersättning för hans flit och möda, utan emedan det i icke ringa mån saknades den ihärdiga arbetsförmåga och sannolikt äfven den omtänksamhet, utan hvilka jorden i dessa nordliga trakter obevekligt nekar att öppna sina näringskällor. Stället kallades då, såsom ännu i dag, Jäckvik. Beläget i Arjeplogs socken vid den stora sjön Hornafvans vestra ända, har det ett något ödsligt läge, icke långt från det höga, nästan öfver hela Pite lappmark synliga fjället Peljekaise, från hvilket stället skiljes af den vik vid hvilken det senare ligger. Mycket dyster är den skildring af detta ställe, som man finner i Petrus Læstadii, den snillrike lapplandsmissionärens skrifter, hvilken i allmänhet så väl förstod att måla med pennan. Han kallar det «ett rysligt ställe» och trakten deromkring en «dödens bygd.» Enligt hans beskrifning är denna nejd lika ofruktbar om sommaren som hemskt ödslig om vintern. Det synes dock som den utmärkte skriftställarens lifliga fantasi i förening med under ungdomen mottagna beskrifningar på det djupa armod och elände, som här mött personer, med hvilka han genom blodets band på det närmaste var fästad, skulle hafva kommit honom att gifva en allt för mörk färg åt den tafla, som han öfver Jäckvik upprullat. Många hafva väl misslyckats i sina försök att vinna sin utkomst, då de här uppslagit sinabopålar såsom nybyggare, och stället har ofta ombytt invånare, men att detta misslyckande icke har sin orsak

i nybyggets läge och naturbeskaffenhet, bevisar sig deraf, att välmågan nu är bofast derstädes. Jäckvik bebos nämligen på vår tid af Arjeplogs förmögnaste nybyggare.

Men så var icke förhållandet i århundradets början. På Jäckvik bodde då en man, som var en ibland de allra fattigaste af socknens befolkning. Och likväl hade denne en högre bildning, än som i allmänhet fallit på nybyggares lott. Född af en gammal prestslägt, hvilken Arjeplogs pastorer »allt ifrån Karl Gustafs tider till Adolf Fredriks tillhörde,» hade han i sin ungdom varit auskultant i Bergskollegium. Sedan han 1772 blifvit bergsfogde vid Nasafjälls silfververk, hade han efter flera års verksamhet såsom sådan lemnat denna föga afundsvärda befattning med 75 riksdalers lön för att försöka sig såsom nybyggare. Resultatet af försöket blef, såsom icke var svårt att förutse, den största fattigdom. Kampen med de svårigheter, som han utmanat, slutade med nederlag. Ett nytt försök gjordes, och af denna orsak hade han slagit sig ned som nybyggare i Jäckvik. Det var här han bodde år 1800. Enkling efter sitt första, under något lyckligare förhållanden ingångna äktenskap, hade denne man, Karl Læstadius, femtio år gammal, till det tarfliga hemmet fört såsom maka en fattig fyratioårig nybyggaredotter, Anna Lisa Jansdotter. Af detta äktenskap föddes den 10 januari år 1800 Lars Levi Læstadius. Om någonsin ett rikt och betydelsefullt lif börjat i armod och under tryckande yttre förhållanden, så var det utan tvifvel hans. Uti en kall och usel stuga skådade han första gången dagsljuset, och för att blifva delaktig af det kyrkliga dopet bars han på modrens armar den långa och besvärliga vägen till presten, som bodde icke mindre än sex eller sju mil från Jäckvik. Det var icke med leende verlden tog emot det barn, som sedan skulle så ofta le åt verlden, men med det löje, som det med hat blandade verldsföraktet framkallar.

Tvänne vintrar bodde Lars Levi Læstadii föräldrar på detta ödsliga ställe. De flyttade derefter till ett beskedligt nybyggarefolk, som var bosatt en mil från Arjeplogs kyrkoplats, och det var i detta nybygge Lars Levi yngre, för den stora allmänheten kanske ännu mer kände broder Petrus föddes. Året derefter bosatte sig familjen på Arjeplogskyrkoplats för att pröfva samma djupa armod. Detta var makarnes följeslagare öfverallt; de kunde förändra boningsplats, men icke sin ekonomiska ställning, hvilken synes hafva nått eländets yttersta gräns. Att så är, visar sig tydligt af den yngre sonens skildring af förhållandet. »På den tiden», säger han, »voro alla nybyggare stadda i stor fattigdom, och de voro få, som kunde sägas hafva dagligt bröd. Deras barn uppfostrades i armod och fattigdom; men så föraktade och uttrasade som vi voro inga i socknen. Vi voro de ringaste ibland alla, oss ville ingen vidkännas något förhållande till, ty rikedom och granna kläder äga en underbar trollkraft så i lägre som högre kretsar.»

Det var under sådana förhållanden Lars Levi Læstadius tillbragte de första åren af sin lefnad. Till den fattigdom, som i sin dystraste skepnad var den dagliga gästen i föräldrahemmet, kom äfven en bristande enighet emellan makarna, ett förhållande, som naturligtvis måste göra hemmet ännu mera mörkt och otrefligt. Den ibland sönerna, hvars verksamhet inom kyrkan föranledt denna teckning, aflägger härom det ojäfaktigaste vitnesbörd. »Qvinnan» , säger han om sin moder, »hade ett melankoliskt temperament, men mannen hade ett hetsigt temperament och utmärkte sig för glädtighet, qvicka upptåg och infall, men var derjämte, då han smakade spirituösa, utmärkt för elakt ölsinne, hvilket den ängsliga, för stilla ensamhet böjda qvinnan fick betala med bittra tårar; men alJrig hördes hon klaga, ty hon bar sitt kors med tålamod. Låg icke något solsken af joidisk lycka utbredt öfver Læstadii föräldrahem, så var der dock icke endast mörker. Det är nämligen en mycket ljus bild, som möter oss i den undergifna tro, som lifvade hans moder. Sin tunga jordiska lott bar hon med den undergifvenhet, hvaraf endast den är mäktig, som i Herren har sitt hjertas tröst och sin del. Hon var en i kristlig betydelse from qvinna.

Denna fromhet var icke utan inflytande på sonen, om än det dröjde länge, innan han på ett mera afgörande sätt ådagalade, att han riktat sin håg till hvad som är vigtigast af allt i verlden. Det är otvifvelaktigt, att den moderliga kärleken redan tidigt lade eviga lifvets ord på sonens hjerta och dermed sådde frön till lif och gudaktighet, hvilka visserligen under många at lågo dolda, men som omsider utvecklades och buro frukt.Det var dock icke endast impulser till det goda och eftersträvansvärda, som den sedan så märkvärdige mannen erhöll i föräldrahemmet. Man kan icke neka, att i hans uppträdande, helst under det sista skiftet af hans lif, framträder en frånstötande sträfhet, som nog litet liknar den kärlek, hvilken fördrager allting. Det är högst troligt, att man till icke ringa grad

har att söka orsaken härtill i de missförhållanden, som ägde rum i hemmet, och som obehagligt måste inverka på den liflige gossen. Hvad som synes vara utom allt tvifvel är, att den utomordentliga fattigdom och deraf följande tortighet i möblering och ekipering, som redan från den spädaste åldern mötte barnets blick, i hög grad bidrog att hos mannen framkalla ett cyniskt verldsförakt och göra honom fiendtlig mot icke blott beqvämlighet, som af honom lörvexlades med lyx och fåfänglighet, utan till en viss grad äfven renlighet. Om än ungdomens torftighet och mannaårens försakelser i förening med naturliga anlag i detta hänseende utöfvade ett omisskänligt inflytande, så kan denna riktning åtminstone fullt ut lika mycket tillskrifvas föräldrahemmets beskaffenhet. Det torde väl här såsom i så många andra fall erkännas, att karaktärsbildningens starkaste rotskott just äro de, som tränga längst ned, ned till den späda barnåldern, då intrycken af den omgifvande verlden lättast emottagas och trognast förvaras.

Læstadius stannade visserligen ej under hela sin barndomstid i det hem, som var egnadt att gifva honom förutnämda, något dystra och af en sann gudsfruktan visst icke motiverade riktning. Men han hade hunnit till en ålder af åtta år, innan det otrefliga och utfattiga hemmet utbyttes emot ett i de flesta afseenden bättre. Grunden till hvad han sedan kallade det andeliga hatet till verlden var lagd. Han hade fått den smak för kärfhet i sätt och simpelhet i lefnadsvanor, hvilka i en framtid skulle göra honom mycket mera originel än älskvärd.

Det nya hem, till hvilket den unge Lars Levi jämte sin broder Petrus förflyttades, var en prestgård, belägen högst opp i Lule lappmark. Den fattige nybyggaren i Arjeplog hade i sitt förra äktenskap haft en son, Karl Erik Læstadius, som 1808 var komminister i Jockmocks lappmarks pastorat med station i Qvickjocks annexförsamling. Denne har af någrablifvit ansedd för den rikast begåfvade af de tre bröderna, ehuru hans namn för den stora allmänheten är helt och hållet okändt, då deremot hela den vetenskapliga verlden känner Lars Levi och hela den bildade svenska allmänheten räknar Petrus till en af sina framstående författare. Mycket äldre än sina halfbröder, hade han af fadren blifvit underhållen vid Pite skola, medan dennes omständigheter, ehuru knappa, icke ännu voro på något sätt beklagansvärda. Vid gymnasium och universitetet hade han hjelpt sig fram genom konditionerande. Under sin vistelse vid högskolan intog han ett mycket framstående rum i de studerandes krets. I synnerhet gjorde han sig känd för ovanliga anlag för filosofien. Benjamin Höjer, som, ehuru han icke ännu intagit någon filosofisk lärostol, vid denna tid öfverglänste alla andra inom fäderneslandet, hvilka egnade sig åt denna vetenskap, hade sökt förmå den unge mannen att stanna qvar vid universitetet i den filosofiska forskningens tjenst. Men Karl Erik Læstadius valde den presterliga banan i stället för den akademiska. Ett af motiverna var, att han ville så fort som möjligt komma i tillfälle att bispringa sina fattiga föräldrar, hvartill utsigterna voro större, om han blef prest. Efter att hafva blifvit filosofie doktor 1803 trädde han samma år i kyrkans tjenst och blef 1806 komminister i Qvickjock. Längre kom han ej på befordringens väg. Uppförd på förslag till Pite pastorat, dog han, innan utnämningen skedde. Genom brännskada, som han ådragit sig vid en kokning af lim, hade han fått sin helsa förstörd och afled i följd häraf i sin bästa ålder år 1817. «Alla som kände honom,» säger författaren till Svenska Lappmarkens herdaminne, «beundrade hans snille, värderade hans kunskaper och vetenskapliga bildning, högaktade hans ädla hjerta.» Han efterlemnade maka och barn i vilkor, så torftiga, att ett sammanskott af barmhertiga menniskor måste äga rum, för att freda familjen för den öfverhängande nöden.

Till denne sin halfbroder var det Lars Levi Læstadius flyttade, och af honom, till hvilken filosoferande norrländningar sågo upp såsom till en man med vetenskapliga anlag af första ordningen, var det som den sedan så märkvärdige religionsläraren, likasom hans broder Petrus, erhöllo sin första grundläggande bildning. Att denna skola var god, när fråga är om den allmanna bildningen, kan ej gerna betviflas. Hurudanden var i religiöst hänseende, är svårare att säga, då den vetenskapligt bildade lärarens åsigter i detta hänseende icke äro för förf. bekanta.

Kändt är deremot, att något kristligt allvar icke i barndomen framträdde hos den af lärjungarne, hvars lefnadsteckning nu framlägges. Märkvärdigt är dock, att redan i barnaåren Lars Levi Læstadii ovanligt rörliga fantasi kretsade omkring andeliga föremål. Så såg han en gång i drömmen «en qvinna, som svettades blod för kristendomen. Denna åskådning, som hos drömmaren väckte en liflig sympati och en förunderligt hög känsla af

vördnad och beundran», hade aldrig, enligt Læstadii egna ord, gått ur hans minne. «Men hvad det var för en qvinna, som svettades blod för kristendomen, det har icke ännu», skrifver han 1852, «blifvit klart för åskådaren.» Ett annat spel af den redan i barndomen så lifliga inblllningskraften nämnes med följande ord: «Likaledes kände förf. tidigt i barndomen en förunderlig liklukt i skogen, och denna liklukt förekom ofta. Att den verkligen var en andelig liklukt kan förf. sluta deraf, att han i drömmen ofta hade att göra med de döda, och dessa döda ansatte honom hårdt; men förf. fick en så förunderlig kraft att flyga högt öfver jorden, så att de döda icke kunde göra honom någon skada.» Dessa «åskådningar i drömmar» ansåg Læstadius sedermera «häntyda på ett inre dödt tillstånd och innebära en aning, liklukten och fäktandet med de döda om den andeliga och eviga döden, flygandet, som befriade från dödsångsten, om en högre kraft.» Andeligt lif ansåg han sig dock sakna.

Det gifves också ingenting i Lars Levi Læstadii teckning af sin barndomstid, som antyder tillvaron af något sådant. Men att han deremot var en mycket yster pilt, visar sig af hans egna ord. Han säger sig hafva såsom gosse varit benägen för «spratt och skälmstycken» och derjämte så oförvägen, att «det var ett Guds under, att han icke bröt af sig armar och ben i rännbacken.» Men oaktadt den ysterhet, för hvilken den liflige gossen gjorde sig känd, visade sig redan tidigt, att det framgick en melankolisk åder under all hans ystra lefnadslust. Hans temperament synes hafva varit en blandning af fadrens och modrens. Sjelf yttrar han i detta hänseende: «Huruledes temperamentslyten fortplantas ifrån föräldrar till barn, har Lars Levi uti de senare åren fått erfara, när enjemförelse blifvit gjord mellan hans och föräldrarnes temperament vid samma ålder. Han har nämligen ärft fadrens hetsiga temperament och modrens melankoliska.» Læstadius omtalar såsom ett bevis på det från modren ärfda grunddrag, som förefans i hans själsdaning, att han vid sexton års ålder en gång vid en lustbarhet skilde sig från sina ungdomsvänners lag och satte sig på ett afsides ställe, nedslagen, utan att han visste hvad som fattades honom, «ty,» säger han sjelf, «han var melankolisk. Hvad hade då händt?» Denna fråga besvarar han sjelf sålunda: «Ack, han visste det icke sjelf, men 27 år derefter har han fått veta det.» Det synes påtagligt, att ehuru Læstadius låtit den hastiga förstämning, som vid detta tillfälle kom öfver honom, tjena såsom bevis på det melankoliska i hans temperament, så uppfattade han denna oförmodade öfvergång från lössläpt ysterhet till tungsint allvar tillika såsom en verkan af den förekommande nåden, hvarvid han tänkte sig denna verkan vid tillfället förmedlad genom ifrågavarande grunddrag i hans lynne. Att Læstadii uppfattning af saken var denna, synes tydligt framgå af dessa hans ord: «Det gifves knapt någon menniska, som icke någon gång i sin lefnad varit ängslig utan att veta hvarföre; men det är så få menniskor, som gifva akt på den hemliga rösten inifrån. När det skrifna ordet icke verkar någon besinning, så måste Guds ande omedelbarligen genom en inre röst väcka den säkre syndaren till eftertanke. Men äfven denna inre kallelse föraktas oftast af okunnighet om Guds andes nådeverkningar. Det har ofta händt, att personer, som blifvit manade af den inre hemlighetsfulla rösten, ansett den för en aning om en stor olycka, som vore nära att inträffa. — — — Men icke har det kunnat falla dem in att tänka på att denna hemliga och oförklarliga ängslan, hvartill ingen yttre anledning finnes, måste vara en påminnelse af Guds ande att tänka på sin själs angelägenheter.»

Det allvar, som för en stund lade sig öfver Læstadii sinne, trängde icke in i hans innersta själslif. Det visade sig ej sedan under hans ungdomstid. »Den hemliga oro,» säger han sjelf, «som första gången påkom Lars Levi, glömdes snart.» Han synes hafva varit ett gladt verldens barn, som fägnade sig åt det flygtiga skimmer, som spelade på ytan af lifvet, utan att hafva fått öga för det djupa allvar, som lifvetinnebär. Han lefde endast för denna verlden, och den kärlek, som bodde i hans hjerta, var visserligen icke en himmelsk

I Læstadii barndoms- och ungomstid ingår icke så litet romantik. Med förkärlek sysselsätter han sig i sin avtobiografi med denna sida af sitt lif under denna tid. Häruti liknar han brodren Petrus, som också gerna beskrifver romantiska episoder ur sitt lif, hvilka han tecknar med vida större finhet och elegans i stilen, men också med så mycket mindre menniskokännedom än brodren. Vi kunna icke här uppehålla oss med detta ämne, som för vårt uppgifna ändamål saknar all vigt, så många ord än Lars Levi Læstadius i sin lefvernesbeskrifning egnar sina ömma känslor i barndoms- och ungdomsåren. Så mycket vilja vi endast nämna, att hans barndoms- och första ungdomstid var fri från gröfre sedliga förvillelser.

Den 6 augusti 1816 reste de båda bröderna från Qvickjock till Hernösands gymnasium. Redan under sin

gymnasiitid böljade den äldre af dem att på allvar studera botaniken. I botaniskt intresse företog han sig redan 1819 en fotresa till Jemtland, hvarifrån han begaf sig till Trondhjem och vidare till Pite lappmark. Denna resa företogs med en kassa af femtio riksdaler. Sjelf vill han ej tillerkänna denna mödosamma färd de bästa bevekelsegrunder. «Detta svåra och för en fattig yngling högst vådliga företagande var egentligen icke ett tillfredsställande blott af kunskapsbegäret, icke heller en föresats att göra det rätta för det rättas skull utan afseende på några förmåner; utan det var en plan att genom botaniken blifva känd i Upsala; det var en uträkning att genom botaniken blifva anammad af botanisterna uti evinnerliga hyddor.» Att motivet till Læstadii botaniska forskningar icke på hans dåvarande ståndpunkt kunde vara synnerligen rent, må väl vara. Hvar gifves i öfrigt det menniskohjerta, der handlingens innersta driffjädrar äro absolut rena? Det lärer väl ingenstädes uppvälla någon sådan källa till mensklig verksamhet, som aldrig grumlas, aldrig skuggas. Hvem förblandar derföre den klara källans vatten med den stinkande pölens? Att forskningsbegäret, hvad Læstadius än må säga om sina bevekelsegrunder i förevarande hänseende, redan tidigt förde honom till botaniken, är ovedersägligt, likasom att detsamma alldeles icke öfvergaf honom, sedan han icke i egentlig mening bodde ibotanisternes hyddor. — Det är icke underligt att sinne för naturforskning vaknade hos en yngling, som tillbragt sin barndomstid i Qvickjock. Denna trakt har blifvit kallad nordens paradis, och det icke utan skäl. Naturen derstädes på en gång öfverväldigar och upplyfter genom sin storhet. Men det stora har förenat sig med det leende. De väldiga fjällspetsarne, de dels storartade, dels täcka vattenfallen de många holmarne med sin friska grönska, de af bugtande stränder omslutna vattnen, den omväxling, som öfverallt möter i denna nejd, gör densamma till en af de skönaste i norden. Det torde få antagas, att hos en sådan natur finnes en icke ringa impuls för ett vetenskapligt anlag, sådant det förefans hos Læstadius, att vända sig till naturens studium. Men det fans en annan omständighet, som i vida högre grad var egnad att rikta hans håg till botanisk forskning. Det är icke blott för sin skönhet Qvickjock utmärker sig. Der finnes en vegetationens rikedom, som ingen så nordligt belägen trakt i hela verlden torde hafva att uppvisa. Det är helt naturligt, att Læstadius med sitt forskningsbegär ville göra sig bekant med den sida af naturen, som redan för gossens blick framträdde i sådan rikedom i en trakt, der man i anseende till dess läge eljest hade haft anledning att vänta något torftigt i detta hänseende under allt det storartade och omväxlande i landets konfiguration. Tvifvelsutan har den undersköna Qvickjocksdalens rika flora mäktigast af allt bidragit att locka Læstadius till att egna sig åt den vetenskap, som har den vegetativa verlden till sitt föremål. Denna håg synes under hans gymnasiitid hafva gjort sig mycket märkbart gällande. Om nu den böjelse, som han hade för denna gren af naturforskningen, var uppblandad med icke så ringa egennytta och äregirighet, så lärer det väl icke vara något förvånande, då han enligt sin egen bekännelse lefde utan någon lefvande tro och således saknade andeligt lif. Men det sätt, hvarpå han lade fram sina motiv i ungdomen, sedan denna tid låg bakom honom såsom ett aflägset fordom och en annan ålder och andra vuer kommit lifvet att framträda i ett annat ljus, det bevisar ärligheten af hans uppträdande, redligheten af hans sträfvande. Læstadius var icke sällan under de senare åren skoningslös emot andra, och det var oftare lagens högsta skärpa än evangelii ljufliga mildhet, som låg på hans läppar. Det måste derföre göra ett godt intryck på hvarje sanningensvän att höra den ofta skotiingsliisi vara det i lika lifig yrad emot sig sjelf. Ocli det ar förnämligast derföre, 6om vi ined Læstadii egenhändiga lefverne*biskrifning for ogat hafva sa länge uppehållit oss med lians törsta större steg pa det botaniska studiets väg. Svårligen kan man påstå, att den nan skonade sig sjelf, som vid omnämnandet af »in första m> rre botaniska utflygt tied»krifvit sådana ord som dessa: -Holani-ken, sa oskjldig den synes, uppväcker dock sina gynnares passioner. Första gängen ynglingen finner en ny växt hoppar äregirighetsdjelvulen af glädje Hvarför? Fmedan ban derföre hoppas blifva känd af botanisterna, såsom den di r upptäcker en ny art. Henne satan s|orrade nu modet o< h kralten hos den fattige ynglingen att företaga en sa äfventyrlig resa uti ett främmande land Mänga gånger kom han likval i beknip, da reskassan var sa knapp, att han måste sjelf bära den tunga packningen. Likväl var det mangen, som berömde denna ihärdighet och denna förmaga att underkasta sig så många besvärligheter och försakelser, och berömmet gjorde naturligtvis godt i ktäfvan.i

Læstadii redan vid denna tid uppkomna funderingar på en blifvande maka, i hvarje länkandes ögon nog tidigt komna till lif, vilja vi förbigå, likasom allt hvad som beror hans lefnads erotik. Vi skulle icke utan hans egen förklaiirg kunnat första, huru en man med hans utmärkta förstånd och i manga hänseenden skarpa blick har

kunnat finna ändamålsenligt att i sin avtobiografi, intagen i en artikel om första anledningen till väckelserna i Torne lappmark, vidlyftigt behandla förhallanden, som icke synas der häfda sin plats. Men då inan läser denna förklaring, blir det i någon mail klart, hvaitiir ban sa ofta låter framställningen v.inda sig omkring den jordiska kärleken i allmänhet och hans egen i synnerhet. Vi vilja lata honom sjelf framställa orsaken till detta besynnerliga lorhal-lande. »Alla dessa kärlekshistorier», säger lian, »skulle egentligen icke höra till ämnet om föista anledningen till väckelserna i Torne lappmark, om icke förf, som redan ådragit sig de akta lutheranernas hat, sås om varande i derss tanke en äkta skrymtare och jesuit, funnit sig nödsakad att »öka de hemliga motiverna till den sinnesstämning, som uj [nbarat sig i handlingar, dem verlden icke kan gilla.--Så mycket kan nu författaren erinra sig af det toiflutna och af detnärvarande, litt hjertat blifvit känsligt (sensibelt) eller känsloömt i anledning af den akta kärlekens intryck, hjertat har liksom blifvit mokadt af kärleken d v s. det har blifvit kän-loliil-lare, det har blifvit mera öppet eller ömtåligt för olika intryck af moraliska och omoraliska känslor; ocii ifrån denna hjertats ömtålighet (irrttabilitas) hafva författarens predikningar upprunnit, som äro utförda i mångahanda liknelser, som halt en besynnerlig verkan pä åliürames hjertan. Sa vidt den äkta kat leken kan göra hjertat rmt, sa vida kan den vara ett medel att uppväcka ömmare känslor. Hjertat kan derigenom blifva tillgängligt för ädlare känslor, det kan slutligen emottaga religiösa känslor, och sa till vida kan äktenskapet uppfylla sin moraliska bestämmelse, om kärlekens ande kan be-nda hjertat att emottaga den Helige Ande.» Denna toikla-ring, till bade form och innehåll lika egendomlig som det förhallande, hvaröfver den är niniiad att sprida ljus, torde förekomma nagnt ovaiitad af en innu sadan som Laestadius. Men det var nke ovanligt, att han under ögonblickets inflytelse nedskref åtskilligt, som den mest skonsamnia sjelfkritik skolat utmönstra, om den funnits. M< n denna saknades unileistundom alldeles, i synnerhet da ban behandlade dylika ämnen, lians förklaring är dock pa det hela taget tydlig, oiu den än i någon punkt är af beskaffenhet att behöfva förklaras. Men för att lorstà, huru han kunnat finna ett nära sammanhang emellan sina ömma känslor for det ena eller andra qvinliga föremålet och de andliga rörelser, hvilka genom hans predikningar tramkalladps, är det nödigt att känna hans psykologiska system, i hvilket dt t rent andliga och religiöst mystiska i ett besynnei ligt hallduiikel sammansmälter med än det psykiska, än det sinliga och neddrages i ke blott till själslifvet® naturliga yttringar utan ock till rent fysiska lifsfunktioner. Vi kunna dock icke nu mera än häntyda härpå, tor att icke göra ett alltför stort afbrott i den jemna gängen af denna lefnadsteckning.

Innan vi återtaga dennas afbrutna tiad, vilja vi dock återgifva ett yttiande af Laestadius, hvilket i sammanhang med lians uttalade tanke om idealet af en maka förekommer 0111 den fromma iiybysgaredotter, som födt honom till verlden, och som nästan i ett idealiskt skimmer framstod för sonens minne. I detta yttrande vibrerar nämligen en känsla, som icke ottaLars Levi T frstiidiuo

möter i Læsladii skiifter och det är dessutom egnadt att gifva ett ganska tydligt begrepp oin lians andliga ståndpunkt noder ynglin;»tiàldern. Dessa äro nämligen lians egna ord om sin moder och sig sjelf "Modrens oändliga talamod, hennes stilla undergifvenhet under Guds vilja, hennes |]väfda suckar o Ii tarar, när hon IjI I misshandlad, och hennes tysta Löner pa nattlägret, hade gjort outplånligt intryck pä sonens hjerta. Alltid stodo dessa tarar likasom förebrående, när någon synd begicks och lusten af dessa tårar tycktes iunehålla dessa fördömande ord: Din moder liar gråtit förgäfves tören vanslägtad son Derföre infann sig älven ett slags anger pu gerningen, ett samvetets fördömande och ogillande, men den döda tron hindrade en rätt väckelse ocli syndaanger. Djefvulen var alltid färdig att trösta med ett slags nadeskänkande, som dock icke annat var an ett falskt förlitande |>à Guds nad, emedan ei sådan änger, som icke medförde någon afsky lör synden, och tu sådan tro, som icke medförde någon kraft att bättra sitt lefverne, måste vara inbillning, gäckeri.»

Märkvärdigt nog förekommer i Lasladii avtobiografi intet om lians studenttid. Mail hade väntat, att han skulle hafva redogjort för sitt själstillstånd under studentåren, sina vetenskapligt sträfvanden och sill kamp emot de ekonomiska svårigheter, som för drn fattige ynglingen ingalunda voro obetydliga. Men intet af allt detta möter oss. Väl nämner han pa något ställe, der han talar om sitt andliga hat till verlden, att han såsom student någon gaug blifvit mindre hölligt bemött lor sm torftiga drägt, men i teckningen af sin lefnad gar han helt och hållet löibi sina studentår och öfvergår frän sin vistelse i Hernösand till prest vigningen och närmaste anledning dertill

Denna anledning, säger han hafva varit några ord af kommerserådet Casström i Stockholm. Denne, som var en mecenat för unga botanister, frågade Laestadius vid ett besök af den senare, hvad lian ämnade blifva. Den fattigs studenten svarade: nybyggare i Lappmarken. Svaret behagade ej mecenaten. I stället uppmanade Casström LiCstadius att blifva prest och gaf honom löfte om god rekommendation hos tiskop Almqvist. Uppmaningen åtlyddes och löftet inliiades.

Med Læstadii prestvigning uppslås ett nytt blad i hans lefnadshistoria, hvarför vi har finna en pas-ande slutpunkt tor densammas första afdelning. Hans egentliga uugdomstid meddess studier och djupa armod har nu vikit för mannaåldern med dess ansvarsfulla värf och mera betryggade existens. Med hvilket stigande allvar den ovanlige mannen sökte fullgöra dessa värf, skall i det följande framställas.

II.

Læstadii lif och verksamhet före den stora väckelsen i Torne lappmark samt hans predikometod.

Sedan den fattige nybyggaresonen år 1825 inträdt på den presterliga banan, fick han att börja med anställning inom just den församling. der hans fädernehydda låg och der han i sina första barnaår hade pröfvat på den nöd, som åtföljer det djupaste armod. Han blef nämligen strax efter sin prestvigning t. f. pastor i Arjeplog, hvarjämte han förestod missionärsbefattningeu i Pite lappmark. Hans verksamhet inom denna del af den svenska lappmarken blef dock icke långvarig. Biskop Almqvist hade af välmening, Læstadius ovetande, i hans namn inlemnat till domkapitlet en ansökning till Karesuando lediga pastorat. Den nye pastorn hade kort efter sin prästvigning erhållit underrättelse om den befordran han så oförmodadt erhållit, och om denna var efter hans önskan eller ej, kunde han icke annat än emottaga platsen för att ej otacksamt kompromettera stiftets styresman, som visat sig så varmt nitälska för betryggandet af hans framtid. År 1826 tillträddes pastoratet, och dermed började Læstadii så betydelsefulla verksamhet inom Torne lappmark.

Den församling, inom hvilken han fått sin verkningskrets, ligger på ett afstånd af icke mindre än fyratio mil från den norrbottniska kusten. Naturen är här, i anseende till det nordliga läget och höjden öfver hafvet, mycket fattig i vegetativt afseende. Granen har några mil nedanför uppnått sin nordliga gräns, och något annat löfträd än björk växer ej här. Visserligen är trakten omkring Karesuando kyrka ganska vacker, och sommardagen, som icke mätes med timmar, utan med veckor, mycket herrlig, men så är vintern, då solen på en och en half månad icke visar sig öfver horisonten, så mycketdystrare. När härtill kommer, att trakten är bebodd af en befolkning, fattig, utan yttre hyfsning och kringspridd ibland ödemarker, kan man lätt föreställa sig, att denna boningsort hvarken hörer till de mest behagliga eller till dem, som synnerligen äro egnade att befrämja fortskridande i yttre bildning och humanitet.

Då Læstadius tillträdde pastoratet, befann sig befolkningen på en låg kulturgrad, hvilket i vissa hänseenden är förhållandet ännu i dag. Icke mindre än 23 år, eller från 1826 till 1849, utgjordes hans närmaste och egentliga verkningskrets af denna församling, der befolkningens torftighet, i inre och yttre mening, motsvarade naturens. Det är derföre icke så underligt, att han med sina anlag för det simpelt originela och sina outplånliga intryck från föräldrahemmet under sådana förhållanden fick detta egendomliga förakt för allt om hyfsning vitnande i lefnadsvanor och umgänge, i tal och skrifsätt, som i så hög grad utmärkte honom. Med den tendens härtill, som han förde med sig till denna undangömda vrå af fäderneslandet, var det ej för honom svårt att *inom* Karesuando välja den ståndpunkt, hvarifrån han skådade lifvet och verlden. Men Karesuando är eu mycket trång dal, och Læstadii verldsåskadning blef också i flere hänseenden — mera trång än vid.

Om i följd af omständigheternas makt hans blick ej kunde blifva synnerligen omfattande, då den riktades utöfver det menskliga lifvet, så blef den deremot både vidgad och skärpt, då den hade till föremål naturen, i synnerhet den vegetativa sidan deraf. Den karlek till botanisk forskning, som Læstadius under gymnasiitiden ådagalagt,

hade han i Karesuando godt tillfälle att uppehålla och nära. Väl är floran, såsom antydt blifvit, fattig i den trakt, der han fått sitt hem, men den fåtaliga församlingen lemnade honom god tid att fortsätta förut började botaniska forskningar ibland fjellarne, och säkrare kännedom om den svenska fjellvegetationen, än den han efter hand förvärfvade sig, ägde säkerligen ingen på hans tid. Redan helt ung hade han genom upptäckande af flera växtarter vunnit ett namn. Detta växte nu med hans vetenskapliga förtjenst och trängde utom fäderneslandets gränser. Læstadius blef slutligen såsom botaniker känd öfver hela den vetenskapliga verlden. Det var dock ej endast i egenskap af sådan han blef bekant utom fäderneslandet. — Han utgaf fragmenter ilappska mytologien, ett arbete, som öfversattes på franska och i sin mån bidrog att göra hans namn kändt i utlandet. För öfrigt äro hans skrifter utom de religiösa ganska mångaHans vid tjugutre års ålder utgifna skrift: *Om uppodlingar i Lappmarken* har blifit berömd såsom ett arbete af stor förtjenst.. Utmärkelser saknades icke heller. Efter att år 1836 hafva blifvit kallad till ledamot af Botaniska föreningen i Edinburg, ihågkoms han 1839 med en dylik kallelse af Vetenskapssocieteten i Upsala. Sedan han år 1838 efter kongl. befallning ledsagat den franska vetenskapliga expeditionen genom Lappmarken, erhöll han hederslegionens utmärkelsetecken, hvilket säkerligen aldrig haft att tillryggalägga så lång väg för att komma fram till någon svensk man, bosatt inom fäderneslandet.

Presten Lars Levi Læstadius var denna tid alldeles undanskymd af botanisten men man må dock icke föreställa sig, att han tog sitt presterliga kall såsom en helt likgiltig sak. Han ådagalade tvärtom ett visst nit. »Husförhör höllos i lapparnes kåtor. Detta var ett besvär, som ingen pastor i Lappmarken uti senare tider velat taga på sig. Äfven kommunionförhör höllos. De som icke kunde läsa eftersattes. Skriftskola hölls merendels fyra veckor; de som icke kunde läsa, admitterades icke.» Hvad predikningarna beträffar, tog Læstadius ifrån början sin närmaste företrädare Z. Grape till förebild. Denne, som han kallar »en öfverdådig bondpredikant», och öfver hvars känslofulla predikoföredrag han yttrar sig med satirisk skärpa, var en man med ovanliga gåfvor som folktalare och stod i mycket högt anseende, till hvilket mannens redbara och älskvärda väsende icke litet bidrog. Ehuru Læstadius icke gillade hans predikometod, sedan han fått andra åsigter om sättet att frambära ordet till en allmänhet, som befann sig på civilisationens lägsta trappsteg, kunde han icke ifrån början annat än taga intryck af en man med den begåfning, att detta omdöme aftvingas den sedermera klandrande efterträdaren: »Sanningen att säga, om någon predikant utan väckelse af lagen skulle kunna uträtta något godt i andeligt afseende, så var det visserligen denne på sitt vis nitiske lärare, hvilken förf. bör omtala med tacksamt minne.»

Vill man få en inblick i Læstadii förhållande som prest och kristen innan den inre brytning hos honom ägde rum, hvilkenmöjliggjorde hans uppträdande som andlig reformator i praktisk betydelse för icke blott den församling, der han sjelf var pastor, utan för många andra, och vill man se förhållandet i den dager, som återkastas från hans egen uppfattning af detsamma, så behöfver man endast läsa följande i hans egenhändiga lefvernesbeskrifning förekommande ord: «År 1832 insjuknade förf. i nervfeber; det såg ut, som skulle sjukdomen taga en elak utgång. Förf. hade redan på femte veckan uppgifvit allt hopp om räddning: sjukdomen höll sig mest i bröstet, men hufvudet var redigt. Här föresväfvade åtskilliga tankar både på det framfarna och det tillkommande; men ingen fruktan för döden infann sig. Förf. tycktes för egen del vara beredd att fara hädan; endast bekymret om det efterlemnade plågade honom mest. Hvad kunde detta betyda? Förf. har alltid trott Gud om godt: han har alltid haft den öfvertygelsen, att Gud drager försorg om detta lifvets uppehälle; men nu skulle denna tro på Guds försyn svigta, när den som mest behöfdes; men den andeliga tron tycktes icke svigta. Hvad kunde det betyda? Såvida en kristen får hafva något bekymmer om sina barn och anhöriga på sin dödssäng, enligt frälsarens eget exempel: *qvinna, se din son,* så borde detta bekymmer hafva varit mera andeligt än lekamligt. Försummad barnauppfostran förekom endast som ett kraf att tukta en odygdig pojke, som hoppade i rummet och var odygdig: försummad själavård föresväfvade äfven såsom en dunkel aning om ansvar. Förf. tyckte sig ingalunda ha kunnat uppfylla det ansvarsfulla kallet; men ingen samvetförebråelse eljest för de många ungdomssynder, som blifvit begångna; hvart hade de tagit vägen, och när hade de blifvit förlåtna? — Men tiden var icke kommen för den eviga skilsmessan från jorden: det var ännu en liten tid öfrig; och denna dyrbara tid hade nu bort bättre användas till egen och andras förbättring. Visserligen skärptes predikningarna något efter tillfrisknandet, men det var icke tillräckligt skarpt för att åstadkomma någon helsosam verkan på åhörarena. Bränvinsfloden tilltog: krögarena

blefvo allt mer och mer tilltagsna: fattigpersonalen ökades: målen vid tingen ökades äfven, men förf. hade ingen kraft att motverka förderfvet, så länge som bränvinsförbud ännu icke kommit, och dessutom, huru kunde förf. verka för den allmänna förbättringen, då förf. ännu icke afsagt sig allt20 I.ars Levi Ijxstodiiis.

bruk al spirituösa ocli måste dessutom hafva bränvin i huset for att traktera tiondegiivarena?»

Det sn nes under denna tid hafva hvilat öfver Lresladii inre själstillstånd ett dunkel, som visserligen genomträngdes | af nå»ra svaga strålar af ljus, men som dock hindrade lo nom att i klarhet främst i fur sig sjelf. Uppklarnandet skedde efter 1 band. ^ 11 re omständigheter voro för honom .s.isoin föi mången annan de trådar, genom hvilka hjertat drogs ajll mera upp öfver det mångahanda till det ena nödvändiga. Ar 1839 förlorade han en späd son, Levi, hvars bortgång gick fadren djupt till sinnes och gaf honom en mycket kraftig påminnelse om den stundande förgängelsen. Den evighet, som väntar bortom denna tiden, trängde sig nu på hans själ, och med en viss älsklig naivitet, som nian icke plägar finna i den stränge botpredikantens skrifter, yttrar lian med afseende pä detta barns frånfälle: Den tanken var dock den ljufvaste, alt lille Levi aldi n förste, som kmnuier springande mot Pappa eh Mamma pa evighetens gröna strand.» En ännu starkare påminnelse om döden och evigheten säger lian sia hafva tätt 1842, dä en bröstakomina iugaf honom den fört t ii 11 ningen, att han hade fått lungsot, orh att döden verkligen skulle följa af denna sjukdom. Här, säger lian, blef tiu den fixa idéen uppväckt: beställ om ditt lais, ty du måste dö. O'Ii nu först infann sig en allvarlig och djup fruktan för döden. Hurn koin det till, att jas knnde vara beiedd att dö 1832 och tio ar derefter kunde jag icke vara beredd? och likväl var det vid bida tillfällena gifvet, att jag skulle dö. Förra gången var jag verkligen iKtra döden och teg för gifvit, att döden var nära; men kände do~k ingen fruktan för döden: jag tyckte mig för egen del vara beredd att dö; men senare gången kände jag, att jag icke var beredd, ehuru (loden i ke var så nära som förra gången, ty jag var icke sängliggande utan gick uppe orh vandrade; men fruktan för döden var stor och bekymret om själens frälsning var nu större än b kyniret om de efteilefvandes bergning. — — För mig var fruktan för döden en ögnasalva; gonen öppnades både för det framfarna ocli till-kommand . Jag sag följderna af min ogudaktiga lefnad framstå i evigheten; ty i det hela hade min lefnad varit mera ogudaktig an gudfruktig, ehuru jag i verldens ogun kunde anses för ett dygdemonster. Alla ungdomssynder kommo nuLam Levi Liestailiio. 21

tram (or min åskådning. IM har efteråt förundiat mig, huru|ledes alla dessa marnlater voro likasom glömda, ända till dess |ffireuümde fruktan för döden infann sig; det kunde icke vara annat än den döda tron, som ända dittills bortskymt dem. Och hvad kunde det väl vara annat än samma döda tro, soin 10 ,ir förut, da jag lag nara döden, hindrade all fruktan för döden att infinna sig? — Var det nu denna sjukdomens art, att den skulle hafva med sig fruktan for döden, eller var det sorgen öfver Levis död, som hade gjort hjertat ömtåligare I jr passionernas intryck, eller var det en påminnelse Iran den hittills okände Guden, so ni uppväckte denna fruktan, hvilken sedermera blef sa fruktansvärd tör krogare oeh fyllhundar? ' Jag kan icke erinra mig annat, än att jag trån denna tid blef dragen liksom med väld af en högre makt till att känna, tänka, handla tvärt emot min egen vilja, sa att min egen och andras väckelse icke är ett verk af egen vilja.»

Men ännu började icke L stadius det slags predikare-verksamhet som hade sa vidsträckta verkningar. D t uppkom visserligen en hård strid emellan liouom och krögarne inom hans församling, men segren stannade icke annu på hans och den goda sakens sida. Tillståndet blef detsamma som lorut, och detta tillstånd var sorgligt nog Detta visar sig at Lre-stadii egen skildriny al sin första allvarliga strid emot dryckenskapen i Karesuando och dermed äfven emot församlingens klockai , som gjort sig till en banerförare för krögarne och deras kunder, i synnerhet sina egna. Denna skildring ma här fä rum. 'Jag sag», säger laestadius, <att det stod illa till med församlingen; men de medel, som skulle verka en sinnes-förändring hos den, voro ännu mig förborgade. Jag hade alltid hyst en stor afsky för öfverlastade personer, och denna afbky stegrades ju mera fy 11 en lasten tilltog. K huru sjeli hus-hallsaktig och sparsam, kunde jag dock aldrig förlika mig med krögarne, hvilkas nedriga egennytta utarmade församlingen: — Jag hyste ett andeligt bat till kröga e och fyllhundar och tror, att hvarji annan prestman borde bära hat till de Nikolaiters lärdom, som gör menniskan bade bliud och döf lör alla förnuftiga föreställningar, ha borde v ti hvarje förnuftig menniska inse, att ju mera fattigpersonalen ökas, desto Hera tiggare far presten föda; desto mera besvär måste han vidkännas för att skatt i dem hjelp Jag försökte liera

gånger1 Ar» Uft l-»«t«iiu-

alt (~4 hj rif al tør»aintipgfii »t »Unj fuhf), »om ».ikiiade AiilrisA, nifri r r. unlir.-. n »ar _:»n < h laud-li il'dingeimba|t| OtfirrrXtielift. 1 >«• IaUiü» ftut" *»l«de» ingen hjelp, och drtla »i kl» li .« nna t • le b»kyinin»r ch han». Del \.i:kti le-kyiuiner, iüipiUii jaii .innu dco tiden liv»le ett »Jags naturligt ii ' |||dandl- med de litt||*; men dilla medlidande har nu all-dn|. - |m »runnit, « l»n jag blifvit fullkomligt olveiiyijail l.-r-rini, «tt ilrl k» »r Gud, utan djefvulen. Mm njorl dem lat-litfu I) i vi kte harm, »medan det trut obilliut, ni pr> »len »kulle |ftda de Iraahaiikfcr, »om kr»«aril« lynit utfattiga Ju*t il n» lid uncftr kmn d-1 al-olula bran»i inför t >u lei till Lappil <rk»n; d»l h»«l< »il »dan ii«k"'i> "d l»rul »aril fflrbul rnml brliivKitinl'ir»»l; men drtl» r.rkab' ini. t. - « ISli»inn lum Mill fcjMMfc var lllll|, Ov ||A|h| lande li.rde f|e|||lt brAnviii ihIt i .1:11 ut k •»•mik llll I i| |iiiiarkern 1 , Il hvilken kunde knnirullrra det' Om del had. funnit» uäk

|.eljeillHKIII . At|||| v »tf At llled »III AT Ull|[ripa krn|JAIIIV, >4 had* Ii Af i iii.til ikta lifvel Mr nu »lit «piiilufi»t |lef t Tl.u.let till införsel i I.ai.pmarkeriia, da Ii k jan i-n Anakad »olednuie au ili« entiil ki „'.»r Ii fyllhundar Vid »< rre Ii .tider, da Iaj pallinnjen »nr mera allnilnl »auilal. ln ||o» »karpa tal m-h J>i< likinii. ir | ||ini kr »nar* |> Il fyllhui III. och eflei pri likan • I |låt|e* |lei kun^lik'» 1 it 'lei 'i l inft>r«llii«l »f Alarkn drjik.r vid |emi|li rdr» »it»; 111 • 11 ifv • 11 della verkade mim

- | 1

  liårnn»ii. »ii An art man k......nil ol ni »rk*ii Ön »je|fta fnr-

  »aiuliiigi 1.» kl' k«r», »om njrlf ni dm »tm-1.1 kr<'igarM 1 l..r-MRiliiigeu, Aialde »i|> »II* niidl I >r kyrkodiirrmi och to; »ig en klunk ur »in liirnifl|tU midt fljr församlingen» nyn. oe|i I' 11 ,t ujii.|e Inn. n.tr pre-i 11 kom ut ui k»rkan. lMI »kedde 1 >r au ti<», all lian icke aktade hvarken dal kin|||||ta för|||d|t e||rr den |rclikan lian ny»» hàrl Vnnu om vintern l"-|J Un» 111 jen n»kl-rhe(«»itn 1 hel* I ,r-imlinjen utuni en |||| I » HU L' >t n»kl. rheL»l.'lli>, b» liket J»J f>>r bättre inuinw skull in|i i«lt gudi eaoui| • I kungjorde 1 kyrkan. Denna kun-gäreUr vickt* ett »lurt allarm i de allierade kröfarne» och ftlllninilarm » I4g*r Klockaren 1 I irsaiitlingen anade oråd, II.111 tiukt;id». att andra »kull» |nija exemplet. Och dä Unkto lian. niii lapparne uppltSra alt »upa, da är jag ruinerad, li nne Mnrkrflgare at >ti • .«_•» herreman !i | lentai 1 församlingen. .\. <r lapparne II)ilad» oui »aren. kinna te hat! på

Lar, Lin I i •!» 1 i»

kredit ett halft stop eller ett stop åt somliga af det riuiiaude »lag<t, och nar lapparne kommu tillbaks om hBllcii. lor han till deras kåta och log då 011 »Ingtien far det halfva och en »torre ilaglren lor det hela stopet. 1 ii mindre sinat ren kunde <1* sälla 5 rdr och en större S :i il nlr rgs Om ni^i.ii lapp var »a dum, att lian ville | ruta, s.i hotad- krflgaren dels att »t a ni ma lappen for Ivlla, del* ock nti sparka ut hu na ni, i fall han n.ista gång ville sitta siu fol inom tröskeln. Allt delta verkade ni hemlig fruktan »b ett hemligt hat till krëgaren men allmogen underkastade *ig beski lligt krögarm* tyranni, ty krfgareii var tillikaett s|ngs handelsman o li kundt anklaga hvem idiii lielst, dä ingen i ffnsamlingen vnr tu Inn Ufbrott Ma stork rngaien liadi tall s, »fr makt Hf ver all-itingsn. var del i.ke underligt, att han minde oråd, nar]ag kungjorde i kyrkan, nu en at l isaiiilitigens medlem mai, IVi Jun*»ou IMlo, inguil i in klcrhauftreiiingtn »ch af»ngt sig alla spirituösa trycker» l.iuk ^turkrögaieii k on derföre s i-dagen derpå o Ti ville, att kun^ |elsen »knlh ateitaga» emedan it j iiston IMtu brutit sitt iiv ktei In tslnit!-samma dug s >iu kungörelsen afkunnades. Del gj nda ilen staika|» k lign|in sa •Hill i hågen, ntt lian icke knud k fa någon samvetsfrid, ini in dern a nykti rheuförenuig I>1<-1 tillinteigjoril Men jag gjoidi mig i k' nu |||a|||um med kung .reim ns ale| tagande, inn in jag iiit veta ritta saiiimanlianget l'er .1 inssnn 11 s 11 » lindé i l. I i itit -ill iiykterln t»lölie, ehuru lian dm kil ett gins rödt vin I t ui I i idi r. hröllopp. Men kroguieii past id, utt det i il detsamma, »in han drin kil vui i ller bränvin» Vi hafva vil.it inf ta detta stycke ur Lastadn skull om anledningen till de at,dliga rOre|surna i Forne lappmark, emedan läsaren hanse|||||ll kan i IM jr,i hänseenden gorn sig titi begr> , p om drt -urgl.a tillståndet i Karesuando församling, innan den allmänna v.i kelsen medför I» ett a||déle- nytt sakerna» läge

I k. langl efter det denna kamp emot krögoriet u Ii dry kenskaprn lirjat, begaf ig Laestadius lill llerniisand Ur tt stUj. i -in pa>torale\.imen. lian» uppträdande va kte i tt u t U| | -. ende i »ti||sk|åden, lians gråa vadmal,"drägt, aum han Liar ifrån början, innan den genom en väns föranstaltande utbytte» einol en annan och mera passande, aluta k bjert emot den heder«legiuns*(j«rna, »om vid vi»»a tillfällen var fästad derulanpå, < i*oiu da han uppvaktade stiftet» biskop. Men »in I.vtudius vid sin ankomst till Hernösand genom in fi an alltbruk afvikande ok i p öring ådragit sig uppmärksamhet, så blef denna snart mycket stegrad inom kretsen af de stad-innevånare, som förstodo det gamla romarespråket. Tian utgaf nämligen såsom ett slags bihang till sina pastoralteser en skrift på latin, som hade titeln: «Crapula mundi.» .Denna skrift var ett slags afhandling, hvari den ini brytning, som föregått lins La»-stadius, gaf sig otviitydigt tillkänna. Man hörd här likasom de första susningarua af de väldiga vingslag, hvarmed d u religiöst-moraliska reformationsstorm, som lian gick att uppvä ka, skulle gå fram i sa många församlingar. Vi kunna icke underlåta att här i ett så kort sammandrag som möjligt redogöra för innehållet af detta, alster af den märkvärdige mannens pennaTiteln är: Crapula mundi sou morbus animi contaiosus, cujus causam sub libertatis specie occultam in sevitute mundi symptomata visibilia» in turbulentis gentium motibus nee non exitum» tristecm in morte spirituali indagavit, omniumque ordinum vitæ genus percurrendo adumbravit Laur. Leviw Læstadius Past. et Præp. Karesuando Lappon. Torneus. de Ordine Leg. Honor. Galliæ Eques aurat. Reg. Soc. Scient. Ups. etc. litteris prælo exaratis auditoribusque, cum specimen pro Examina Pastorali sisteret, i orationis vice traditis etc.. Vi tro oss hafva härtill så mycket större skäl, som denna afhandling innehåller Læstadii religiöst-politiska trosbekännelse. De åsigter han här uttalar äro desamma, som han senare framlade i sin tidning «Ens Ropandes Röst», ehuru der oftast i uttryck af »öfverträffad grofkomighet Genom att framlägga det hufvudsakliga innehållet af C|apu|a mundi kunna vi derföre undvika en noggran nare redogörelse för denna tidskrift, sä betecknande lor Lstadii ståndpunkt som kristen och medborgare. Vi förmoda ock, att det skall \ara för läsaren af intresse att I<ira känna förstnämda afhandling, som pa sin tid väckte ett mycket stort uppseende, åtminstone i det stift Laestadius tillhörde.

Crapula mundi b rjar med en parallel emellan den tid, då denna skrift utgafs, och den för några sekler sedan förflutna. Att denna parallel ej länder den förra till berömmelse, faller af sig sjelft. »Fordom , säger han, 'kämpade inan för fäderneslаnd, för frihet, for maka och barn, för hus och hem, och alla medborgare hade ett hjerta, en Gud och en koiiUDg; det var ärofullt och ljuft att dö för fäderneslandet och att för sin tro och bekännelse underkasta sig di n qval ful las te död.Nu kämpar man med knytnäfvarne på gatorna, icke med ord, utan med trätor och smädelser.» I menniskornas hjertan hade sjelfsvåldet fått rum i stället för friheten, djerfheten för modet, ett omåttligt njutningsbegär för måttlighet. Härefter falla gisselslagen mycket skarpa på författarens samtid, och med en mycket saftig pensel målar han de lyten och förvändheter, de missriktningar och det sedliga förfall, som framkallat hans bestraffningar.

Sedan han erinrat om de beskyllningar, som den demagogiska ärelystnaden riktat emot statens chef och tjenare, för att upphetsa den stora hopens lidelser och under allmän förvirring bana väg till eget välde, påpekar han, att de fel, som folkets sjelfgjorda ledare söka uppvisa hos regenten och ämbetsmännen inom staten och kyrkan, finnas hos folket sjelft. Orsaken till dessa fel är ett andligt slafveri, ett moraliskt och religiöst förfall. Dygden är död med den gamla tron och gudaktigheten. Sedernas enkelhet är försvunnen; man har religionens form, men ej sjelfva saken, ett tomt skal utan kärna. Föremålet för allt sträfvande är en sällhet, som icke sökes i religion och dygd, utan i vällust, i jordisk ära och verldsliga ägodelar. En frukt af detta sträfvande är den lyx, af hvilken förf. synes hafva blifvit mycket obehagligt träffad. Såsom exempel på densamma nämner han, huru han öfverraskades af den grannlåt, som i speglar, taflor och målningar lyste honom till mötes i en skomakares stora hus. «Hvarifrån» , frågar han, «har allt detta tillflödat skomakaren? Från verkstaden?» Detta var icke författarens tanke. Öfverflödet kom från skuldsättning. — Härefter gisslar han lyxen hos köpmännen, hos hvilka han anser allt vara till salu præter ambitionem.

Särdeles skarp är författaren, då han nu vänder sig emot dem ibland samhällets medlemmar, hvilka erhållit akademisk bildning, och af hvilka man kunde vänta något mera än af andra medborgare. Denna förväntan svikes, säger han, och detta har sin naturliga orsak. Religionen läres icke i skolorna, och nutidens filosofi är mycket

sämre än den gamla, som åtminstone var begriplig. Filosofien visar sig icke fruktsam i handling, ty handlingssättet befinner sig i motsats till det filosofiska talet. Filosofernas lefverne är, om icke tadelvärdt, åtminstone ingenting att berömma, och i offentliga angelägenheter ådagalägga de en klokhet, som knapt höjer sig öfver20 tars Levi LrustaJius

den stora hopens. Häraf kommer, att 'lo lagar, som man stiftat, i fti i i n eller aiiiinn iu'iliad upphäfvas at deras egna stiftare, .lust i anseende till det Opraktiska i tidens filosofi, som tngit .n I ni [j flygt öfver den menskliga fnttiiinjjsgäfvaii och lemnat staten åt sis sjelf, hafva de, som skola sta i spetsen tör den senare, såsom konungens rådgifvare användt de mest förvända medel att lugna du upprörda sinnena. Följden häraf ar, att man måste begagna militäriskt väld emot den af deuiaguger uppretade hopen. Sedau man derefter förfarit strängt emot dennas ledare, faller man från den största stränghet ned i slapphet. Læstadius uttalar härefter den åsigten, att regenter icke borde fästa sis vid de otidigheter, som kunde iiktas emot dem. "Det än, säger han, «pa samma sätt ined raa menniskor som ined djur: kunna de icke bitas, sa skalla de, kunna de i ke s]ita sönder, så tjuta de, kunna de icke uppsluka, s&gnissla de med tänderna.» Författaren framställer här David såsom föredöme af högsinthet <1 en förderfvad stat är», säger han, icke mycket att i detta afseende vänta af furstarne: de äro menniskor ät\ n de. Såsom \i hafva mänga Simeis, hafva \i fä Davids likar.»

Med anledning af den anmärkningen af författaren, att religionen i ke läres i skolorna, framkastar han frågan, hvarifrån den hämtas. Att den kommer frän några studier be-stiider lian, emedan i sådant fåll alla lärde vore religiösa och di ii lärdaste den religiösaste. Da skulle djefvulen vara religiös såsom en omnibus artibus infernalibus eruditus, hvilket vore orimligt För öfrigt, ville man se efter, hvarest de dygder funn.s, som bure vitnesbörd om gudsfruktan, sa funne man dem icke bland stad&innevanarne, utan ibland inbyggarue pa landet som tillbringa sitt lif i ödsliga skogar, utan kunskaper och bildning. M l mörka färger målas nu lifvet i städerna, hvilkas skuldregister pa ett sainmanträngdt men tillika detaljeradt satt framlägges. D<-t resultat, hvartill förf kommer, är, att religionen läres i hemmet. Funnos någon fr ligiou hos förf., sa hade hai inhämtat den i föräldrahemmet. I skolorna lärdes visserligen teologi, men den meddelades så, att den icke for alla syntes vara en egen utan främmande vetenskap.

Fran sedefördortvet, till hvars betonande författaren atcr-\ inder, och som fran städerna utbredt sig pa landet och trängt tram till och med till de ibland fjällen kringirrande tapparne,lar» I. 11 I/i >t» lim.

'17

kundc in til i kc bef|ins </et om nagra politiska reformer Man ropade pi törtry k, uien förbis ig< orsaken till att det ke stode väl till i samhället Denna orsak v re slafveriet under lasten. Att törutiiäuida rop icke kunde komina ifrån religiösa personer, vore klart. Ty är inan en 6ann kristen, hvars rike icke är af denna verlden, och hvars friln-t bestå r i beflreM tyglande, blandade man sia i ke i politiska frågor. Kör en kristen vore det detsamma, 0111 inan betalade skatt till turkarnes sultan eller förenta stat rnas president. Daraktigt vore derföre det politiska ropet emot statens styresmän och den evangeliska bekännelsen. I detta r j säg I irfmtaren ett bevis på satans list, och för att visa vad rna af del politiska och religiösa ursinne, till hvilket tiden® demagogiska bearbetningar kunna leda, erinrar han om franska revolutionens blodiga och vauvettica excesser.

I afseende pa det stånd förf. sjelf tillhörde, yttrade han, att han nästan intet hade att sa;;a om detsamma, emedan det vore förhatligt for alla. Uttalandet af lians a' ^ter skulle vara allt för missljudande i deras öron, hvilka om d nna I ifattarens skri|f toge kännedom Men detta hindrar In nom dock ej att lägga dessa åsigter i dagen. Sedan ban erinrat om sjalas >rja-rens skyldighet att ifra emot synden och befrämja Guds rike, uppgifver han såsom orsak till att [resternas predikningar bure så ringa frukt, dels att de endast sökte verk i f \ känslan för ögonblicket, utan att sa uppskaka den, att under blyg>.>I och bekymmer den f|agan trängde sig fram: Herre, hvad skall jag göra, att jag ma fa evinnerlig! lif'.' deU att ord ts tjenare icke låtsade se sina åhörares laster. Här behöfdes Johannes döparens: 1 huggormars alToda, eller fiälsarens: Detta h riska slägt t. D 't skulle vis> rligen i-tadkon nia vrede oe]i motsägelse hos de oomvända, om kyrkans tj nare stälde dem sanningen för ögonen och på emnd af lagen fraiiistalde dem som «vredens barn, d a. tjufvar, horkarlar, röfvare, mör-dare.i Den naturliga egenrättfärdigheten

vore orsaken till att man förargades öfver detta öppna och tydliga språk \ ille wän undvika att stöta denna egenrättfärdighet tör hufvudet, sa skulle man tala om synden i allmänhet, om lnttringeu, om tron, men icke bestraffa någon särskilt (neminem singnlariter reprehendere) Så förfore presterna i allmänhet. De \illi icke stöta sig med den st ra hopen. de vore svaga för folkgunsten, de predikade för lönen af verlden.2S Lars Levi Læstadiu*.

Följden af flertalets ibland presterskapet sått att fatta sitt kall blefve omsider en genomgripande förändring i presten* ställning, såsom folkets I »rare. liär är förf mycket satirisk Vi måste låta honom f tala: Uvakten dessa rikst i-.tin-ling.tr, på. hvilka all frihet skall vara at folket åtcrstiild, all makt konungen fråntagen-, all ståudsskilnad utjemnad. _ __ ^ar det för hvem som helst är tillåtet att tala hvad som helst om hvilken inan behagar, kommer folket att fatta följande beslut: Som ingen kan första bibeln titan förklaring, och den förklaring, som den store oxegetcn Strauss deröfver lemnat oss, tyckes vara den som mest öfverensstämmer med förnuft ocli humanitet, så lemnas ledamöterne af presteståndet fritt val att förvandla sig till folkliirare, i hvilket fall de skola fä ett anständigt underhäll af staten, börande de likväl i sina föredrag noga lätta sig efter det ritual ocli instruktion, som riksförsamlingen för dem utfärdar i enlighet med Strauss' förklaring öfver gamla och nya testamentets skrifter, sadau den i svensk öfversättning jämte ändringar och tillagg blifvit all-n ànheten frän aftoubladstryckeriet meddelad, äfvensom det åligg' r dessa folklärare att hos folket inskärpa läran om menniskans rättigheter. Men hvar ocli en prest, som icke vill ställa sig fürenämda instruktion till efterrättelse, vare sin tjenst och ämbete förlustig, derest han understår sig fortplanta den forna vidskepelsen.» — — Och uu uttalar förf. den förmodan, att presterskapets representanter pa riksdagen icke blott skola Ijda, utan äfven tacka folket för dess humanitet, i följd af hvilken de lätt stanna qvar med en liten förändring af deras titel och ämbete, sa att de nu i stället för evangelium skulle hafva att predika politik. För att forsvara sig emot beskyllningen för lögn och smädelse, hänvisar birl till den stora franska revolutionen och erinrar om huru erkebiskopen i Paris i spetsen för franska prester förhöll sig. JOen lön, som erhölls för detta förhållande, kunde man se och lara af historien.

Att denna skrift väckte ett stort och i allmäuhet tögai behagligt uppseende, är föga underligt i anseende till derv skoningslösa och öfverdrifna skärpa, som i densamma är radande. Märkvärdigt nog framkallade den ingen motskrift, ehuru en af den nyare tidens mest omtyckta författare, som denna tid befann sig i A|](,ermanland, lofvat att uppträdaLan Levi ta iun.

29

emot den stränge stralTpn dikanten. Hvarföre icke ordet efterföljdes af lianil]ing, är okändt.

Den skarpa. ton, som råder i Crapula mundi, utmärkte den predikan, som L;estadius höll under sin vistelse i Hernösand, och sum liade till ämne: Huru Kristus regerar i|fver hedningarne genom kristendomen, l:o sa lan den nu àr, och 2:0 sådan den borde vara. I ett sainmanträngdt och onekligen mycket Fängslande, ehuru här och der något groft språk gisslade predikanten tidens ljumma kristendom och döda bokstat-tro. D una predikan vann o ksa intet allin.int bifall. Lastadiiis »äger sjelf, att den icke behagade mången, emedan densamma smakade af pietism. Dock-, tillä.ger ban, måste jag nämna, att biskop 1 ranzén gillade min predikan.

Icke långt efter pastoralexamens afläggande finna vi Laestadius i Åsele församling, dit han synes hafva i egenskap af visitator begifvit sic direkte frän Hernösand, llär togs ett betydande steg pa den vag han beträdt, och hans vist> Ise i namda församling är en af de mest vigtiga och luljdrika tidpunkterna i hans lif. Det är derföre i sin ordning, att han sjelf får ordet, pa det att hans egen uppfattning af den inre utveckling, som på denna tid inliäffade, matte framstå klar och tydlig. «IIär , säger han, »träffade jag nagra läsare, som voro af det mildare slaget; ibland dem var en lappflicka vid namn Maria, som öppnade hela sitt hjerta för mig, sedan hon hört altartalet. D nna enfaldiga flicka hade erfarenheter i nådens ordning, som jag aldi ig had' hört I rut. Hon hade vandrat langa vägar för att söka ljus i mörkret. Under sina vandringar liade hon slutligen kommit till pasti r Brandeli i Nora, och när hon för honom öppnade sitt hjerta, «à löste han tviflet: hon kom genom honom till den lefvande tron. Ack, tänkte jag, här ar nu en 'Maria, soiu sitter vid Jesu fötter. Och nu först, tänkte jag, nu ser jag vägen, som leder till lifvet, den har varit földold, till dess jag fi. k tala r ed Maria Hennes enfaldiga berättelse om

sina vandringar och erfarenheter gjorde så djupt intry k pa mitt hjerta, att det ljusnade äfven för mig: jag hek denna afton, soin jag tilll ngte i sällskap med Maria, k tuna en fursmak af himmelens glädje. — — Jag skall komma iliag d n fattiga Maria, sa länge jag lefver, och hoppas, att jag träffar henne i en ljusare verld på andra sidan om grafven.»Vi hafva nu nått den Stora våiid]HiiiktPH i !.:« stailii tit, Ii vilken förmedlade den andliga rörelse, som gått fram gonnin sä många församlingar i olika rikuu ocli gifvit upphofvet al ett viilt utgrrnadt uligionspiirti, som till och med, i följ. I af senare tiders emigration, liknar anhängare i Nord-Anu-rikai förenadt statu. Sedan torf. till Crapitla mundi it«rkomrait till sin for-.iinliug, lingo hans predikningar, efter liaus egna ord, «en högre färg räU.irens liknelser i evangelium utfördes i liknelser, hvaraf uppkom en ovanlig mysticism, som hade en förunderlig verkan på ahörarncs hjertan.> Fördenskull anse vi oss, innan u öfvergå till skildringen af den omfattande andliga väckelse, som nu framkallades, höra vttra några urd om I.astadii predikningar.

Af dessa hafva vi icke så få i våra händer, men do äro med undanta, af den, som hölls i Hernösand strax löre pastoralexamens afläggande, lian de fisl i ären af hans lefnad. Det fängslande, om an grofva bildspråk, som ban begagnade, just löre den &t ra väckelsen och strax etter densammas uppkomst, möter man ej i någon högre grad i dessa predikningar, ut in i en enda, hvarom mera här nedan. Men ehuru dè icke i detta hänseende synas kunna gilva ett klait begrepp om Læstadii predikometud, da ban uppstod som en praktisk reformator ibland ett folk, djupt sjunket i alla hänseenden, sä kan inan äfven af dem lara kanna dels hans dogmatiskt-homiletiska grundton, dels hans predikospråk, som genom sin skarpa förskaffat honom så många bittra vedersakare.

De sanningar, omkring hvilka Læstadii predikningar helst vända sig, och som gifva dem deras grundfärg, äro: synden såsom en herskande makt i verlden, som icke erkänner någon träldom under denna makt med mindre den förra uppenbarar sig i mycket grofva brott, sàsnin mord, stöld, mened m. ni.; den otrogna verldens hat och bitterhet emot en verklig kristendom och troende kristna; den döda troils och cgonrättläidig-lirtens I ikastlighet; nödvändigheten al bättring, nyndaànger och lefvande tro, samt Kristi försoningsiiåd såsom den enda saltgln tsgi unden. Med förkärlek bestraffar predikanten verldens otro, 'andelig t bat» och syndalelvertie. Bättringen förekommer i betydelsen al den lefvernets förbättring, hvilken visar sig i afstaendet Iran vissa utbrottssyndcr, och som äger rum, sedan menniskan blifvit vä kt af lagen, innan hon med tronemottagit evangelii nåd. Märkvärdigt nog uppmanar Læstadius först till detta slags bättring1 och sedan till ånger. Likväl framhåller han i andra predikningar vanmakten af egna bättringsförsök och låter evangelium i denna del komma till sin rätt2. Något betonande af återlösningsnådens allmänhet förekommer deremot ej i dessa Læstadii predikningar. Icke heller några direkta erinringar till de trogna om helgelsens

1) Att så är förhållandet visar sig af en år 1857 hållen predikan på juldagen. Vi vilja här nedan lemna ett utdrag af densamma, dels för att gifva ett begrepp om Læstadii predikostil under de senare åren, dels för att visa hans uppfattning af bättringen. I nämde predikan finnes följande ställe: «Och likväl säga nutidens nådetjufvar: Nej, han har icke fördömt någon, han har lofvat alla blinda bockar och skorpioner himmelriket. Men så har icke Luther lärt, att alla bli saliga. Den som har en död tro i peruken, han menar att man får supa måttligt och svärja måttligt och kröga måttligt och hora måttligt, men se en sådan lära finnes icke i den heliga skrift, utan der står: *görer bättring, himmelriket är hardt när.* Du måste först göra bättring och sedan be Gud om nåd, att du kan göra en sann ånger. Vill du blifva salig, så måste det gå med dig som det gick med lärjungarne. Först gjorde de bättring efter Johannes döparens predikan, men någon sorg hade de icke förr än efter frälsarens död. De måste falla i förtviflan, innan de kunde få den lefvande tron, och så har det gått med Luther, som grubblade i två år, innan han kunde få den lefvande tron. — — — Var det endast han, som behöfde göra sann ånger och bättring? Ja, så ser det ut nu för tiden i den lutherska kyrkan. Vi behöfva icke grubbla, emedan Luther grubblat tillräckligt för allesammans; vi behöfva icke falla i förtviflan. Vi behöfva endast tro och vara verlden like, så bli vi väl saliga. Vi få väl stjäla och tro, svärja och tro, hålla krog och tro, vi få nu lefva så ogudaktigt som vi vilja och ändå tro, att vi blifva saliga, emedan frälsaren har kommit i verlden för att frälsa förhärdade och obotfärdiga syndare, som ingen bättring behöfva. Men de ångerfulla och botfärdiga, som sucka likasom publikanen, som gråta likt den syndiga qvinnan i Simons hus, dem har Jesus icke kommit att frälsa, emedan de äro skrymtare och villoandar eller kättare och svärmare. Men vi hoppas, att publikanen, som suckade, och qvinnan, som gret, och

den botfärdige röfvaren skola komma först till himmelriket och dernäst de sörjande lärjungarne och den grubblande Luther. Dessa äro de som hafva samma känslor, samma erfarenheter: och de som på samma sätt kommit till trona, skola få se Guds herrlighet, om de kämpa och strida intill ändan», m. m.

2) I en ottesångspredikan på andra böndagen 1851 läsa vi: «Den väckte känner, att han blir sämre för hvar dag och icke bättre genom den egna bättringen. Djefvulen blir argare och argare med hvarje dag. Han upväcker allehanda syndiga lustar och begärelser, som menniskan i säkerhetstillståndet aldrig känt till», m. m.nödvändighet. Men detta härrör ej deraf, att han ringaktade helgelsen, ty han dref läran derom med en synnerlig skärpa. Det var nämligen på ett negativt sätt han framhöll denna vigtiga sida af kristendomen, i det att han genom mot verlden riktade bestraffningar inskärpte hos sina åhörare nödvändigheten af lefvernets helgelse. Dervid slog han öfver i en rigorism, som endast kan förklaras af den ensidighet, för hvilken han var benägen, och de trånga förhållanden, inom hvilka han rört sig, och efter hvilka han ville bedöma alla andra. Så ställer han t. ex. bollspel i bredd med de gröfsta sedliga förbrytelser1. Vid ifrandet emot verldens oheliga lefverne begagnar han ofta den skarpaste satir och det mest tydliga hån. Så äfven när fråga är om egenrättfärdigheten2. Något försök att locka

1) I en predikan öfver ottesångstexten på 4:de böndagen 1860 förekommer följande: «Det är väl sant, att menniskan icke kan af egen kraft blifva en kristen; men den utvärtes bättringen kan hon göra: hon kan låta bli att supa, svärja; hon kan låta bli att stjäla; hon kan låta bli att hora; hon kan låta bli att vara högfärdig; hon kan låta bli att spöka ut sig med allehanda grannlåt; hon kan låta bli att spela kort och slå boll; hon kan låta bli att ljuga och bedraga sin nästa; hon kan låta bli att hålla krog; med ett ord, hon är icke tvungen att öfverlemna sina dödliga lemmar i syndens tjenst. Men dermed är icke allan rättfärdighet uppfyld, ty om hon också gör den utvärtes bättringen, så återstår ändå allt det. som hörer till en sann ånger, en lefvande tro, som hon icke kan gifva sig sjelf», o. s. v.

2) I en år 1859 hållen ottesångspredikan på juldagen läsa vi: «Huru menen I? Icke behöfver väl Guds ende son födas i fattigdom, smädas, pinas, korsfästas och dödas för ärliga, dygdiga och hederliga menniskor! Nej, platt intet för deras skull, som göra hvar man rätt och lefva dygdigt. Sådana ärliga, dygdiga och rättskaffens menniskor behöfva ingalunda krusa så mycket för vår Herre. Ty de hafva ju en säker och fast salighetsgrund uti sjelfva dygden, som belönar sig sjelf och varder ytterligare belönad. Vill icke vår Herre släppa dem in i himmelriket, när de komma, så veta de nog vägen till en annan herregård, hvarest ock resande till evigheten tagas emot med höflighet och mycken artighet hvarest husbonden i huset tar emot sitt främmande med hatten i hand och säger: välkomne mitt herrskap! Jag vill hoppas, att ni inte hör till de der svärmarena, som tala om barnet i krubban, de der svärmarena, som sucka som kreatur, som gråta och jemra sig, som föregiva sig vara kristna och äro bara skrymtare — — —? Vi äro inga svärmare, svara de, vi som gjort hvar man rätt och lefvat dygdigt. Vi äro ärliga och rättskaffens menniskor. Vi hafva uppfylt våra pligter emot menniskorna och djuren. Och vi hoppas, att ingen skall kunna anklaga oss för något brott. Nå godt, säger husbonden, som låter kalla sig för «Lucifer», det vill säga ljusets budbärare» m. m.Lare Levi Læetadiu .

syndaren till bättring genom framhållande al Kristi kärlek märker nian ej, utan predikar laestadius såsom om han hatade de verldsligt sinnade menniskorna sjelfva och ej hlntt deras väsende och förhållande. Språket är mera utmanande än lockande, tonen mera sträng än mild och andau ojemförligt mera lagisk än evangelisk.

Ehuru i dessa senare predikningar i allmänhet icke finnas s idana i all sin grofhct fängslande allegorier och genomgående liknelser som i lians första predikningar, sa använder han dock ej så sällan ett bildligt talesätt Men i endast en af dessa homilctiska alster af lians penna finner nian någonting, som motsvarar de predikningar, hvilka ljödo som en andlig stormklocka i den insöfdi fjollbygden, da han först uppträddi för att uppväcka sina åhörare ur den andliga sömnen. Den predikan, som erinrar om L rest ad i i första uppträdande som en lagande väckelsepredikant, ar också något äldre än de öfriga. Den •ir hållen öfver Ps.22: 24, ott sångstc.vten på 4:de böttdai; n |Säl, och har till ingångsord I Mos. 3: 13: Jag skall sätta fiendskap lur|lau dig och qvinnan och emellan

din sad och hennes säd iii.ni hvarvid han först betraktar fiendskap n emellan ormens sad och i|viunans säd, vidar» söndertrampandet af ormens huf-v uti oc li slutligen stingandet i hälen. Vid skildringen af denna fiendskap målar han mycket tydligt förhållandet emellan menniskan och ormslägtet och beskrifver p.» ett särdeles a-kådligt sätt ormgiftets verkan pa mennisk kroppen, huru genom dettas »träsande i ådrorna» densamma sväller och ansigtet tar en kolsvart' färg Härifrån gör predikanten en mycket tvär fvergang till framställningen af giftets trängande till hjertat, hvarvid skilnaden emellan den förebildande ormen och dm förebildade själafienden ej ens antydningsvis framhålles. Man kan endast af sammanhanget se, nar han talar om den förre eller den senare, och bilden och det deri fixerade begn j pet synas vid första påseendet kastade om hvarandra. I samma andedrag predikanten talar om huru seglifvad ormen är, som äfven sedan hufvudet -tr krossadt rörer sig med stjerten, säg r han: «orli med denna har han dragit ner tredjeparten af In Hämdens stjernor pa jorden.» Sedan talar lian 0111 hupisoiii t-tncn står framför Knsti brud, för att uppsluka svenl .inlet, som denna skall föda, »beklädd med solen och manen un I r sina fötter o h en krona af tolf stjernor på hufvudet. Nu

börjar en allegorisk framställning af 'len trogna församlingen s.isom l inden. Den döda tron framhålles såsom det ormaetter, som hennes fiende vill utgjut.» i|fver lieniie, for att fördrätika henne, i sammanhang hvarmed de (andligen) armstungnas bedröfliga lott målas. Derefter framställes den af ormen förföljda brudens liåu af verlden, i hvars ögon hon än är ful, än är fattig, än lat och oduglig till arbete, än elak, butter och tillätande sig att skälla på L derligt folk. Smädelserna framställas i allt annat än valda uttryck likasom brudens svagheter, hvilka strax efter omnämnandet af hennes förtröstan till hennes himmelske brudgum målas med verklig cynism. Detta allt inrymines i förberedelsen, hvaremot sjelfva predikan icke alls iir allegorisk. — Men det hände, att hela prediko-föredraget var en genomförd allegori. Dä Laestadius en gäng predikade i Pite] a 4.do söudageu efter Trettondedagsn, had lian till ämne kristenhetens stora och lilla sk pp. Pa det förra samlade han de otrogna och på det senare de trogna På det stora skepp t fans icke blott brottslingar, utan ärliga tjufvar, barnihertiga kr öga re ni. in. Der hade man mycket roligt, der gick muntert och stormande till. Man seglade om det lilla skeppet, der man läste och bad och förhöll sig kristligt. Vid förbiseglandet b rdes från folket pa det stora skeppet förbannelser öfver läsarepacket på det lilla. Utter någon tid stötte <b t stoia skeppet på grund. Da tystnad' svordomarne och skralet, och man ropade nu pa Gud i himmelen och pa. Jesus Men när Intyget aier kommit löst ifrån grundet, böljade ånyo det vilda syndalefvernet. Med detta lättsinne fortsatte man färden till donnas sorgliga slut. Omsider gii k det stora sk< p-pet i af, da deremot det lilla landade vid den himmelska stranden. — Under hvilken grof bild Laestadius målade brän-vincts natur, hvarigenom han ly kad s åstadkomma den största v imjelse för denna dryck hos den pa dryckenskap sä begifna befolkningen i Karesuando och trakten deromkring, torde vara kändt I r flertalet af tidskriftens läsare. Afvi n 0111 sa icke vore fölhållandet kan dock ingen redogörelse komina i fråga, enär ott hind r derför ligger i en skyldig aktning för läsaren Unn d hafva vi s«kt göra reda tör Lxstadii prediko-nictod, di t vapen, sinn han sjelf ansåg fur det kraftigaste af dem som funnos inom lians -j.ii individualitet, da han kain-].ars Levi La -tui|iuB.

pade sin ihärdiga kamp cuiot ogndaktigheten mom lians alltmer sig vidgande verkningskrets.

Till hvilken förvånande seger len kampen lörd® skola vi si,k i att p.i nästföljande blad af hans lefnadsteckning askäd-Bggüra.

[IL

i Den genuin h,T»l;ulii \u!"ksasnli« t fiiuiikiilhidtt ainlHisra rörelsen.

D l nya predikosätt, som af den niti ke själasörjaren begagnades, da han återkom till Karesuando, visade sig efter lund synnerligen lämpligt för det åsyftade ändamålet, att åstadkomma lif och r irelse i den djupt sjunkna församlingen. I) liknelser, som ofta förekommo i hans pr dikningar, begrepos viss i ligen icke ifrån början, ja, predikan i dess helhet fattades ej. Vissa bilder o di ligurligtl talesätt fastnade dock i minnet. Man började med att

göra spe af liknelserna; men emedan orden läto besynnerliga, kunde de i ke så snart glömmas. «Den ene», säger Laestadius, »berättade den liknelsen, och en annan berättade en annan liknelse tör de hemmavarande: man skrattade och funderade hvad allt det der skulle hafva att |ctyda. Slutligen blef en och annan orolig utan att vi ta btarföre: hemliga rysningar genomisade hela organismen. Man b irjade att känna hjertat ömt, hardt eller uppblåst, och en |ch annan kom till prestgärden eftor gudstji nsten t t att begira rad och upplysning i andeliga ämnen. Detti had aldrig kändt förut, att någon andeligen bekymrad själ hade k iiimit till presten för att begär,i upplysning o> li tröst)

För att blifva rätt förtrogen med Lnstadii sätt att [-behain!]-] {+be- hain!]+} i de bekymrade, är det lämpligast, att man hör lians gen redogörelse derför: ejag miste», säger han, *itt hjerta clter Guds ord oeh bedja Gud oiu tiad o h hjelp i*T-ir L \ I t.,Jiu

l|i lius a||deliga nöd samt tillade slutligen, att den, som ott godt verk i dom bygynt bådo, kändt ock väl fullbordat o, s. Na gon försäkran 0111 Guds nåd b syndernas förlåtelse vågadt jag ii-ko moddcla dem, t) jag blygdos vid mig sjelf och v igade icke blanda mig i den llolige Ande» verk, af fruktan att j;ig kunde skämma I »ott alltsammans, inn jng befordrade rn alltlöi tidig förlossning." — Motsatta verkningar visad* sig vid denna tid bos andra. Då dessa väckelser om vintern IS43 inträffade, började krögan - h drinkar »tt upphöra nu I ina kyrkob sök Di; vågade icke kouiiiia til! kyrkan, der ett sa strängt bestraffningens ord hördos. Lagpredikningarna , säger Laestadius härom, d anade frän Sinai ber så förfärligt, att gauinicl \dam blef förskräckt. Somliga sade om väckelsepredikanten: han predikar i vredes mode, andre .sade; ui ser jn att hatt iir vriden.» Emellertid synes dot icke halva varit sä läng tid, innan de åhörare, som icke ville höra dessa skarpa lagpredikningar, åter funno för godt att besöka Ginls hus. liaib krögare och fyllhundar», säger La stadius, »måste småningom krypa in i kyrkan igen. Ty när några väckta började u| | ||lara sig i församlingen, så fann jag snart, huru litet en ensam prest kan uträtta i en vidsträckt församling, som är nära 20 nil bing. Ja a uppmuntrade derföre de få väckta, som redan funnos, att verka på 'ina grannar och förklarade för dom liknelsen om tjon,trona, som fatt olika pund att handla mod, huruledes denna liknelse borde andeligen förstås och utföras i kristlig verksamhet för sina vila- farande bröders upplysning och förmaning till h&ttring, Deritncllau började s nu disputei mellan väckta och sorglösa i andeliga ämnen. O -Ii ehuru de ta väckta, som funnos, blefvo illa tilltygade af den sorglösa Impeii, il. Is tu ed smädelse| och skällsord, dels nek stundom handgripligen tillrättavisade meil knytnäfvar, sa in isti dock den sorglösa hopen harmsen och förbittrad komma igen till kyrkan och afhöll predikan.

Att Jcuna predikan trängde g-nom märg och ben, ai öv deisagligt, om ock somliga, enligt La-stadii målande uttryck af förbittring blefvo mä.stail mörka Och ko|svarta» i synen \ is.st är att predikanten gjorde ott Öfverväldigande intryck, eliiini icke ännu några »egentliga rup eller högljudda snyftningar hOréos i kyrkan Orsaken till att sådana ieko förekommo angifver Laestadius märkvärdigt nog med orden: »ty*den Helige Ande var ännu då icke på färde,*Orden äro kursiverade af Læstadius själf. och något rätt förkrossadt hjärta fans icke i hela församlingen.»

Det andeliga stormvädret, som rensade den qvalmiga, af sedeslöshetens miasmer uppfylda luften i dessa nordliga bygder var nu i annalkande. Under 1846 års vinter började folk från alla håll strömma till kyrkan. Denna blef fyld till trängsel, och församlingens klockare, som förut icke plägat öfvervara predikan utan under tiden för densamma hafva sin plats utanför kyrkdörren, rökande sin pipa, slapp nu icke ut ur kyrkan, utan blef tvungen att «sitta stilla i klockarbänken och höra på predikan, hvarest äfven hans andeliga och mörka skuggfigur utmålades så pass tydligt, att hela församlingen vände sina blickar till honom,» ett sätt att predika, som långt ifrån att kunna rekommenderas till efterföljd, knappast torde få anses enligt svensk kyrkolag tillåtligt.Hvilken sjuklig nervretligliet eller öfverspänning af inbillningskraften redan nu gjorde sig gällande ibland Læstadii åhörare, kan man finna deraf, att några af dem tvänne gånger sett svarta fåglar på klockarens axlar, stoppande sina långa näbbar i hans öron och plockande «hvarje korn, som såddes förgäfves — förgäfves på lastens, girighetens och snålhetens förtrampade väg.». Oförtrutet fortfor Læstadius att sålunda för en talrikare åhörarekrets förkunna lagen i det mest hänsynslösa språk och nedlägga bestraffningens ord i liknelser, hvilka voro till den grad blottade

på all hyfsning, att endast församlingens låga kulturgrad kan förklara möjligheten af deras användande.

Väckelser förekommo allt mer, men först ett år efter det Læstadius börjat ringa de sofvande samveten till doms och med lagens svärd sarga de hårda hjertan inträffade, att några ibland hans åhörare erhöllo af evangelium förvissning om nåd och dermed hugsvalelse och frid. «Då började de första *nådemärkena* att visa sig. En lappkvinna, som länge stått under lagen, blef försonad eller benådad den 5 december 1845.» Märkvärdigt är, att Læstadius, för hvilken benådning och nådesförvissning tyckas sammanfalla i tiden, om ej i begreppet, låter denna tilldragelse stå i sammanhang med ett jordskalf, som samtidigt inträffade. Och detta sammanhang söker han bevisa dermed, att den evangeliska historien visat, att de märkligaste tilldragelser i nådens rike varit ufmärkte afjordskalf, såsom till exempel vid frälsarens död och vid hans uppståndelse, och då enligt Apostlagern. 4:31 huset, der upostalarne höllo bön, rördes. Häraf må dock ej den slutsatsen dragas, att yttre naturhändelser, efter Læstadii uppfattning af förhållandet, ovilkorligen hörde till förnimmelsen af den undfångna nåden eller stodo i ett oupplösligt samband dermed. Ty hvad han kallade nådemärke var uteslutande någonting, som tilldrog sig inom menniskans hjerta, och som visserligen kunde vara förenadt med märkliga yttre företeelser, men icke behöfde vara det. Han säger sjelf: »Ett nådemärke är ett stort under i nådens rike. Den känbara försoningen med Gud hörer till den stora hemligheten, hvilken alla rätta kristna fått erfara och känna; och äfven Luther har fått erfara dessa nådemärken, då den lefvande tron tändes, hvarigenom dörren till himmelen öppnades för honom, och just i detta ögonblick kände han sig vara frälst ifrån döden och djefvulens våld. Men nuvarande äkta lutheraner antaga icke dessa *sensationes internæ* o. s. v.»

Dessa inre förnimmelser började snart vara åtföljda af syner och besynnerliga yttringar af ett extatiskt tillstånd. Den som först af Læstadius utur hans åhörarekrets framställes såsom kommen i ett sådant tillstånd var pigan Sofia Persdotter Nivo. Hon hade mikaelidagen 1848 med spänd uppmärksamhet afhört predikan om den störste i himmelriket med dess tvänne antitetiska underafdelningar: 1:o den störste är den minste och 2:o den minste är den störste. Den med egenrättfärdigheten arbetande, ehuru till bekymmer om sin frälsning väckta qvinnan, som icke kunde tillerkänna sig den främsta platsen i Guds rike, men icke heller ville intaga den lägsta, kom i stort bryderi, då hon ville sammanfoga de i predikans afdelningar innefattade antiteserna Hennes förnuft blef utan allt fotfäste. Då hon kom hem, förlorade hon sansningen och låg likasom afsvimnad under tvänne timmar, mycket röd i ansigtet. »Man kunde icke förmärka, att hon andades; endast då och då skiftade hon färg.» Under detta tillstånd hade hon en syn, som hon, återkommen till sansning, omtalade för de omkringstående. Det blefve för vidlyftigt att redogöra för denna syn, sådan hon trodde sig hafva sett den. Vi vilja endast nämna, att hon under sitt extatiska tillstånd tyckte sig förd både till himmelen och helvetet, der de bilder, som mötteLurs I., vi I.a la-li

hen no, delvis buro vitne o in hennes I >ga ståndpunkt af kristli" bildning. Sa sattes hon i himm len på en stol af ungarne, som hissadt henne upp oeh dansade omkring henne. De dansade i ring, men ena ändan af ringnn var öppen. Nar de badö släpt mr henne, kommo dt mod en bok, som var klarare än solen, och uti denna bok sjöngo de tillsammans med henne. Äfven barnen, som voro uti vida större herrlighet än andra utvalda, dansade parvis, hållande hvarandra oinkriny halsen, tackande och lofvande Gud och frälsaren. Beskrifningen af hvad hon sett i helvetet hänvisar styckevis på en rent af vild fantasi ') Märkvärdigt är, att denna qvinna i sin af laestadius uppte. k nåde beskrifning öfver den visi n hon hade uttalat följande ord: 'Någon torde fråga, hvad himmelriket är för ett rum? Ilafven I icke b it, att det i k c är något rum; ty der är hvarken tid eller rum, utan det är en outsäglig klarhet, glädje, fröjd och frid i den llelige Ande,» — en tanke, som hennes lärofader förklarar f r d ti djupsinnigaste, som kunde uppstå i en enfaldig qvinnas hjerta o h en bekräftelse pa frälsarens ord: Si, himmelriket ir invärt<s i eder

Sådana syner blefvo sedan icke ovanliga ibland åhörarne till Laestadius, hvilken fäste så mycket afseende vid de»sa visioner, att han i tryck redogjorde för flera ibland dem. Ja, han trodde sig äfven sjelf haft underbara syner och detta alldeles icke under något tillstånd, soin liknade svimning, dä den yttre verlden likasom slutit sig b r lians själ och denna sväfvat fritt omkring på vingarne af en rörlig inbillniugskraft. Nej, under fullkomligt vaket tillstand säger han sig hafva haft visionära förnimmelser. \i lemna ordet åt honom sjelf: Det har händt, ehuru ne ra sal lan, att inan känt en vidrig v v af v I-lukt, när någon våndats i härda samvetsqval, man har till och med sett

en anga uppstiga Irän deras mun, som utvecklat svafvellukten. Någon gån. har man «• tt Ijns» strimmor sväfva öfver dem, som varit i stark rörelse eller glädje. D .ssa ljusa strimmor, blixtar eller ljungeldar har jag sett 11 1a gånger, titan att mod säkerhet kunna afgöra, om det har varit utoin

1) Sà Iroitile lioit si|f se en alliituii. mycket e-iri^ krögflftklt stekt pj ee-nn silfvur|iimiiiiigai. si att tion lilef falnskn. i varefter hon ater snru-mansnttcs till mensklig form.•1l>

I ars Levi I.m tadius.

eller inoin mig; dock synes det troligast, att blixtarne eller Ijungcldariie, som jag sett, varit i mitt eget hjerta. Om julaftonen 1Q4T under mitt gående till kyrkan, da jag aug kyrkovägen vara full mod folk, ti.illades mitt hjerta af en inre blixt eller ljungeld, hvilken jag k.int liera gånger vid dylika till-lällen; det var likasom en ljusare lläkt ifrån en högre verld. Åskådningen af den till kyrkan strömmande folkmassan uppväckte nämligen en lljktig känsla, hvilken Hög som en blixt genom hjertat och åtföljdes af den lika hastigt pallygande tanken skall jag usling vara dessa blindes ledare till evig-lii ti i ? Några sekunder derefter säg jag en stor ljus laga utströmma från kjikotaket i Karesuando uti sydlig riktning. Samma afton hade. n.igra af församlingens medlemmar sett smil svarta vålnader flaxande omkring de upptända ljusen i ljuskronan. Det föreföll siaren a, som skulle dessa små svarta vålnader halva mycken lust att släcka ut Ijm n; men förgäfves Att dessa ljungeldar, som jag sag förmodligen i mitt eget hjerta, kommo fran Sinai berg och voro en åskådning af mitt eget inre tillstånd, kan slutas deraf, att da jag n.igon gang senare varit uti en härd kamp och strid med djefvulen (Luther, Paulus) eller lagen, som bor i mina lemmar (P.iulus), hvilken strid Luther kallar djefvulens anfäktningar», sä uppenbarade sig det onda, det vill säga den djefvul, som bor inom menniskan sjelf, såsom en person, som ville draga mig ut genom fönstret. Vid ett annat tillfälle uppenbarade sig detta onda som en björn, som lag under sängen och försökte lyfta upp sängen, ehuru det icke lyckades. Ln annan gång sag jag den store draken visa sina tänder at mig (och det ar redan bi kaut tor denna tidnings läsare', huru den gamle ormen visat tänderna at niigj. Sådana askadningar komma frän menniskans inre eller fran den andeverld, som finnes inom menniskan sjelf» o. s. v

D ssa sista ord af LiCstadius synas innebära det litifvud-sakliga af hans egen förklaring öfver det visionära tillstånd, hvari ban sjelf och liera af hans åhörare, enligt hans uppgift, befunnit sig. »Så vida», säger han på ett annat ställe, "synden i sina mångfaldiga yttringar verkligen linnes i menniskonaturen, emedan synden till sitt väsende icke ar någon tom

\) ICns ropande» rust.inbillning, så kan man icke säga, att det onda, när det afmålar sig som en afskyvärd bild i menniskohjertat, sedan synden blifvit öfvermåttan syndig genom budordet, man kan icke säga, att denna bild är en tom inbillning, utan en subjektiv verklighet; och sålunda kan man förklara de underliga syner, som blifvit sedda af de väckta — — — Utur denna synpunkt betraktade äro de kristnas syner och uppenbarelser ingen tom inbillning; de äro icke en verkan af onda andar, utan de äro en realiserad idé, en subjektiv sanning. När en menniska ser sig sjelf i afgrunden, så är detta en verklighet; hon ser då helvetet i sitt eget hjerta. När hon ser sig i himmelen, så är den seende uti ett lycksaligt tillstånd. När den seende ser, uti hvilket tillstånd hvar och en af hans bekanta är, så sker detta till följe af den inre känslan, som uppfattas objektivt uti den seendes medvetande. Känslan ligger här till grund för omdömet. — — Så vida det icke kan bevisas, att himmelriket och helvetet är på något rum utom menniskan sjelf, så innehålla uppenbarelserna ingenting annat än en åskådning af det verkliga själatillståndet inom åskådarens eget och andras hjertan.»

En annan förunderlig företeelse stod äfven i samband med den påbörjade andeliga rörelsen. Under ordets förkunnande i kyrkan eller i hemmen uppkommo besynnerliga rörelser, som finnarne kallade *liikutuksia*Ordet betyder rörelser.. De af åhörarne, som emottogo ett kraftigare intryck af ordet, började först att upphäfva läten, hvilka varierade efter en icke särdeles begränsad skala. I en skrifvelse till domkapitlet, aflåten med anledning af en kronofogden Hackzells rapport till landshöfdinge-ämbetet, förklarar Læstadius de uppkomna lätena och ljuden sålunda: «Om det är lagens blixt från Sinai berg, som träffar det förkrossade hjertat, så uppkommer ett ångestskri bland några qvinnor. Är det en stråle af evangelii ljus, som träffar det förkrossade hjertat, så måste den förkrossade upphäfva ett glädjerop, och det står platt intet i deras makt att undertrycka dessa höga känslor. De

måste gifva sina känslor luft genom ljud, ty i motsatt fall skulle deras hjertan brista.» Och på ett annat ställe i samma skrifvelse läses «Vi måste på förhand förklara, att läsarnes andeliga röster i kyrkankunna icke tystna, så länge som det finnes en gnista af lefvande tro uti deras hjertan, men med den andeliga döden inbryter också den andeliga dödsstillheten i kyrkan, ingen suckar, ingen gråter, ingen qvider, ingen jemrar sig, ingen uppgifver ett ångest- eller glädjerop.» I förening med dessa ljud stodo besynnerliga kroppsrörelser. Man lemnade sin plats i kyrkan eller det rum, der ordet förkunnades; man omfamnade andra i hänryckning; man dansade och föll slutligen i vanmaktDessa rörelser utöfvade ett märkvärdigt inflytande på åskådarne. En mycket bildad person berättade en gång för författaren, att han i vetenskapligt ändamål besökt Læstadius och, lockad af nyfikenhet, följt den förunderlige mannen på en andelig sammankomst. Der hade liikutuksia förekommit. Efter en stund kom en sådan håg att deltaga i rörelserna öfver den besökande främlingen, att han måste gå ut. Det var en oförklarlig dragningskraft, som dessa rörelser utöfvade.. När, såsom ofta hände, flera under predikan på ifrågavarande sätt gåfvo sina känslor luft, blef ljudet i kyrkan nästan döfvande, och ej ens en sådan stämma som Læstadii förmådde att göra sig hörd. Dessa rörelser ansåg den märkvärdige mannen vara tydliga bevis på nådens verkan, hvilket man finner af hans förut anförda yttrande: «Den Helige Ande var ej ännu på färde», med särskilt afseende derpå, att liikutuksia ej från början visade sig inom Karesuando församling.

Beledsagad af dessa yttringar af ett nervöst tillstånd och en i hög grad uppjagad inbillningskraft, utbredde sig rörelsen allt mer, och snart hade den gått långt utöfver Karesuando församlings gränser. Ett nitiskt biträde vid verkandet för denna utbredning var *Johan Raattamaa* (på svenska jordrifvare). Son af en nybyggare ifrån Karesuando församling, hade han redan före den stora väckelsen blifvit af Læstadius anstäld såsom kateket. Begåfvad med utmärkta själsanlag och i ungdomen väckt, hade han, oaktadt sitt klara förstånd blifvit denna tid af sina anhöriga förklarad för kollrig. Hans religiösa allvar ansågs för galenskap, och det blef också ej varaktigt. Den eld, som icke vårdades, brann snart ned, men en annan flammade upp i stället, passionens. Raattamaa blef begifven på dryckenskap. Under ruset betedde han sig, säger Læstadius, såsom en galning i sitt hus, hvarföre han af denne sin själasörjare och förman erhöll skrapor. Dessa gåfvos från början förgäfves, men den starke måste slutligen vika för den

starkare, oi b RnatUmaa blef lossad ilran sitt slafveri under syndon, Mtl an lian ett helt nr vacklat emellan lydnaden |Th-Herrens bud och bränvmsbegäret. riter att hafva flyttat till Lainio by inom Jukkasjärvi församling såsom Ii rare i en missionsskola, som Sr 1S43 öppnades derstädes, verkade ban med synnerlig framgång för den sak, som nu var hans lif* vigtigaste angelägenhet. Karneii synas tllin int hafva blifvit öfver-väldigade af den makt, som verkade genom denne | nare, och hos dem uppkommo enahanda yttringar al religiös exaltatii n som tios de väckta i Karesuando. Mon äfven på de äldre utöfvade den nitiske barnaläraren ett st rl inflytande \ i vilja med ondast obetydliga förändringar anföra I stadii egan beskrifning i Iver Raattnmaas upptiädaml, i I ainin: »Om aftnarne församlade sig äfven byns innevånare i skolrummet, som var ett rökpörte. Der hölls dä bön, och elt r bönens slut l»«te Raattamiin något af I,' stadii koncepter, soln vanligen hade den verkan, alt 011 del af åhörarnc blefvo förbittrade och begåfvo sig af, under det andra stannade qvar. Efter konceptets uppläsande fortsattes samtalet med de i|varvarande langl in p.i natten. Nu uppstod en allmän ny liken hcl bland lapparne i Jukkasjärv i ritt besöka den underliga skolan, hvarest barnen sades blifva tokiga. Och tukigt ^ag det ut för profana ögon, då en del af barnen våndades i samvetskval, andra ater hoppade af glädje-somliga blefvo kraftlösa och orkade icke stå pa benen. Ungefärligen en månads tid hade Raattamaa arbetat pa den hårda mark, liva is iipprilvare ban var, då äfven några byns storkrögare burjade få ett stygn i sina hjt rtan. Omsider kom dit derhän, alt en och annan |Orsa Ijare af bränvin häl de ut denna vara på marken under protester ifrån dem, som höllo det tör en stor synd h menade, att det hade varit bättre, 0111 man sålt det och gifvit värdet deraf till de fattiga, i hvilket lall det hade kommit någon menniska till nytta och icke såsom nu gått alldeles förloradt. Det halp dock i< ke att spjerna emot udden. Lapparne blefvo öfvertygad' derom, att bra ii vi not var förnämsta hindrat för I »ppal Imogens förhjel-paudo ur elände och fattigdom. Uränvinsbogäret höll dock länge stånd emot öfvertygelsen med orubblig seghet. Det förra måste dock gifva vika, och hvad s m gjorde slag i saken, var den religiösa väckelse, som gick hand i hand med kampen emot den last, soin s.inkt det arma folket ned i djupet af

ekonomiskt ocli moraliskt elände.» Det var for (leuna väckelse Raattaiuaa. var näst Lastadins det fiirnänista redskap t, lör att efter sill lörans död blifva den sedan i vidt utgrenade rörelsens främste man ej blott inom Torne | å|||mark, utan älven utom dennas gränser. Kraftigt ocli väldigt predikade Rnnttamaa, säger I -stadius, ioki allenast om nykterhet, utan äfven ocli förnämligast om en sann och lefvande kristendom. Och likväl skall han, såsom af en annan, mot honom vanligt stämd person blifvit uppgifvet, sakna några betydande talaregåfvor, hvarföre han oi ksa vid sitt upp t lådande som lärare, helst använder en nästan helt och hållet kateketisk metod och ofta vändei sig till sina åhörare med frågor, som lissa halva att besvara, För hans utomordentliga anseende ibland læstadianeriie har han också att tacka, icke sa mycket sina I a ra regal »or, som fastmera dels ilen omständigheten, att han är den äldste af L.estadii medhjelpare, och dels det outtröttliga nit han ådagalagt såsom sådan. lian arbetade», Säger denne hans andlige fader, »oupphörligt både natt och dag; blott några timmar mot morgonen tog ban sig m blund, och det var mer än besynnerligt, att hau icke blef alldeles utmattad.»

Jämte nämde Johan Raattamaa använde Lastadius lians broder Per Johansson Ritatlamaa såsom redskap att sprida den uppkomna rörelsen. Denno, som varit djupt nedsänkt i dryckenskap, men genom sin själasörjares predikningar och b|in|ri iis I r ställningar blifvit bragt till besinning, sändes till Jukkasjärvi och uppträdde der såsom föreläsare af Lastadii kon pl i r, sodan han med oti lig ne la, såsom icke skrifkun-11ig, lärt sig att läsa dem. Men hans verksamhet kröntes icke med samma framgång som brodr< ns, hvilket ansågs till någon di I härleda si, från hans karl het i sjelfva sättet att uppträda. 1 Tärendö hy, 111 äfvin i våra dagar icke intar synnerligen högt rum i i hgiöst och sedligt hänseende, blef han håidragen, fiik sin pels sönderskuren och slapp mod möda undan med lifvet. På andra ställen lossade man skott efti r honom. Ltan all frukt var dock oj hans uppträdande.

En annan Lastadii medhjelpare var vice missionären C. ./. Gra/ Son till förut omnämde prosten / Grape, var han den mest bildade pa samma gang som den älskligaste af dem, som omfattade den sak, hvilken under så mycket bullerT.ai Levi I. ttadii

45

och sä mycken »trid hröt sig ön allt bredare väg i Torne lappmark och angränsande socknar. Af djupt kristligt allvar, har h in half sin bli k I r inv ket riktad | . i|« eviga lif.ssan-ningar, hvilka ingingo i den lara, som al Laestadius in |i hans vänner fiirkuituades, tör att lita si > fängslas at dt menskligt skröpliga och bristfälliga i den form. hvari de framt rad b, hvarföre han efter L i stadii död lika lit l bliliit na_< n di [-tisk partichef som någon bland anhängarn' af en sådan, utan alltid intagit cn position af pa en g&ng tolerans och sjelfständighet. Sin lutb rska grundåska Ining af frälstiii j ns ord har him följaktligen bevarat, hvilket visst icke kan sa/as om alla andra Liestadii vänner och emissarier.

Dessa äro de förnämsta af de trosbröder, som den utomordentlige väckelsepredikanten i Karesuando frän början utsände för att sprida väckelsens ord M inga flera v ro de redskap, som ban begagnade, men en redogörelse i detta il-seende skulle medföra en vidlyfiighet, wni bad komme att trötta läsaren och ej öfverensstämde med di tf a arf tes plnii Vi vilja endast anmärka, att just det flitiga Iwg lenard-1 af sådana inro missionärer, hvilka kallades skolmän lika1; m de af dem hållna konventikl irne benämdes skolor '), kan förklara den ovanliga framgång i fi immai le t n s unlii _ar, hvilk kn ute det omvändelseverk, SOIB Laestadius började i Karesuando.

Att vid bedrifvandet af detta omvändelseverk icke moderation i allmänhet gjorde sig gälland måste medgifvas. \i vilja härvid mindre lista oss vid uppgifterna i en àmbetsskrif-velse af provincialläkaron, som deri pastàr s g hafva en gång sjelf jämte sitt ressällskap blifvit skymfad och tillvitar d l.ostadianska «nmsarierne en grof hänsynslös!). t \ imde ämbetsman låter d k i sin.l olTlcit l.i I i ittels i, si sunt dess» vidröra det la-stsdianska |asen t, uppgift -rua om än mot hans lilja färgläggas af lians motvilja för sjelfva saken. Men |lei a ti värdiga person, is meddelanden ufvi i nsstämuia biii in. 1 lei.ne

t) OrSaken till denna Itenioiinine är dwi, nit ,le umlclicn toredra-gfin, hvilkas form ilium närmar se* lien katekctiskn, frAn bfrjna *As.'in Itftnt titi unns stodo i förcniup meil tnirjiniindrrvitninK |neil ilen valda VuxUjn till j»rmtd " Ii lödning. Läsning uf l.a-siml i pr. likf'l»nci»|.t r och munta I voro i Inc.Id ined ellnr efter l>arliföi'lmiul den vanligaste formen för dft Iftstftdinnskn iiMsaHörnos rl ik. ihiliet. nar de n|iptràddo pä.

lakares, och at[lian denna gäng icke skjutit öfver målet, är frän för många tillförlitliga tiätl kändt, för att kunna betviflas. Såsom f a stadius genom sträng» stralVdoinar, nedlagda i det mest konsiderationslösa språk. *.ikte väcka sofvande samveten sa villfi äfven lians aubàiigare använda lagens högsta skärpa Men i anseende till deras brist | a all hyfsning och grannlagenhet lick framställniniien, som var rik på förbannelser, ett starkt lycke af »tidiglioter och smädelser. Detta gäller kanske mindre om de jern I relsevis begåfvad| män, som I irofadren sjelf utsände för att drifva den inre missionen» verk, in om de väckta» i allmänhet. Hvar och en af dessa ansåg Mg o imligen i öfven nsstäilimelse med Læstadii åsigter b ra nitiskt vet ka för den angelägenhet, som fylde deras egna hjertan med förut okända sträfvanden och förhoppningar, och ett medel deitill troddes vara det andelig a bannandet. Detta bi stod just deri, att mail till enhvar, soiu i ke hörde la sta-dianerna till, med lika tydliga som skarpa ord sade, att han var tt djefvulens bain. Detta andeliga baiinande försvarades af Laestadius o Ii användes mot både prester och lekmän, gamla och ui _a Sidan rörelsen utbredt sig, kunde Læstadii väiiitd i stora skai r omringa Ii immande personer]ä mark-nadsplatserne och under de svaraste förbannelser söka verka hos dem en förändrad sinnesriktning. De förras miner och åtbörder hänvisade vid dylika tillfällen på en fanatism, som kom mängen att frukt i för upptraden al sådan art, som det sedermera i Koutokeino mtl aflade Denna fruktan var dock fverdrifv.-n. Den inan, som genom sin predikan framkallat den utomordentliga rörelsen pä det kyikliga området, hade tillräckligt inflytande öfver sina tr- st anner, för att kunna afstyra alla blodiga excesser. Oeh ehuru lian med alla sina förtjenster icke kan helt o. Ii hållet fritagas frän fanatism, gi k dock aldrig denna derhän, att den i ke alls återhölls af vördnaden tör gudomlig " Ii li]t usktig lag. Önskligt hade do-k varit, att han i ke lilit ifrågavarande förvända sätt aft be-fiämja den sak, som i och för sig var sä god, blifva gällande hos sina anhängare. Men ensidighot icke blott i detta hänseendet, utan äfv n i åtskilliga andra, såsom det af denna skildring visar sig, förmörkade lyvui din eljest ljusa taflan af dit nya lif och det nya sakernas skick, som genom hansLars Levi Lk tadius,

prPdikan och verksamhet framkallades inom Torne lappmark och långt utom densamma

Så sorgligt iin det fanatiska drag var, som tillhörde d fur ersättning af läsares tillgrepp; — Insändaren har sjelf sett de handlande afitcsna tu rna hade författaren kunnat tillägga, alt sedan bränvinet runnit ut på marken och bran-vinsliegärot vikit för törst an efter Ciuds ord, nykterheten blifvit allmän i de församlingar, der <1 Iseriet» blifvit det, att lapp-Lurs Ini Lastadtas.

allmoge och nybyggare nw afskydde den dryck, som törut varit deras högsta njutning, och ait knapt en enda öfverla-stad person trillades i de till Torne lappmark hörande I insamlingarna.

Mera Sn denna beskrifning pa tolkningarna af den från Karesuando utgångna a||deliga rörelsen bevisar en in tsvaiande redogörelse af provim nilläkaren dr \V. Då den förra II ti t i t ur eti inans penna, aum på de sista àrvn af sin lefnad varit vänligt stämd mot yttringar af andeligt lif, bar deremot den senare kommit från en person, soin var en afgjord liemle till all liflighet pa det andeliga området. Doktor \\. kunde icke gilla den rörelse, hvarur den sedliga oiuskapningen framgick som ett i dagen liggande resultat Han sag ej i denna el lei någon annan andelig r lelse annat au en sjukdom. "Troligen», yttrar han om den tyfus, »om yppat sig på några ställen i Knontekis (Karesuando), gar felnrn vidare, när läscriut saktar sig, tv jag har alltid tillförene sett en af dessa sjukdomar följa pa den andra med kortare eller längre mellantid De kunna äfven Ii- r»ka samtidigt inom samma landsträcka, men jag har aldrig sett dom på en gång närvarande hos samma person öller i samma hus icke ens inom samma by, men val inom samma socken och landsort, rsa var det i Ångermanland, sa i Ume lappmark, sa har det varit i Hsparanda-traktcu. och sa synes det äfiui vilja foga sig i Toini lapp-mat kerna. De uti Jdevuoma by nu varande febcrsjuka voro icke »väckte» enligt meddelad upplysning af prosten Laestadius.» Lika litet som d:r W. gillade rörelsen i och lör sig, lika litet skänkte han sina sympatier at deras Sått att vara, öfver hvilka den samma vunnit välde. Om husfolket i gården Miiotka, tillhörande byn Suaiido, säger han: «!)• t förr sa tr (liga husfolket i denna g

ud var nu belt och ball t förvandladt. Menniskorna gingo tysta, bleka och ängsliga samt tyktes unika sig Iver mig o fi mitt r«ssällsknp, bestående af domare, kronofogde, ett par köpmän m 11." Vi hafva velat anföra .I'.»,-, provinciallkkarens ogun ord i en officiel skrifvelse, fbt att lata hans verkliga ställning till den pågående rörelsen fiamstå Vlar och tydlig. l-ja iny k t mera talande ar hans omdöme <-m dennas sedliga verkningar. Detta omdöme är nämligen till läsain fördel. Visserligen tror lian [et hörsagorna om de la stadianska cmiss irtefucs osudliga umgängeLara L vi Læatadius.

4!)

med qvinnor, naturligtvis utau att lemna något det minsta tecken till bevis fur sanningen il ett s dant rykte, men detta hindrar honom ej att nedskrifva följande: Det va kta roli-gionsnitet — — liar verkat mera godt än ondt och hålles inom skrankorna af" presterskapet, så att oordningar och lag-leshcter förebyggas och folket icke här, såsom på fh ra andra stillen inom Sverige, skiljir sig fran kjrkan, utan tvärtom närmare sluter sig till densamma. Man har väl anmärkt, au läseriet inom en och annan familj födt split och tvedrägt, när medlemmarne icke delat samma tro och fvertygelse, samt att läsarne genom sitt okloka nit Inrarga och ofreda p> rsooer, men dessa ölägenheter öfvervägas mångfaldigt af det myckna goda, soiu det verkligen uträttat. La| f marksboerna, dessa sträfva och halfvilda menniskor, b funn s nu nitiske b r laglydnad, sedlighet och inbördes kärlek. Bruket af bränvin, detta gift för lapparne, är alldeles burtlagdt På Wittangi (Jukkasjärvi.) och Karesuando marknader fans troligen icke ett qvarter af denna vara. De brän vinskarl, som kunnat förefinnas i någon by, hafva blifvit sönderslagna och uttömda. — För brott och öfvorträdelser har ii gen af allmogen vid «ist hållna ting i Jukkasjärvi och Karesuando blifvit tilltalad. |'à förra stället voro i år icke Hera an 7 instämda mal, pa det senare 3, ty alla gamla tvister och stridigh ter, som ni j-liguu kunnat biläggas, hafva i godo blifvit uppgjorda och fiir-likta Alla stölder och brott, som hittills varit fördolda eller o I * vista, komma nu gerningsniäiilien sjelfva och angifva, bedja om förlåtelse och vilja godtgöra dem. såvidt de kunna, för att få ro i sina samveten. Många andra exempel pa lapp-marksbocriias moraliska förädling genom läseriet skulle här kunna anföras, men detta vore endast att ytterligare förlänga min redan alltför vidlyftiga rapport > Detta vitsord föiekom-mor i samma uiiibi tsbeiättelse, der läseriet och tyfus ställas bredvid hvarandra' llär möter oss ett i verlden mycket vanligt fall, att man gillar sakens följder, under det man ogillar saken sjelf. Wepresciitau! ,it ett mycket allmänt åskådnings sätt, yttrar sig d:r \V. i sm läkarerapport alldeles lika förståndigt som om han sagt: Detta trad i en vild och ödslig natur har eft mycket otrefligt utseende. Dess bark äi ski tlig, dess grenar äro knotiga och sträcka sig utmanande at alla hall, liksom trotsande stormarne Det har så besynnerliga

taggar, att man liar svart att närma sig det titan att blifva stucken. Det borde i ke linuas ott sådant vidunder inom\a\t verlden; det måste vara någonting sjukligt lios naturen, som g r det möjligt, att ett sådant fult ocli till formen motbjudande träd kunnat växa upp. Mon — det måste medgifvas trädet lär goda fukt er, ja sa. goda, att man aldrig i denna ofruktbara nejd funnit några sådana Man liar v rkligen svårt att finna ett sådant sätt att resonncra särdeles logiskt, om det äu är vanligt. Yill man frukten, sä måste uian vilja trädet Ilar detta icke den mest behagliga form och gifves det åtskilliga utväxter, som kunnat och bort vara borta, trädet måste vara godt, 0111 frukten är god. Ktt ondt träd kan j bära god frukt. Mon den som med ovilja aser hvarje lifs-rörolse på det religiösa området, vill ondast, om han eljest ii Iak ar sedlighet och tukt, skåda de goda verkningarna; hvad som framkallat dem, vill han icke godkänna. Om frukterna hade till rot och stam den fria luften, det tomma intet, det vore naturligtvis en god -ak i hans ögon, men nu är det en _äng sa, att hvarje frukt har en lilslefvandc både rot och stam till sin nödvändiga förutsättning. Det är visserligen att beklaga, att sä många besynnerligheter åtföljde det s. k. lä-scri, som bar frukt i kristlig sedlighet och gudaktigt lefverne ibland ett folk, förut djupt sjunket i lastbarhet och nästan allt slags elände; men den rörelse, som betecknades med detta mångtydiga och utslitna namn, måste i sig hafva varit god, eftersom den hade sa goda verkningar. Den hade ju också uppkommit gei, m ett visserligen grofkoruigt och icke alltid i ordets bättre mening egendomligt, men likväl allvarligt och träget

förkunnande af Guds ord. Ut det lif, som härigenom framkallades, hade sina egenheter likasom dm man, som predikade det, och det folk, för hvilket det predikades, det be-riirde icke sakens väsende. D t hürd< till dess utsida. Ska-I t \ar skruf||'/t och kärligt, men kärnan var god. Ljuset af sanningens ord bat mera au en gäng genom inflytandet af in-dividtialitetci, folklynnen och andra förhållanden brutit sig i inv ket egendomliga skiftningar, men det har dock ajltid varit samma ljus, likasom man i alla brytningar af solljuset omöjligen kan upptäcka något annat ljus an detta, sa olika färgerna kunna blifva.Lßr Levi t» tiiiliu .

I-ii intressant sida af den andliga hvälfning, s m framkallades genom väckelsepredikanten i Karesuando, var ett slags upplifvande af dc första kristnas agaper, dà förhållandet gjorde det behöfligt, att de fattiga bespisades pä de förmögnares bekostnad. När andeliga föredrag skulle hällas i en-staka bondgårdar, förde de, som i ekonomiskt hänseende voro bättre lottade, födoämnen med sig för eget och fattiga trossyskons behof och möjliggjorde dermed sadana gemensamma måltider. Dessa kallades också rak-ktntdcn utfrwi(a, hvilket pa svenska just betyder kärleksmåltider. Igenom denna ar rd-ning kunde de fattiga dröja vid samlingsställena. NKr andeliga sammankomster höllos i st rre byar, ägde inga sådana gemensamma måltider rum, utan de, som bevistat sammankomsterna, gingo till gardarne för att skafla sig föda.

Märkvärdig är den försakelse af alla lyxartiklar till f i-man för allmänna välgörenheten, som gjorde sig allmänt gällande ibland läsarne. Qvinnorna rcfvo bort ürringarne fran sina öron, tingen inganie från sina fingrar och gnldkedtn fran •ina halsar Dessa klenoder blef\ dels öfv rlcmn d< till skolan och dels till de fattiga. Sedan det, som kunde äga ni^ot inaterielt v ud , blifvit förvandladt i [ennin»ar, fingo fattiga barn undervisning i skolan för hvad som influtit. Vlven »allehanda maskiner af silfver, som lappar o-h bönder fatt betala dyrt, för att dermed hälla eldvattnet i sin strupi, såsom lappkosor, tuntlare, små kalkar, bränvinsbägare och dylikt, hafva blifvit gifna till skolan och de fattiga silkesdukar och annan grannlåt — hafva blifvit del» föryttrade för ägarens r k |ling, dels ock för fattiga och sk. lans rakning. fea tillgick det. i Paj ala, sedan r iclseu der (ätt fotfäste, och efter all sannolikhet äfven annorstädes, der detta biel I rh al landet.

Att i fråga om helgelse den Isestadianska rörelsen gick myck. t långt i rigorism är lätt begripligt, da af ofvan förekommande redogörelse för Lastadii predikningar visar sig, huru långt lärofadren sjelf gick i detta hänseende

Någonting för denna märkvärdiga rörelse karaktäriserande var äfven den bikt, som dc s. k. lasarne fordrade, och hvilket vari fullkomlig öfverensstämmelse med Liestndii isigtei. Han och lians vänner ansågo sig p i grund af det andeliga prestadüme, som tillhörde dem alla, berättigade att undersöka en annans själstillstånd och göra lionom hvilken pa lifvet52 Lars Levi Læsladins.

gående fråga som heise. Man hade rätt att vända sig till en hvar med sådana frågor so ni dessa har dil stulit? har du varit drucken? o. s. v. Var den tillfrågade ångerfull, sa skulle han uppriktigt bekänna, hvilka synder ban begått. I ml i-stundoin in ttes sådana frågor af mycket ohiilliga svar al dem, som stodo utanför de väcktas krets, och naturligtvis koin dä det. lornt omnämda bannandet i full fart. Och som både dessa bikten inledande frågor och det lemnande, som följde på dem, da den tillfrågade icke ville underkasta sig någon bikt, ofta utgingo samtidigt fran liera »läsare» på en gnng, sa var förfarandet sä mycket mer egnadt att i liög glad väcka ovilja emot La-stadius och bai s anhängare från sådana personers sida, som hvarken tillhörde eller ville tillhöra deras krets, men varit föremål for deras omvändelseiiit. Deremot underkastade man sig villigt det förhör, som inledde bikten och var oskiljaktigt derifrån, da man ville sluta sig till partiet, så närgångna frågorna än voro, och sa .inlagdt pä ett efter utseendet kärlekslöst förödmjukande hela förfarandet var. .Syndernas uppräknande, hvarvid mycken vigt föstes, skedde nämligen inför flera medlemmar af partiet pä en gang. Sedan bekännelsen sålunda var gjord, afkunnades för den ångerfulle förlåtelse af någon af partiets hufvudmän. Detta sätt att ga till väga, som har mycket syskontycke med dömareparticts i Ilammardal, ledde och måste |eda till bekännelser, som lika mycket sårade blygsamheten, som de vitnade om brist p.i grannlagenheten hos den o h dem, sotn införde och försvarade denna offentliga bikt. Den har på senare tidi r, såsom längre fi a ni skall visas, urartat på ett högst beklagligt satt. Del-halva åtminstone de mindre tänkande læstadianerne satt den absolution, som gifvits, högre än evangelii

försäkringar 0111 syndaförlåtelse, dels hafva några det lajstadinnska partiets elv fer tagit sig för att från den borgerliga lagens näpst frisäga dem som biktat sig, hvarigenom de gröfsta brott blifvit ostraffade och det allmänna rättsmedvetandet såradt Införandet af detta biktväsende var ett af de största misstag Læstadius lät komma sig till last.

Emellertid gjorde sig dennes och lians vänners åsigter, sa besynnerliga de än i åtskilliga hänseenden voro, på ganska kort tid gällande inom ett vidsträckt område Det dröjde ej länge,, innan den hestadianska rol elsen utbredt sig öfver belaI.ar» Ja vi I n sUidtuu.

Wi

rornu l.i| i mark o Ii angi :insnud< delar af N igo oeh Finland Innan di n energi ke m innen »lutat sn len a, hade |a-stndiaui.smrn vunnit fotfäste i de nedri vid Torne elf belägna socknarna af Sverige, trängt sig i Finland fram till L l iborg «cli eröfrat allt vidare terräng i det nordliga Norge. Hvilken stor utbredning denna form för kyrkligt lif vunnit [a de si ta tiderna skall framdeles visas.

Så liade La-.stadii arbete för lyftande af sina åliörare ur andeligt mörker ocli elände blifvit krönt med en segerrik framgång. Likgiltigheten för all religion och allt annat än .-.inliga njutningar hade blifvit bruten. Folket hade, ifrån att hafva varit lastbart, blifvit i hgsta grad (orsakande ocli sedligt. Man kunde i ke känna igen de församlingar, der rörelsen gått fram med öfverväldigande kraft och afgjord siger. Den sedliga omskapningen väckte förvåning hos don svenska allmänheten, som genom tidningspressen erhöll underrättelse om denna företeelse. Äfven de, som i ke kunde godkanna Læstadii förfaringssätt, måste erkänna de välsignelserika frukterna af hans verksamhet, och ännu i dag kan det hända att dessa frukter aberopas såsom bevis på hans presterliga du_-ligliet af personer, som i samma audetag förlöjliga hana isvaf-velpredikningar».

Att den i och för sig goda sak, för hvilken Læstadiu* kämpade framträdde med ett bihang af syner, Ihkutuksia, andeligt hamnande ni. tu., som var egnadt att framställa den förra i en skef dager, ar visserligen ledsamt och ett n\tt bevis derpå, att det ofta är stor mensklig skröplighet, som llerren begagnar sasoni det käril, hvari ban utgjuter fullheten af sina håfvor. Det hade varit godt, 0111 de genom den ovanlige själasörjaren^ predikan o. h inre mistioiisierksamhet omvände helt enkelt hållit sig till den lutherska läran. Nu blefvo de ett särskilt religioiispai ti med större egenheter an något annat inom fäderneslandet. Att den lit-rorelse, som af den märkvärdige mannen förmedlades, tog denna riktning, hvarigenom säkerligen mera an en af de stilla i land ma lät sig afhallas från att .sluta sig till denna religionsform utan att derföre icke vilja sluta sig till llerren, det harledci sig förnämligast från tvänne orsaker Den ena äi att söka hos Læstadii personlighet, och den andra h s befolkningens lynne oi Ii kulturgrad. Vi vilja t iga dessa orsaker i betraktandeDen man som framkallade och ledde denna rörelse, var visserligen begåfvad med ett skarpt förstånd, och tillika med en mycket liflig, att inte säga tygellös fantasi. Detta vållade att han sjelf hade lätt att komma i ett visionärt tillstånd då dem öfverretning, som framkallades av en daglig själsspänning på den tid rörelsen utbröt, gjorde det möjligt, att hans inre förnimmelser objektiverade sig i det yttre. Det är då lätt att begripa, att härigenom en öfvertro på omedelbara uppenbarelser från den öfre verlden skulle göra sig gällande hos hans vänner och anhängare. Derjämte, i anseende till det materialistiska grunddraget i hans verldsåskådning, benägen att sammanblanda det rent andeliga och det fysiska, det öfvernaturliga och det naturliga, kunde han icke i sina trosvänners oartikulerade och krampaktigt extatiska rörelser se någonting annat än omedelbara verkningar av Guds heliga ande, utan att han med glädje i dessa ljud och rörelser såg någonting utomordentligt, som måste vara med, der folket skulle lyftas ifrån ett utomordentligt religiöst och sedligt förfall. Det var då icke underligt, att hans vänner trodde de s. k. liikutuksia tillhöra omvändelsens och det andeliga lifvets [...nde]. Vidare måste vi erinra om några först påpekade egenheter i Læstadii karaktär. Uppfostrad som han var i fattigdom och brist, med dystra minnen från sin barndoms- och ungdoms-tid, hade han fått en viss sträfhet i sitt sätt, hvarjämte den långa tid han bodde ibland ett folk på en mycket låg kulturgrad ej var egnat att öfva honom i grannlagenhet, för hvilken han hade så litet naturlig fallenhet som möjligt. Benägen för fanatism hade han slutligen efter sin egen bekännelse ett andeligt hat till verlden, icke blott dess väsende, utan äfven dess form, hvilket nogsamt bevisade sig af hans tal och skrifter, ett hat som dock framstod från en bakgrund av kärlek —

sådana motsatser rymmas i det förunderliga menniskohjertat. Det var de icke att undra på, att han gillade det legendariska biktförhör och det sedeliga bannande, som framkallade så mycken ovilja mot hans person och det sätt, hvarpå han befrämjade den sak, som blef hans livs uppgift. Men när den beundrade hufvudmannen för »läsarne» i Torne lappmark ansåg ifrågavarande fanatiska yttringar af ett vaknadt religionsnit tillbörliga kunde man ej vänta bättre af personer, som stode så långt under den förre i bildning.

Men *hela* förklaringen till den besynnerliga form, hvari den andeliga lifsföreteelsen klädde sig, kan man dock ej finna hos Læstadii person. Den är äfven att söka i beskaffenheten af de folks lynne och kulturgrad, ibland vilka denna rörelse fick sin egendomliga prägel. Dessa folk voro lapparne och finnarne i det nordligaste Sverige och Norge samt Finland.

Hvad nu lapparne beträffar, så föra de till större delen ett kringlackande lif i en natur, som, än dyster i sin nakna enformighet, än öfverväldigande i sina storartade proportioner, är egnad att göra ett mäktigt intryck på känslan och inbillningskraften. Det är då ej underligt, om dessa tillvällade sig ett stort rum inom det område, der känslan skall modereras af det religiösa begreppet, den sunda och dock lefvande uppfattningen af trossanningarna, och fantasien hållas tillbaka inom den gräns religionsurkunderna anvisa. Det är ock lätt begripligt att lapparnes fantasi i anseende till deras låga bildningsgrad måste vara mera liflig och mindre reglerad af förståndet än fallet är hos de folk, hvilkas högre kultur kommit religionen att vakna och frigöra sig från den naiva uppfattningen af [???]. Samma inbillningskraftens liflighet, som i folkens barndomstid fylde naturen med luftiga andeväsenden och [???] gestalter af en dunkel natursymbolik, och som vikit undan i den mån ljuset af en högre odling uppgått, förefans hos dessa naturens barn och påtryckte deras religiositet en fantastisk prägel. Inbillningskraftens spel flyttade sig in på en religiös grund, på samma gång känslan, hvars liflighet underhållits af detta folks nomadlif, fick emottaga impulser, som dessa de snöiga öknarnas barn förut ej erfarit. Men när denna förändring inträffade, kom äfven det passionerade i detta på det hela godmodiga folks natur i verksamhet. Det lappska folket är under all barnslig godmodighet ett lidelsefullt folk. Men huru vanligt är det ej, att lidelsen gör ett väldigt språng öfver den klyfta, som finnes emellan de lägsta njutningar och de högsta sträfvanden. Passionen är en eld, som vanligen näres af de värdelösaste ting, men som äfven kan näras genom det värderikaste af allt i verlden. Det lappska folkets religion blef en lidelse, hos hvilken tendensen fans att, om icke i allmänhet med handlingens, åtminstone med ordets våld söka vinna anhängare åt samma religiösa åskådning och samma religiösa öfverspänning.Beträffande de finnar, som först omfattade den så kallade læstadianismen, så hade de visserligen ej samma naiva ståndpunkt som nämde nomadfolk, och deras inbillningskraft spelade ej med samma barnsliga frihet som hos lapparne. Men fantasien saknar icke hos dem liflighet, och det finska folkets kulturhistoria bevisar, att detta folk är ganska begåfvadt i förevarande hänseende. Hvad som gäller om det finska folket i allmänhet torde i sin mån äfven kunna sägas om ifrågavarande gren af den finska stammen. Hvad nu vidkommer känslan, som hos de nordliga finnarne genom Læstadii lärareverksamhet kom i sådan svallning, så är densamma hos dessa icke synnerligen liflig, ehuru hon, en gång försatt i rörelse, visar sig stark och våldsam. På ytan varsnar man vanligen icke så liten hårdhet. Bevis härpå kunde förebringas, om så vore nödigt. Jämte det hårda, som icke sällan förefinnes hos finnarne, åtminstone de inom Sverige och norra Finland boende, och som tyder på allt annat än en liflig känsla, märker man hos dem en hög grad af flegma, och, såsom lätt förklarligt är, synes den finska befolkningen vid Torne elf vara i den mån flegmatisk, som hon har sina bostäder långt upp ifrån kusten. Men med denna flegma är mycken lidelsefullhet förenad. Under den lugna ytan gå häftiga strömmar af lidelser, och om en kraft gör sig gällande, som är nog mäktig att så uppröra dessa strömmar, att de spränga isskorpan på ytan, så blir det en våldsam svallning, och ingen lätt sak är det då att mot strömmen uppresa en dam som håller stånd mot det mäktiga trycket. Nu var det af Læstadius förkunnade lagens ord den kraft, som kom det finska folkets lidelse att röra sig, men öfver en botten af religiöst allvar, sedan han förut med detta ord djupt upprört den känsla, som eljest är så svår att försätta i verksamhet. Deraf förklaras till en god del de besynnerliga yttringarna at dessa finnars religiösa lif. Är det fråga om våldsamma känsloutbrott i ljud och rörelser, hvilka öfverallt, såsom ock naturligt var, isynnerhet förekommo hos qvinnorna, om ensidig rigorism i fråga om adiafora, om fanatism och en omvändelseifver, som af ingen betänksamhet hejdas och af ingen grannlagenhet modereras, så var förhållandet

enahanda ibland finnarne som hos lapparne. Deremot tyckas synerna hafva förekommit mindre ofta hos de förra änr.ovi La«ta

|,(,s de »enare, såsom ock deras fantasi var mindre bittr rlig otli mera styrd ni eftertanken

Att det lans i det finska folkets lynne mycket naturliga anknytningspunkter för religiösa extravagans-r, visar $ig di räf, att im r an sjuttio är förut en i vissa hänseenden iik-aita l ror Is.- up| k niiiiit i »le sv nsk-finska för-ainlingarna, elinru |toll ej var i samma grad som den Ijcstadianska omfattande oeli genomgripande, om lin några spar af den förra lata sig igenfinnas äfven i vara dagar. Sistnämde r >relse I .r|åde 1772 och befordrades al då varande kyrkoherden i Öfver |orne, Isak Grape, ocli isynnerhet af lians adjunkt, Nil* Wiklund, tvänne prestman, utmärkta genom kristlig fromhet och allvar, inen kanske något ovarsamma vid utöfningen af sitt själasörjarnkall. Genom deras presterliga verksamhet hade en väekelse åstadkommits, som till en början tyckes ha i stillhet utvecklat sig. Men omsider fingo de andliga lifsyttrin-_ärna hos flere af il ra åhörare en besynnerlig karaktar De väckta började att med predikan . säng i sjelfva kyrkan afbryta predikanten, n qen. . misshagade dem, sa att han måste nedstiga I 1 predikstolen utan att kunna afsluta sin predikan li tta intiätTade, nar kapellanen Wickman i Pajala, en i>ti ar o. Ii val Isam inan, predikade. Nar de exalterade fingo komma in i kyrkan, utan måste stanna i förstugan eller vapenhuset, åstadkommo de ett sådant ovasende med spiingande och predikande, att Wickman nödsakades afbryta sitt predikoforedrag. En b< nedag hade en af de exalterade, vanligen kallade »talarne», med st< tar dels af I (tema, dels af ryggen, sökt öppna den tillslutua kyrkodorren. TRlarne, äfven benämda «predikare>, plägade o k fara Iran by till by, lor att hälla föredrag. Kxaltationen var do k änuu större än nitet och steg hos några till en mycket bog grad. En af dessa predikare hade sett svafvel stiga upp ur halsen pa kommit i-t r Wickman, hvilken under den med anledning af oväsendel upp komna rättegången ansågs ej blott hafva sjelf svurit falskt, utan äfven tvungit sin hustru dertill. En hade vid sina till nämde ovärdige prestman riktade bestraffningar hoppat sa, att ||a|ster och fiskbräden fallit ned i köket pa Kengis bruks lo rre-gård. En af talarne hade dansat för att visa, huru man dansar i himmelriket. Äfven hände det, att dessa menniskor föllo i svimiiing. Märkvärdig är den berättelse om lorhallandct.5*

t ars Levi L.v.itailiuä.

som komminister 0. Avellan afgaf den 18 mars 177G, cn berättelse, som Joe k t) kes starkt färgad af partisinne ocb en afgjord fiendtlighet emot all rörelse på det andliga området Kyrkoherdens adjunkt N. Wiklund», säger han, ..predikar alltid lag på strängaste sätt, sä att grät. tjutande och skti-ande har öfverljudct i kyrkan, och deras antal, som dels i kyrkan, dels efter slutad gudstjenst falla i paroxysmor, da Vi ikliind predikar, är oräkneligt Alltid lärer han, att de under paroxysmen ') talande äro af Gud skickade bättrings-predikanter. Eu piga Elin i Öfver Torne hade, under föregifvande att hafva Guds ande, en veckas tid natt och dag förlåtit synder. Folket, som i stor myckenhet sammanskockat sig till henne och kallat henne en gudinna, har pa hennes tillrådande kastat sina guld- och silfverpenningar och perlor i en brunn. Uti Guds hus har hon, dä Wickman predikade, under föregifvande af en påkommen paroxysni. sjelfvilligt br gynt att tala och förbannat honom sasoiu ett djefvulens foster. Hennes anhängare hafva bygt at henne ett hus och bära till henne öfverflödigt hvad hon till föda och kläder behöfver. En sä vanartig menniska tillåtes dock alltid af kyrkoherden och dess adjunkt bega den heliga nattvarden fast hon knapt kan läsa Fader vår». *)

1) Enligt en officiel skrifvelse till Kongl Maj:t skulle icke mindre àn 100 personer haft paroxysmer.

2) Kyrkoherden Is. Cirape och adjunkten N Wiklund, hvilka något längre an tillbörligt varit, isynnerhet den senare, tagit ehtusiastcmes parti, bh fvo sakfabla cft< r en rättegång, snm föranstaltades af lands-h»fdiiigc ämbetet i Imcå, till hvilket klagomål ingått. Don förr. af dess prester dömdes att plikta lOtlo daler silfvermynt eller ett halft års lon, den senare att från predikoämbetet afsättas och inoui åtta dagar sig från Öfver Torne socken förfoga. Domkapitlot iakttog cd passivitet, om ar förunderlig. Det såg ut, som laudshofdingc-ambctct

ch harad tälten voro de myndigheter, som bast förstodo sig på religiösa förhållanden, och som all makt hade legat i dessa myndigheters band. Deremot synes stiftsstyrrlscD. såsom skäligt var, hafva ingripit med afseende på Wickman, hvilken genom sitt grofva beteende emot tavasterne i hog grad bidragit till de religiösa excesserna.

Deuue i laster f rsankte prestman blef font på tvanue år salt från ämbetets utöfning oh sedermera, då ej båttiing visade sig, afsatt. Wiklund deremot åtcr-fi k omsider, och sedan ban trcuac år vistats i Stockholm, sitt ämbete blef komminister i Neder Torne och dog 178ö, sårad och aktad »åsoni en nitisk och from Själasörjare.Såsom läsaren finner, äro jemförelsepunkterne icke få emellan den læstadianska rörelsen och den genom Wiklund framkallade: samma bristande förmåga att under gudstjensten lägga band på sina känslor, så att ej denna måtte störas, samma inbillningskraftens otyglade spel, samma förakt för alla prydnader och slutligen samma oförskräckta nit att uttala straffdomar öfver personer med andra åsigter eller på annan religiös ståndpunkt. Sådant bevisar tydligen, att det af oss ofvan anmärkta inflytande, som sjelfva folklynnet utöfvat på den læstadianska rörelsens karaktär hos finnarne, alldeles ej är endast en förmodan, utan ett ovedersägligt faktum. Det låter dock icke förneka sig, att egenheterna hos Læstadii personlighet äro hvad som mest bidragit att hos både finnar och lappar gifva den andeliga rörelsen, som började i Karesuando och sedermera spridt sig så vidt, det besynnerliga skaplynne, som utmärker densamma. Hade han med sin öfverlägsna personlighet bemödat sig att rensa bort de vanställande drag, som nu utmärka den eljest vackra bilden af denna lifsrörelse i de bygder som förut rätt mycket liknade en dödsskuggans ängd, så skulle efter all sannolikhet denna mäktiga rörelse fått en mera sund och normal karaktär. Hans inflytande var nämligen mycket stort. Man ser också, att så långt han förmådde personligen ingripa, blef rörelsen sådan han önskade sig densamma. Hvad skulle han ej då kunnat uträtta med litet mera sansade åsigter om det andeliga lifvets yttringar och sättet att verka för detta lifs befrämjande ibland dem som utantill voro?

Så mäktigt Læstadii inflytande var på de väckta inom sferen för hans personliga ingripande i hans vänners andeliga angelägenheter, så litet förmådde han utom denna sfer, då andeliga rörelser uppkommit i följd af hans verksamhet, men på för stort afstånd från hans församling, för att han skulle kunna behålla rörelsens trådar i sin hand. Derföre såg man, att redan under hans lifstid læstadianismen kunde uppträda på ett sätt, som i hög grad afvek från den norm Læstadius uppstält. Detta skedde på tvänne ställen. Det ena, i sanning förskräckliga urartandet af det læstadianska «läseriet» blef bekant öfver hela den skandinaviska halfön och äfven derutanför genom de blodiga dåd det föranledde. Men det gifves en mindre bekant yttring af religiöst ursinne, som synes hafvastått i samband med den læstadianska rörelsen. Vi skola först om denna yttra några ord.

En representant af detta ursinne framträdde i nu varande Korpilompolo kapellförsamling. En viss Henrik K—ö hade fått i sitt hufvud, att han och liktänkande vänner voro heliga till både kropp och själ. De behöfde icke mera bibelns ljus, hvarföre de bevisade sitt förakt för den heliga boken genom att trampa på densamma. Dessutom tillät sig K—ö ett tygellöst uppförande. Man såg honom i sin vilda yra hoppa och svärja o. s. v. Denna fanatism synes dock hafva försvunnit lika fort som den kom. Den fordom så fantastiske mannen omnämnes nu af sin själasörjare som en kyrklig kristen med djup känsla af sin syndfullhet.

Mera märkvärdig är den ofvan antydda förgrening af læstadianismen, som blifvit så vidt kind under namn af *koutokeinosekten.* Denna högst fanatiska sekts åsigter och hela beteende är af den beskaffenhet, att vi anse oss hafva skäl att göra densamma till föremål för en mera utförlig framställning. En sådan framställning försvarar desto hellre sin plats i Læstadii biografi, som denne af så många beskyldes för att direkt eller indirekt hafva gitvit anledning till de fasansfulla mord och våldsamheter, hvartill ifrågavarande fanatici gjorde sig skyldiga.

Vi skola fördenskull i det följande litet omständligare göra reda för såväl denna sekts beskaffenhet och beteende som Læstadii förhållande till densamma.

IV.

De religiösa förvillelserna i Koutokeino.

Koutokeino ligger i nordliga Norge, 16 mil ifrån dess kust. Församlingen, som till 1744 tillhört Sverige, men denna tid kom under norskt välde, åtskiljes från Karesuando genom ett fyra mils bredt område af storfurstendömet Finland. Afståndet emellan kyrkan i nämnde församling och den i Koutokeino är nio mil.

Denna norska fjellsocken, hvars innevånare till största delen äro lappar, hade haft egen prest den tid, på

hvilkenden samma lydde under Sverige; men sedan socknen blifvit en norsk församling, saknade hon länge denna förmån, och först 1852 hade förevarande brist i församlingens andliga vård blifvit afhjelpt. En ganska lång tid var det således mindre väl sörjdt för själavården. Ja, man kan till och med säga, att försumligheten i detta hänseende gick alltför långt. Sedan de äldre norske missionärerne gått bort, hvilka enligt Læstadii uppgift ådagalagt ett synnerligt nit för folkets kristliga upplysning, sökte man på det sätt tillfredsställa det andliga behofvet, att en prest några månader på året vistades i Koutokeino. Som själasörjaren ej förstod församlingens språk, skedde predikan på norska och öfversattes för åhörarne genom tolk. Då de äldre upplagorna af de tryckta religiösa böckerna på lapska gått ut, skedde all kristendomsundervisning på det för befolkningen i allmänhet obekanta norska språket. Detta var förhållandet ända till dess den för lapparnes andliga väl nitälskande Stockfleth ibland dem uppträdde. Han utarbetade de mest nödvändiga öfversättningarna på deras eget språk och kunde sjelf begagna detta språk vid den religionsundervisning han meddelade nomadfolket i det nordliga Norges vidsträckta fjällsocknar vid sina tidtals i dem inträffande besök. Denna undervisning kom äfven lapparne i Koutokeino till del. För öfrigt fortforo de prester, som voro anstälde i det pastorat, till hvilket församlingen hörde, att vara okunnige i det lapska språket. Häraf kunde icke följden vara någon annan, än att koutokeinolapparnes kristendomskunskap befann sig på en låg ståndpunkt. Från denna kunde de ej i hast lyftas Det är derföre lätt begripligt, att om än församlingen hade egen pastor, då den händelse inträffade, som gaf denna undangömda ort en sorglig ryktbarhet, så medförde dock den långa tid, under hvilken lapparnes religiösa uppfostran blifvit vanvårdad, sina oafvisliga följder, som icke inom tidrymden af några år kunde tillintetgöras.

Det religiösa behofvet hade emellertid vaknat hos befolkningen i Koutokeino. Då den andliga rörelsen uppkom i Karesuando, blef nämda norska församling icke oberörd deraf Beröring ägde rum emellan dessa båda församlingars invånare, och det var en gammal plägsed, att koutokeinolappar någon gång om året besökte Karesuando kyrka. Dessutom har församlingens pastor, Hvoslef, hvilken, såsom längre fram skall berättas var nära att falla ett offer för koutokeinolapparnes fanatism,i en teologisk tidskrift för 1856 meddelat, att 1847 tre lappar och lika många finnar kommit till Koutokeino för att predika omvändelse. De insamlade penningar i ändamål att kunna utsända trosbröder till omvändelseverkets bedrifvande. Der de ej mötte en bestämd motvilja, «sökte de uppskrämma samvetet genom att utmåla de fördömdas pina i helvetet. De förde med sig skrifna predikningar (sannolikt af Læstadius), som en och annan hade lärt att läsa. De åhörare, hvilka på uppmaning förklarade, att de ansågo desse för Guds barn, alltså, berättigade att predika, måste falla på knä och bedja Guds ande om syndakännedom; derefter skulle de skrifta sina synder». Skriftandet skedde i den læstadianska stilen. Den som fått absolution sändes ut att predika, enär endast sådane «som fått Anden, hvilken ransakar allt», kunde förklara Kristus. Efter att hafva för någon tid lemnat församlingen, kommo de tillbaka om vintern 1848, nu förvissade om delaktighet i Kristi rättfärdighet och med fordringar på tydligare tecken både på syndaångern och glädjen öfver syndernas förlåtelse. «Tecknen till glädjen skulle vara skratt (?)Hvoslefs uppgift. Anmärkas bör dock, att skrattande såsom uttryck af andlig glädje icke, så vidt vi hafva oss bekant, förekommit ibland læstadianerne i allmänhet, utan måste hafva varit något egendomligt för desse emissarier, om icke hela uppgiften hvilar på missförstånd. och dans, hoppande och springande». Dessa tecken voro dock ännu svaga i Koutokeino, der denna utväxt på den læstadianska lifsföreteelsen icke synes ifrån början hafva funnit någon rätt trefnad. Emellertid var den rörelse, som sålunda uppkom, af ett vida öfvervägande godt skaplynne. Pastor Hvoslef säger, att man talade med hvarandra om nödvändigheten att vakna ur syndens sömn; att antalet af dem, som lade bort bränvinssupandet och rentjufnaden, ökades, och en förändring till ett bättre syntes vilja inträda. Äfven biskop Juel, hvilken sedermera riktade så häftiga angrepp emot Læstadius, vitsordade i tvänne skrifvelser till kyrkodepartementet, att rörelsen hade sin goda sida, ehuru han i den förra, af den 17 april 1850, såsom oss synes, något öfverdrifvet, tillskref den «en helt och hållet exklusiv och derigenom rent af falsk lagisk karaktär». I den senare skrifvelsen, af den 8 maj samma år, aflåten sedan han hållit visitation på stället, säger han, att det blef honom klart, det «Gud hade låtit sin Andes flägt fara öfver sitt folk, och att en saliggörande omvändelse blifvit verkad, hvilken så mäktigt upprörde sinnena och gaf sig tillkänna i de, som detofta syntes, fanatiska utbrott, hvilka dock vore en längtan efter honom, som allena kan gifva lif åt själen».

Den väckelse, som visade sig ibland lapparne i den norska församlingen, synes från början på det hela hafva haft ungefärligen samma karaktär, som den inom Læstadii egen verkningskrets. Det var först efter dennes afflyttning från Karesuando till Pajala, som de religiösa förhållandena i Koutokeino började erhålla en mera sjelfständig prägel. Sannolikt finnes en hufvudsaklig orsak härtill i Læstadii förflyttning från orten, som ägde rum 1849, då han utbytte sin verkningskrets i Karesuando mot den i Pajala. Lapparne voro beröfvade den mans ledning, som hade deras största förtroende. Deras egen prest boende i en aflägsen församling och endast en kort tid uppehållande sig i deras, intog, såsom det synes, en för deras religiösa lifsåskådning främmande ståndpunkt, och han kände dessutom ej deras språk. Den af kärlek till det lapska folkets upplysning brinnande Stockfleth torde icke, med sitt vidsträckta arbetsfält, hafva haft tillfälle att så ofta, som nödigt var, besöka församlingen. Alltnog, det arma folket hade kommit under några lika fanatiske som okunnige hufvudmäns ledning. Dessa, tillhörande den lapska nationen, hade förledt många koutokeinobor, hufvudsakligen ibland nomadlapparne, att omfatta villfarelser, som visst icke till sin hufvudriktning äro ovanliga i kyrkans historia, men icke derföre mindre sorgliga. Dessa villfarelser bestodo deruti, att de grundade barnaskapet på några inre rörelser och förnimmelser, oberoende af nådemedlen, samt ansågo sig få allt högre sådana förnimmelser och uppenbarelser, hvadan de till slut hade de allra högsta begrepp om sin egen andlighet och trodde sig omätligt upphöjda öfver hela den öfriga menskligheten. Kallande sig sjelfva andlige, uppträdde de myndigt och våldsamt emot olika tänkande samt skrämde sina motståndare till tystnad. Till ytterlighet fanatiske, foro de fram på ett bullrande och hojtande sätt, hoppade och skreko och betedde sig i högsta grad ursinnigt. Med våld ville de göra sina åsigter gällande. Icke nog att de förbannade dem som ej antogo deras lära och således icke «hade Anden», misshandlade de dem äfven. Deras fanatism gick äfven till ursinne. Icke blott anseende sig genom sin rena andenatur upphöjde öfver ordet och sakramenten och syndfrie, ändock de kunde tillåta sig hvad som helst, förklarade de, att de hvar och en för sig vore Kristus. Læstadius söker i enskrifvelse till konungen förklara orsaken till denna befängda åsigt. Ifrågavarande villfarelse hade, enligt hans uppfattning, blifvit förmedlad genom missförstånd af Luthers ord. Den store reformatorn har på något ställe i rent andlig mening sagt: jag är KristusSom kändt är, yttrar sig Norborg, i en predikan på Bönsöndagen angående det betänkliga i detta yttrande, hvilket han icke dristar sig att till alla delar gilla, och «som oförståndige lätteligen skulle kunna missbruka».. Detta ställe hade af hufvudmännen för läsarne i Koutokeuio blifvit missförstådt, och det okunniga folket härigenom förledt att småningom, för att begagna Læstadii ord, «stiga upp på tinnarne af egoismens tempel». De vilseledde koutokeinolapparne «betraktade sig slutligen såsom gudar och rene andar». De förklarade sig icke hafva kommit till en sådan höjd i ett ögonblick, utan småningom. De hade steg för steg följt Kristus i hans förnedring och upphöjelse. De olika graderna af dessa frälsarens tillstånd hade de så till vida genomgått, att de hunnit till hans sittande på Fadrens högra hand. Endast den sista akten af Kristi upphöjelse, eller domen öfver lefvande och döde, återstod dem. De hade således uppnått en inbillad fullkomlighet och herrlighet, från hvars svindlande höjd de blickade ned på hela menskligheten såsom krälande i stoftet. Det synes hafva varit ett vanvettigt andligt högmod, som bemäktigat sig dessa vilseförda menniskor, hvilka dock från början visat säkra tecken till en allvarlig gudaktighet, så besynnerliga vissa af dennas yttringar än må hafva varit. Detta högmod gick hos en (möjligen äfven hos flere) ända derhän, att han förklarade sig vara mera än Kristus. För öfrigt måtte dessa fantasters redogörelse för sin höga andliga ståndpunkt hafva vexlat form och uttryck. Såsom för läsaren torde vara bekant at Stockfleths dagbok, förklarade de inför honom, att de voro lemmar af Gud och derföre icke kunde dömas och straffas, emedan Gud icke kunde döma och straffa sina egna lemmar; att de voro döda och icke kunde dö; att de hade en andlig, men icke köttslig lekamen; att de voro på den nya jorden; att de voro bibeln, det nya testamentet, Sinai; att deras lekamen var lagen, hvarföre de voro berättigade att döma; att de voro Gud Fader, Sonen och Anden, men att Sonen deremot förlorat all makt, som nu var hos dem; att Anden i dem hade makt att dräpa o. s. v.De åtgärder, som vidtogos för att dämpa den fanatismens eld, som uppflammat, voro, såsom ofta är fallet under dylika förhållanden, icke de bästa. Sedan en länsman, enligt Stockfleths påstående, gjort gemensam sak med fanatikerne, kom en annan, som sökte tukta dem med handgripliga tillrättavisningar, hvarvid han ådrog sig ett hat, för hvilket han slutligen blef ett blodigt offer. Enligt hvad Læstadius berättar, skall äfven en person, som visst icke var satt till någon ordningens väktare, hafva sökt genom skräck inverka på det vilseförda folket. En söndag, då fanatikerne besökte kyrkan,

skall en norsk köpman från Alten hafva kommit dit under pågående gudstjänst, bärande handklofvar, fotblackar och jernkedjor, hvilka han kastade i bänken midt för kyrkodörren. «Men åsynen al dessa fångredskap verkade såsom en elektrisk stöt på församlingen, då en man, som händelsevis nu kom i kyrkan, förklarade, att man ärnade pröfva Stefani tro. Härigenom stegrades inbillningskraften till en hög grad af retlighet». Märkvärdigt nog trodde allmogen, att det var en tillställning af Stockfleth.

Denne varmhjertade missionär hade olyckligtvis blifvit föremål för de fanatiske lapparnes misstroende. Då han fick höra talas om den förunderliga lära, som började sprida sig ibland koutokeinolapparne, reste han genast till stället. Olyckligtvis öfverilade han sig. Enligt Læstadii berättelse skall den bekante missionären hafva kommit till Koutokeino från Kristiania, utan att gifva sin ankomst till känna. «En morgon stiger — — Stockfleth in hos en af de fastboende i Koutokeino och helsar. Husbonden i huset, nästan yrvaken, känner igen Stockfleth, men föreställer sig, att djefvulen spökade i Stockfleths gestalt, ty mannen visste ännu icke annat, än att Stockfleth vistades i Kristiania. Den förre började alltså att välsigna, likasom i afsigt att afvända från sig detta spökande. Stockfleth å sin sida trodde, att mannen öfvade signeri, och som Stockfleth är af naturen het», förgick han sig handgripligen emot husbonden i huset. «Uppträdet, som härrörde från dubbelt missförstånd, verkade hos allmogen misstroende till Stockfleths person, emedan den icke kunde föreställa sig, att en andans man skulle börja sitt omvändelseverk med hugg och slag». Den norske missionärens berättelse om förloppet är betydligt afvikande. Enligt hans uppgift, hade han begifvit sig till ett hus, der menniskor tillhörande de exalterade voro samlade. Då han af dem blef igenkänd, vände sig66

trenne ibland dem hoppanda och högröstade emut honom. Då dc trängde lionom in på lifvet, bragte Stockfleth dorn genom ett par rapp af en käpp, som ban hade i |landen, att stanna ined deras vidare påträngande, en åtgärd, som synes halva bragt dem till raseri oeh titan tvifvel var ingenting sa litet som välbetänkt. Det är naturligt, att den norske missionären härigenom i högsta grad förtöniade fanti sterne. Deremot var han de »tilia och allvarlige kristn i Koutokeino till gagn med sin nitiska själavård. Det var nämligen endast en del af de väckte i |orsa nil ingen, som läto föra sig öfver det andliga högmodets höjd ned i det andliga ursinnets djup. Der funnos flere, s an, ' in än förorättade och stimdom piskade al de exalterade, blefvo i nimjtik tro vid Herrens ord. Ibland dessa verkade Stockfleth i välsignelse Mot fantasterne förfor han deremot strängt. Pä hans angifvelse hos amtmannen och fogden blefvo någre ibland dem luktade och fönli till Alten »icke lör deras religiösa åsig-ters ^kull utan fiir deras våldsamma beteende och misshandling af fredliga menniskor». De häktade fördes sedan till Tromsö. Stockfleth hoppades, att biskop Juel skulle derstädes åtaga sig deras (ade|liga vard. Der fans en i lapparnes språk kunnig teologi kandidat anstald som lärare i det liorsk-lapska seminariet och följaktligen i tillfälle att verksamt biträda biskopen genom att pa lapparnes eget tungomål meddela dem religrølisuu dervisning. Om någonsin en grundlig undervisning vant af t|ilden, sa var det Ur. Ty desse häktade voro vilde fridstörare, som väsnats och hojtat om nätterna och pa ett våldsamt satt behandlat olika tänkande. Deras t riintiska vildhet svarade fullkomligt emot deras ådagalagda otillgänglighet for alla rättelser och alla skäl.

Lika litet som Stockfleth kunde I astadius sjelf inverka ; i den förvildade sekten. Då han 1852 trillade några al dennas inhäugare i Karesuando, försökte han inlåta sig i samtal ined dem, I r att reda deras begrepp och t ra dem till sans, men försöket strandade emot deras ursinniga fanatism. »Han kunde ej» säg it han, »tala ett förnuftigt ord med dem, deras hy var tuörk likasom deras uppsyn, de hade eri hvit fradga i munnen och spottade olta. De förklarade vid detta tillfälle, att Ln stadius afvikit från den troslära ban några år förut förkunnat i Karesuando. D» höllo hnnoni således icke längre lör renlärig och hade för honom förlorat allt lörtroeiide.Tifn I. i Læstadiu .

Ha lapparne frigjort sig Iran all förnuftig I ilning, \ar det iike underligt, alt de omsider af sin vilda fanatism lärdes till l||ödiga excesser, holst som man, enligt hvad ofvan nämdt är, hatt den ofóiigtigheten att reta dei ii ucli dessutom, da inan fängslade några al de ursinnige, lemnade qvar sådane, som v dan visade sig vara det i ännu Ii gre grad.

I)en soln isynnerhet framkallat desses vrede och hat var t. f länsmannen Bucht. Utter att som ordinarie innehaft enahanda befattning i Öfver Luleå sorken af Norrbottens län, men kommit pa balans, hade ban ar 1848 tagit =in tillflvkt till Muo-nioniska, en I i samling, belägen vid Muonio elf och tillh örande stoifurstendömet Finland. Under vistelsen på denna till 1'ajala gränsande ort hade lian i en skrifvelse, uppsatt i pnjalabon Adam Johansson Mundos Lompolos namn, farit ut emot det |.ostadianska partiet och den nian, som var dess ledare. Med denna sinnesförfattning hade Bucht kommit till Koutokeino, der ban, mät kvat digt nog, på fCror<iiande fått emottaga samma slags belattning, som ban lürut visat sig icke kunna sköta till satn-hällets båtnad i det ined Norge |inder en konung förenade brödrariket. 1 sin norska verkningskrets fann ban framfor sig den villervalla som framkallades af en religionsfanatism, uppdrifvet till en grad, som lyckligtvis i alla tider ar sällsynt. Förut al-vogt stämd emot andliga rörelser, åtminstone sadana de framträdt i de nordligaste trakterna af Sverige och angränsande del if Norge, var han icke obenägen att verksamt ingripa, ior att bringa ordning i ch t kaos, som han här såg Att den menskliga handen ur för sva^ dertill, förstod lian icke, obekant som lian var med de stormar inom andens verld, hvilka, ii ke mindre våldsamme än naturens, gå fram sin vag, nedbrytande hvarje hinder, som en menniskas vilja och kraft söka åstadkomma genom medel, bräckliga och vanmäktiga såsom de. Med maktspråk och, såsom d t pastas, handgripliga tillrättavisningar sökte han bringa de fanatiske lapparne till besinning. Men att framkalla denna hos en folkhop, anstucken af r ligiös fanatism, är icke handens sak, utan hjertats, sedan nämligen fanatismens storm sa mycket saktat sig, att någon annan röst kan höras än dess egen. Bucht lick till sin olycka erlära, att han bjudit ut till kamp krafter, mol hvilka hans var idel vanmakt. Ilan hade ådragit sig tt dödligt bat hos en sekt, tillräckligt både talrik och förvildad för att vara farlig.Detta hat tillföll äfven handlanden Ruth, hos hvilken Bucht bodde. Denne köpman, född i Neder Luleå socken och bekant med länsmannen från ungdomstiden, synes icke hafva delat hans åsigter i alla hänseenden, men han kunde dock ej annat än i likhet med Bucht anse de fanatiske lapparnes beteende såsom i högsta grad otillbörligt och förvändt. Att han motstod deras omvändelseförsök är naturligt. Dessa försök, för hvilka både han och hans hustru voro föremål, hade stundom varit ganska närgångna. Så hade en ursinnig lappkvinna vid ett sådant tillfälle slitit sönder något af hustruns kläder. De båda makarnes motstånd emot det ursinniga partiet hade retat detsamma. Om mannen särskilt genom någon oförsigtighet ökat hatet, kunna vi ej säga, men näst efter Bucht synes han hafva varit den, som dessa vilda fjällbor djupast hatade.

En person, som i något mindre mån var föremål för deras hänsynslösa förbittring, var den förut omnämde pastor Hvoslef, sedermera biskop i Tromsö stift. Denne, en i många hänseenden utmärkt man, hade den 7 april 1852 tillträdt gället såsom den förste pastorn i Koutokeino nybildade pastorat. Naturligtvis kunde han icke gilla de extravaganser i både lära och uppförande, hvartill sekten gjorde sig skyldig. Såsom själasörjare måste han uttala sitt ogillande. Derigenom hade han ådragit sig de förvillades missnöje, utan att likväl hafva ökat det genom att gå tillväga med hänsynslös stränghet. Tvärtom skall hans sätt att behandla fantasterne hafva utmärkt sig för den hofsamhet, som hans pligt påkallade och säkerligen hans menniskovänliga karaktär älskade. Att han äfven i sin mån hatades af sekten, härledde sig uteslutande från hans ställning, hans kall.

Den förbittring, som de fanatiske lapparne samlat emot de män, som de betraktade såsom sine förnämste motståndare, isynnerhet länsmannen, sökte sig ett utbrott, och fann det äfven. Detta utbrott blef vildt och blodigt, såsom det hat var, som deruti trädde fram i dagen.

En måndagsmorgon i november år 1852 samlade sig sektens anhängare i fiendtlig afsigt på handlanden Ruths gård. Söndagsaftonen hade de medlemmar af församlingen, hvilka besökt kyrkan, begifvit sig på väg till sina hem ibland fjällen och tagit nattqvarter i byn Autsi, belägen en mil från kyrkan. Som denna senare omgifves af några få gårdar, fans icke på ställettillräckligt antal personer för att kunna afvärja de ursinniges våldsamheter. Att desse skulle spilla menniskoblod på sin väg, innan de stannade eller stillades, var att befara, och förutsågs äfven. Varningar kommo på morgonen Bucht till del, hvilken anfallet isynnerhet gälde, men lemnades utan afseende, emedan han icke trodde, att lapparne skulle våga angripa honom. Men det var just i denna afsigt de infunnit sig på Ruths gård. Då denne, en särdeles aktningsvärd person, från sitt boningshus skulle begifva sig till ett magasin för den pågående handelns skull, blef han omringad af lapparne, såsom ofta tillförene vid deras

omvändelseförsök. Men denna gång skedde det i mordisk afsigt. Efter en stunds ordväxling blef Ruth slagen till marken och ihjälslagen med vedträn Bucht, som skyndade till Ruths undsättning, blef också misshandlad, men lyckades undkomma till det vindsrum, der han bodde. Efteråt blef han likväl der af mördarne uppsökt och ihjälstucken med knif. Sedan antändes gården. Efter dessa rysliga dåd, begaf sig den ursinniga hopen till prestgården, der församlingens pastor och hans hustru piskades med ris och sannolikt blifvit mördade, om ej räddning mellankommit. Men denna kom i nödens högsta stund. Då lapparne börjat sina våldsamheter, afgick bud till Autsi, för att skaffa hjelp mot den tygellösa skaran. Lyckligtvis voro de lappar, som begifvit sig på väg från kyrkan, qvar i byn, då budet kom dit, ehuru de just stält sig i ordning att fortsätta resan. De vände genast åter till kyrkplatsen och kommo pastorn och hans fru till undsättning. Nu började en häftig strid emellan mördarne och de andre lapparne, i hvilken strid en qvinna af det fanatiska partiet blef ihjälslagen. Det berättas, att hon fått dråpslaget af sin egen fader, som tillhörde ordningspartiet. Flere blefvo så illa slagne, att de föllo afsvimmade till marken. Slutligen dukade våldsverkarne under och blefvo satte i fängsligt förvar i ett härberge, hvarifrån de sedermera, då ingen i anseende till deras ursinnighet vågade gå in, med båtshakar, den ene efter den andre, rycktes ut och genast forslades till Alten för att undergå ransakning och erhålla dom. Tvänne, som ansågos som hufvudmän, blefvo dömda till döden och afrättade. Flere fingo lifstidsfängelse, andra dömdes till lindrigare fängelsestraff, allt efter den enes eller andres andel i de förskräckliga dådenDessa lifstidsfångar hafva alla fått nåd. En af dem, Lars Jakobsson Hætta, som under sin fängelsetid erhållit god undervisning, har i förening med biskop Hvoslef och professor Friis nyligen omarbetat den stockflethska öfversättningen af nya testamentet från norska till lapska. Hans vilda fanatism har försvunnit och blifvit utbytt emot ett kristligt lif, och detta äfven utan alla læstadianska egenheter..Som de lappar, hvilka uppförde sig på ett så grymt och gudlöst sätt, ansågos vara af det læstadianska partiet, hvilket de ursprungligen äfven varit, blef den väldige väckelsepredikanten af allmänna meningen ibland hans motståndare anklagad för att hafva varit förvållande till de blodiga våldsgerningarna. Vissa insändare i tidningarna synas hafva antydt, att Læstadius genom »hemliga påpekningar och äggelser» föranledt lapparne att begå mord och mordbrand. Allmänt nog synes han ifrån början blifvit ansedd såsom moraliskt ansvarig för de grymma blodsdåden i Koutokeino. Äfven officielt beskyldes han för att, om än indirekt, hafva varit förvållande till dessa dåd. Biskopen öfver Hernösands stift anmodades af då varande chefen för ecklesiastik-departementet att gifva Læstadius en föreställning om nödvändigheten af mera varsamhet i uttryckDenna anmodan förekommer i ett bref, hvaraf en afskrift blifvit sänd till Læstadius, som i ett predikokoncept begagnat en oskrifven sida af brefvet..

Men icke nog härmed. En ordentlig anklagelse riktades emot den man, som allmänna meningen så gerna ville göra ansvarig för koutokeinolapparnes dåd.

Förut omnämde biskop öfver Tromsö stift, Juel, insände till norska kyrkodepartementet en besvärsskrift angående Læstadius och åtskilliga med dennes ämbetsförrättning gemenskap ägande förhållanden. I denna skrift blef den senare föremål för följande hufvudsakliga tillvitelser: att han genom sina bemödanden för nykterhetssaken, hvilka skulle hafva ländt honom till förtjenst, om de ej urartat till smärmeri, och genom sina predikningar, innehållande terroristiska förkunnanden af lagen och den yttersta domen, krassa bilder och skoningslösa yttranden om prester och ämbetsmän, framkallat svärmiska rörelser ibland lappallmogen; att, om det än måste lemnas oafgjordt, huruvida det stått i hans makt att hålla dessa rörelser inom rimliga gränser, det kunde tillvitas honom, att han icke ledt dem i Guds ords ljus, icke motarbetat villfarelserna och de falska läror, som strax gjort sig gällande; att han, oaktadt de i Koutokeino föröfvade mordgerningarna voro föremål för hans ogillande ochbeklagande, icke kunde fritagas från moraliskt ansvar, såsom den der bidragit att väcka och nära den fanatiska sinnesstämningen ibland lapparne i nämda norska församling. Detta bevisades dels af det inflytande Læstadius utöfvade på lappallmogen i allmänhet, med afseende hvarpå Juel erinrade om det förhållandet, att den andliga rörelsen i Karesuando afstannat efter Læstadii afflyttning derifrån, dels, hvad särskilt de fanatiserade lapparne i Koutukeino beträffade, af den omständigheten, att desse åberopade sig på hans auktoritet «med en enstämmighet, som icke häntydde på enskilt missförstånd». På grund häraf uttalade biskopen den önskan, att Læstadius i egenskap af prest och med fästadt afseende på den lära, som han dref och uti hela sitt förhållande och

verksamhet förklarade, borde ställas under uppsigt. Hvad den norske biskopen vidare anfört om en missionsresa, som Læstadii äldsta dotter gjort till norska församligen Lyngen, om den penninguppbörd han tillåtit sig, hvarom mera längre fram, samt om den mindre lojala sinnesstämningen hos läsarne i Skjervo, kan utan skada förbigås, emedan dessa uppgifters åtminstone nära sammanhang med saken är något svårt att upptäcka.

Dessa tillvitelser tillbakavisade den nitiske väckelsepredikanten på ett i allmänhet segerrikt sätt. Vi skola i största korthet redogöra för hufvudpunkterne i hans försvar.

Læstadius, som på nådig befallning måste förklara sig inför konungen, förnekade icke i sin försvarsskrift, att det gafs samband emellan de andliga rörelserna i Karesuando och dem i Koutokeiuo. Den nykterhetsifver, som uppkommit i den förra församlingen, hade ock sträckt sig till den senare, hvars medlemmar till en del voro i beröring med invånarne i Karesuando och emellanåt besökte kyrkan derstädes. I sina predikningar likasom genom hela sitt förhållande hade Læstadius befordrat religiösa rörelser, hvilket hans pligt som prest fordrade, men dermed kunde han icke göras ansvarig för några villfarelser hos dessa sina tillfälliga åhörare. Hvad den norske biskopen anmärkt emot predikningarna, föranledde Læstadius att erinra dels om lagens förkunnande och straffdomar på Sinai berg, hvilka voro ännu mera terroristiska än hans predikningar, dels om de bestraffningar och bilder, som förekomma i Johannes döparens och Kristi egna förmaningar till bättring, i Johannes uppenbarelse o. s. v. Sådana bilder hade Læstadius brukat, emedan han viste, att han hade ett rått och ohyfsadt folk att göra med,f.ar» 1. vi laestadius.

och Inn hade liålht dem «i en agiterande anda, som gått ut > att väcka åhöiariies lätt hevekliga geinytlieii öller k&mlor». Genom Lttstadii predikuiugai och verksamhet kunde sa mycket mindre villon>> ningar ibland keutkinol.ippariic halva uppkom-mit, som intet enda tecken dertill visade sig, da han i mais 1849 at II \ 11.ide Iran Karesuando till 1'ajala, sa framt biskop Juel ej ville rakua all slags lifaktighet i religion tör villfarelse Den religiösa känslans väckande ur dess slummer borde icke kallas för upplietsniug till fanatism. Att den andliga lifaktighute» lios en del af lapparne i Koutokeino urartat till villomeningar och laiiatisin, kunde Læstadius icke hafva förvållat Om man utgår Iran den lälska förutsättningen, att hvar och en, som i gud mening börjar ett godt verk, hör också ansvara för lül] rl n i oral, om dof goda verket genom främmande inverkan urartar till ett ondt, sa kunde man genom en sådan förutsättning snart bevi i, att Luther borde vari ansvarig för vederdöparne* Messer, hvilken bevisningskonst hans fiender i ke underlato att använda emot honom. Man kunde genom samma premiss bevisa, att frälsaren var skulden till Judas]skariots sjelfmord Någ* n kunskap om villfarelserna ibland de norske lapparne hade ej La-stadius erhållit, förr än han i mars manad 1852 genom en skrifvelse från biskop Juel underrättades derom, och attha icke kunde motverka det onda, inuan han erhöll kännedom doroiu, var naturligt. Ltt sådant motverkande hade han försökt, då ban vid nämde tid s i n anträffade i Karesuando med några al den fanatiska sektens medlemmar. Men ban hade misslyckats. Förvirringen i bi creppet hos dem var sa stor, att han icke kunde tala ett lörnuttigt * rd med dem, och förtroendet till honom fans ej mer. Det var da för mycket begärdt, att lian med ens skulle dämpa villt :e| erna, Ini t som de medlemmar af sekten, som ban träffade i Karesuando, icke voro donna* hufvu man, ehuru de voro beslägtade med dessa. Nar härtill komme, att ban i sina predikningar fördömt villomeningarna, borde ban i ke göras på något sätt ansvarig ior dessa och de blodiga iilbragder, som blifvit en följd at dem. Det vore ock tjdligt, att afståndet emellan Pajala och Koutokeino var tillräckligt stort att försvara Læstadii inflytande pa lapparne i sistnämda församling, lii^kop Juel och liar mättar den svenske presten ett drapslag emot den norske biskopens logik hade såsom ett bevis på Læstadii inflytande pa lapparne nämt, att efter lians afflyttning från Karesuando rö-l,ars Levi Lfcsladin-.

ri.|sen der afstannat; men detta bevisar ju, huru litet han kunde inverka pä invånarne i Koutokeino, cn för atnling, som ligger 30 iilif ifrån 1'ajala kyrka. Det iimsle vara cn falsk konklusion, att samme man, hvars inflytande på lappallrnogen i Karesuando blef mindre genuin hans aflägsnande från orten, skulle få det ökadt i Koutokeino, som låg annu längre bort frän den nvn verkningskrets, till hvilken ban blifvit förflyttad. Andra krafter hade arbetat och fört folket till omfattande af de villomeningar, som burit frukt i de beklagliga våldsgerningarna. Do a villomeningar, som i sig icke vore större än de som vissa filosofer uttalat, såsom t ex. Hegel, hvilken söker visa, att menskligheten ir Kristus, hade Utt kunnat sprida sig ibland ett folk, som länge befunnit sig utan snart sagdt all

kristlig upplysning. Erinrande om det sätt, hvarpå själavården i Koutokeino församling blifvit handhafd på den tid f< rsamlingen saknade egen själasör-Iare, sökte Laestadius en orsak till förvillelserna i lapparnes laga ståndpunkt i afseende på kunskap i Guds ord. Dessutom hade deras bristande förtroende till sina själasörjare försvårat folkets, ledning, sedan rörelsen börjat. Illa beräknade kraftåtgärder, riktade emot den samma, hade derjämte måhända gifvit anledning till den förvirring i begreppet, som uppkommit hos dessa villo-andar. Det moraliska ansvaret kunde Lrestadins således pä anförda skäl ej taga på sig, men deremot förklarade han, med afseende på den norske biskopens yttrade önskan angående hans stallande under uppsigt, att han icke ville undandraga sig dec tillsyn nian kunde finna lämplig egna hans lärareverksamhet och förhållande. Jlan vore beredd att underkasta sig en noggraun pröfning af sitt sätt att verka såsom själasörjare o Ii att handla såsom menniska ').

1) |leuna Læstailii mycket vidlyftig» skrifvelse, al hvilken vi meddelat endast det hufvudsakliga luneb&Uet. och detta blott sä långt ilet varit behöfligt fur att framställa lians egen uppfattning af saken i trfcga utmärker sii: äfven den för ilet öppna och frimodiga språk, som man lin|ier i alla alster af den öppenhjertigt mannens penna. F.tt bevis p4 (leuna (riiuodighet, frigjord friiti allt hvad konsideration heter, lemna I.>lj:iudc till ktmnngCII sjelf stälda ord: «Jng skat lae mig dock lycUig, da jag i anledning af den i uäder infordrade förklaringen har fått tillfälle att inför kouiiiigatroiieu nod lägga uttrycket af mina och mina åhörares önskningar for Edurs Kungl. Maj is timliga och eviga lyc ksalighet. D4 »u |lei uf mina åh .inre äro tidtals, men i »]TUBerlict i kyrkan och viel nattvardsbordet, försatte i den buga sinnesstämning att kanna

Innan vi lemna denna märkliga skrifvelse, torde det kansk böra nämnas, att äfven af densamma tydligt visar sig, livillt, t misstroende af händelserna i Koutokeino framkallades emot all, som i dessa trakter benämdes for läsare. Man fruktade afve på andra ställen våldsbragder. Sognepresten i Skjervo liade meddelat, att oroligheter väntades i denna församling. Den opimoii hade der blifvit uttalad, att icke regeringen skulle hafva makt att «q\àsa våldsverkan)es ofog». 1 afseende härpå anmärker Laestadius i sin försvarsskrift till konungen, att, »om någon af det exalterade partiet yttrar ett ord, som pluraliteten af andra läsare icke kan gilla, så antages det likval vara alla läsares vilja>. Älven hade man uppgifvit, att fyra finnar fran Livebacken rest till Kengis (Pajala) lor att, efter dt ras egen utsago, uppläras hos Læstadius till kringvandrande predikanter, men att afsigten med resan, såsom andra ville veta, skulle vara att samla styrka till de arresterade koutokeinolapparnes befrielse Denna från illvilja härflytande uppgift vederlägger Læstadius genom den upplysningen, att dessa finnars afsigt med resan var deras önskan att få sina tvifvel lösta och erhålla någon insigt i Guds ord Äfven omnämnes i försvarsskriften, att en insändare i tid ningen Norrbottens-Posten uppmanat de handlande att medtaga försvarsvapen till Kengis marknad, under förutsättning att alla läsare vore af samma skrot och korn som mördarne i Kont keino. I afseende härpå upplyste Læstadius, att det ej fans någon lasare i Kengis församling, som icke nryste for de vildsinte i Koutokeino». Man hade tagit inbillningen till hjelp, likasom nar man påstått, att läsarne i Alten icke akta det för synd att »risa till omvändelse».

Härmed lemna vi bakom oss den sorgliga koutokeinosaken och den skriftväxling hon föranledde, Huruvida något ansvar kunde falla tillbaka pa Læstadius for den ursinniga rcligionsfanatismeii i Koutokeino och de blodiga frukter den bar, derom må läsaren sjelf döma, sedan denne själasörjares verkliga förhållande till de religiösa rörelserna i nämda församling nu blifvit lagdt i dagen.

en försmak af don himmelska glädjen, så hafva de ofta yttrat den önskan. alt äfven Eders Kongl. Maj t och alla konungahusets medlemmar måtte försattas genom Guds nåd i sanuna ly kliga Mtmcsstauiuiug ocb förvissning em deu eviga lycksaligheten, val vetande, att den jordi»k» lyckan ar blandad med sorger och bekymmer, som förbittra lifvet».Lan Levi I tadiiif

V.

Anklagelser ocli obehag.

De lodsamhefer, som händelserna i Kautokcino medförde lör Laestadius, voro ieke de enda, som han m&tte pä sin sm.ila ocli dock i v iss mening breda väg genom lit vet. Till en del hade han sig sjelf, sitt lynne och sitt verksamhetssätt att tacka för de obehag han rönte. Han var i< ke en stilla, inåt vänd natur, hvilken trifdes helst i tystnaden, der ban ostord kunde få lyssna till ljudet af det sakta väder, i hvilket Herren talar, lians sjal var öfvervägande liktad ut t; ban v r i boan< r_ ott tordönets l arn, som älskade att i frimodig och till o-h ined djerf handling gripa in i den yttre verlden När lifvets vågor gingo bugt, tyckes hm hafva funnit sig b;i*t, < h pa det andeliga stridsfältet var det hans lust att tränga fram i elden så långt som möjligt. Utan tvifvel lefde han i umganc» med sin Gud, och kampen nu t den gamla menniskan inom honom sjell var honom säkerligen ej obekant, men i den yttre striden, dei de andeliga vapnen korsades, der synes han hafva Lir.t si,, rätt hemmastadd, ehuru väl sådana strider i sjelfva verket icki kunde annat än utöfva ett »kadligt inflytande på honom s elf. Md det lifliga och dermed mindre betänksamma lynne, som åtföljer sådana naturer, kunde ban ej undgå att emellanåt öfverila sig, och att ban icke alltid iaktjog den varsamhet, som den kristliga visheten fordrade, är i främsta rummet att tillskrifva eldie-heten af hans temperament Men om de vidrigheter, som ni i', t te den utmärkte mannen under hans lära|r verksamhet, t il någ n del hade sin rot inom honom sjelf, sa masti d dock t I lik.a tillskrifvas dels den vanliga fiendtligheteii em t allt mera framstående kristligt allvar, dels den simpla menskliga egentl) ttan. Den hvälfning, som åstadkommits genom L stadii mägtigt ingripande sedliga reformer, var i strid med åtskilliga intressen, som trängdes undan och drefvos ur fältet genom den förändring befolkningen undergick. Nar tvisterna inför häradsi itterna så godt som alldeles upphörde, förlorade sädana p rs i , r sina kunder, som förut förskaffat sig en d I af sitt hfsnppehälle g nom en mera oblyg än skicklig advokatyr. När folket till <jeiiiffirügt st rsta delen blef nyktert, måste krigarne med la undantag lägga

neil sin rörelse eller Hytta till annan ort o. s. v. Det var na-tinligt, att den i re|so, hvilken medloide ekonomisk förlust fti dem, som liktat sig genom sina med menniskors dårskaper ocli passioner, icke kunde annat an i hög grad misshaga dylika menniskor, och om de vande sitt h it i koncentrerad kraft emot den person, som de betraktade såsom rörelsens upphofsman, sa ligger detta i sakens natur, likasom att denna sinnesstämning skulle skälla sig luft, helst som Laestadius i sitt uppträdande emot dessa sina motståndare ådagalade ingenting sä litet som moderation och försigtighet i sina ord.

Också aknades hvarken hetsiga emot honom riktade artiklar i länets tidning eller anklagelseskrifter, ingifna till honom öfverordnade myndigheter. \i vilja fästa oss \ id de sednare, emedan de mera direkt gingo honom pa lifvet

Det àr förut nämndt, att L i stadius blifvit anklagad af Vdiin J hanssen Muodas Lompolo. at hvilken den sedan sa olycklige Bucht lånat sin penna. Denna anklagelse var riktad emot trenne I isare af samma slägtnamn som den klagande. De skulle hafva stört Lompolos husfrid och betett sig oskickligt och våldsamt i hans hus Men anklagelsen var äfven vänd emot de trenne fridst lande Lompolos presterlige ledare, öfver hvars »svafvel-predikningar» och egennytta klagomål anfördes i samma skrif-v lse, hvilken sändes till landshöldinge-embeti t och blef af denna myndighet remitterad till doinkapitb t. Lais t ad ii förklaring in fordrades. Innac ännu denne hunnit afgifva den honom attor-drade förklaringen, anmälde kyrkvaktaren i Pajala församling Johan Henriksson Wänkö sin stjufdotter Solia Ulrika llenriks-dotter till undergående af hemlig skrift La stadius, som ieke ansag sig, utan att pröfva den fallna qvinnans själstillstånd, böra lemna henne Iritt tillträde till församlingens förmåner, underrättade henne genom klockaren, att hon icke kunde absolveras, förrän pastorn fått tala med heune. Påföljande söndagsmorgon infann hon sig verkligen i prestgården, men efter Læstadii uppgift visade hon en sådan änger, som konung Antiokus, när nan fick höra, att Israels folk vunnit seger öfver hedningarne, ocli adagaladc sturskhet ich fräckhet, hvarföre hon tillsades att komma oftare till samtalets fortsättande. Denna tillsägelse efterkom* i ke. I stallet insändes en på begäran af qvinnans moder Maria Kristina Tornberg sammanfattad och af den sistnämnda och stjuf-fadren undertecknad klagoskrift till kontraktsprosten. I

dennaskrifvelse, uppsatt af en ibland socknens herremän, som Læstadius kallar krögare, klagades deröfver, att ibland andra oordningar i församlingen, till hvilka pastorn påstods hafva varit förvållande, äfven den förekommit, att ifrågavarande qvinna icke erhållit absolution, ehuru hon flere gånger anmält sig till undergående af hemlig skrift. Sedan klagoskriften blifvit skickad till domkapitlet, beledsagad af prostens kommentarier, hvilka icke måtte hafva varit till den anklagades fördel, förständigades den senare att genast inkomma med förklaring, och på samma gång anbefalldes han att svara på de tillvitelser, som förekommo i Lompolos skrifvelse. Som ingendera af de skrifter, hvari Læstadius anfölls, var försedd med sin författares namn, såsom i Kongl. kungörelserna den 29 juni 1773 och den 1 oktober 1812 föreskrifves, hemstälde den anklagade till domkapitlet, huruvida dessa «anonyma skrifvelser» kunde vid sådant förhållande upptagas till pröfning; men härpå fästades inget afseende, och Læstadius ålades att skyndsamligen inkomma med förklaring. Han insände då en skrifvelse, hvari han icke inlät sig i något egentligt svar på de anklagelser, för hvilka han var föremål, men deremot dels förnyade sin hemställan om skrifvelsens återsändande, för att underskrifvas af deras författare och sålunda «erhålla sin lagliga form», dels, utan att dock något bevis förebragtes, påstod att Adam Lompolo uti flere vittnens närvaro förklarat, att han hvarken anmodat någon att författa anklagelseskriften ej heller satt sitt bomärke derunder, äfvensom att Sofia Ulrika Henriksdotters stjjuffader och förmyndare Wänkö icke af fri vilja gifvit sitt samtycke till klagoskriftens författande, utan dertill af främmande personer blifvit lockad, till och med genom hotelser tvingad. Denna den anklagades skrifvelse var hållen i en ton, som just ej var synnerligen höflig, och i ett språk, som man väl icke gerna ser i skrifvelser af en prest, han må vara anklagad eller icke1. Också blef utslaget det, att Læstadius, så väl för

1) Så säges om de personer, som lockat Wänkö att sätta sitt namn under den i anledning af Sofia Ulrika Henriksdotter vägrade absolution ingifna klagoskrift: Deras «ömtåliga samvete finner sig besväradt af mina nykterhetspredikningar, såsom varande det gröfsta kätteri, hvarigenom allmogen förledes till affall från den rena, äkta, i bränvinspannan förklarade lutheranismen». Læstadius säger sin afsigt vara att «tvinga hala och slingrande ormar, hvilka helst smyga i mörkret, att krypa fram i dagsljuset. Det hörer», fortfar han, «till sakens natur, att alla till blodigelslägtet hörande personer finna sig högeligen besvärade af san-

sin mot domkapitlet visade ohörsamhet genom vägran att de äskade förklaringarne meddela, som ock för de ohöfviska och opassande uttryck han sig tillåtit, skulle erhålla en lämplig föreställning och förmaning, hvilken, sedan detta beslut vunnit laga kraft, komme att skriftligen uppsättas och honom genom vederbörande kontraktsprost meddelas, sedan han blifvit till denne inkallad. Öfver detta utslag anfördes besvär hos hofrätten, men den klagandes ombud i hufvudstaden skickade diariibeviset, icke till domkapitlet, utan till Læstadius, och då denne i anseende till det stora afståndet emellan Pajala och Hernösand och den tröga postgången emellan den förra orten och Haparanda, icke kunde inom föreskrifven tid bringa beviset fram till vederbörligt ställe, blefvo besvären ej upptagna till pröfning. Domkapitlets utslag vann således laga kraft, och Læstadius måste resa ned till Neder-Torneå, der domkapitlets skriftliga föreställningar och varningar eller s. k. skrapa honom meddelades af den gamle kontraktsprosten. Ehuru tillrättavisningen då emottogs med passivitet, var det dock långt ifrån att rättvisan af densamma erkändes af den tillrättavisade. Denne sökte tvärtom sedermera i sin tidning «En ropandes röst» bevisa, att han blifvit olagligt behandlad, enär anklagelseskrifterna icke hade den form lag föreskrifver, och Læstadius vore mera bunden vid konungens författningar än vid en underordnad embetsmyndighets olagliga föreskrifter. Beträffande det opassande skrifsättet, förklarade han det vara en «oemotsäglig sanning, att den ortodoxa gallans inflytelse på hjernan var den rätta anledningen till anklagelserna, kanske äfven till den meddelade skrapan». Med samma bittra

ningens bittersalt. Men om saltet mister sin sälta, hvarmed skall man då salta? Hade icke saltet mistat sin sälta inom Lutherska kyrkan, skulle inga blodsugare hafva funnits till. Det är äfven klart, att alla blodiglar måste hysa ett dödligt hat till hvar och en, som på dem strör sanningens bitterhet. Och som jag har en anledning att förmoda, att m. v. consistorium icke tager parti af krögare, så är min anhållan, att, om dessa till igelslägtet hörande personer ännu ytterligare vilja fortsätta sitt yrke, de må framträda under öppet vizir, icke hemligen under diktade namn, utan såsom äkta lutheraner, beifrande förmenta oordentligheter och missbruk, hvartill de sjelfva gifvit

anledning». Om Bucht heter det, att han, «beherrskad af en infernalisk passion, som yttrat sig såsom andeligt hat, trott sig såsom äkta lutheran och hänförd af den ortodoxa gallans inflytelse på hjernan, böra förfäkta lutherska lärans renhet, hvilken han förestält sig vara i fara att kränkas genom läsarnes botpredikningar».l.ar» 1 vi L< ta Itu

skarpa yttra.|c han si^i i alseomle på stillsstyr. I ens sntt att bedöma lians f irb.randc emot S fi i 1'lriki Uenriksdott r. Domkapitlet Ii..-le förklarat bonum i sitt handlingssätt emot henne «ickc hafva ådagalagt den hofsamhet och mildhet i bedömandet jemte kärleksfulla ömhet vid behandlingen, som sakrare än skoningslösa kraftåtgärder bidraga att t ra yndarin på I ittringf ns väg, enär denne väl heldre bör lockas än skrämmas till bättring-. Med afseende härpå yttrar .laestadius med myck n spetsighet: «L)ct är annars besynnerligt, huruledes konsistorium kan yrka, att syndaren bör heldre lockas till bättring, när konsistorium icke sjelf har lockat dein af sina underhafvande till bättring, som konsistorium anser för syndare, utan heldre ansett nödigt skrämma dem med skrapor, med hotelse tillika att vidtaga strängare åtgärder, derest icke bättring följer .. Derjemte erinrar han om sedeslösheten i Hernösand och vill dermed visa, att domkapitlets barmhertighet e:ie t fallna jvinnor icke åstadkommit någon bättring i der s lefverne. Hela denna arguiuentati 11 emot stiftsstyrelsen synes oss tala för icke så mycket en särad rättskänsla som fastheldre en sårad stolthet och en lidelsefull hann.

Svårligen kan man neka, att den eljest mycket förtjeust-fiille mannen i denna sak gått tillväga med en häftighet, som föga öfverensstämde med hans kall Att han icke tillstadde den ta||na absolution, derom nr intet att saga, om nämlig' n h u i sitt uppträdande verkligen visade ett obotlärdigt sinnelag. Men att till en öfverordnad myndighet afbita skrifvelser i ett språk, som med skäl kan kallas otidigt, att vägra åtlyda bestämda foreskrifter af denna myndighet, i stället för att ställa sig dessa till efterrättelse oeli sedan klaga öfver deras olaglighet, om fog dertill förefans; att sedan söka nedsätta denna myndighet i en allmän tidskrift, det nr val i ke annat Sn ett bevis på, hvilken blind advokat egenkärleken stundom är äfven hos sådana menniskor, hvilkas sträfvanden för medmenniskor val äro de ädlaste, de bästa, samt huru mycket förderf kan finnas qvar i hjer tat, äfven sedan Herrans ande fatt inflytande p.i d tsainma Vi kunna således ej annat än finna Laestadius i denna sak halva b lat. Vi anse oss dock böta yttra några ord till hans ur«äkt med afseende på det hetsiga och föga hyfsade språk han tillit sig i sina yttranden både till och om domkapitlet. Hans beteende i detta hänseende är lätt att, visserligen ej rattlardiga, men förklara Utom det att han, s.isom redan förut är antydt, lf natu-80

l.;ur> Levi L. "•tiiUub.

ren egde ett lifligt lynne, som nil a hindrade honom Iran att Lit a eftertanken styra hans ord och handlingar, var h in van att röra sig med grofva talesätt ibland den befolkning, som omgaf honom, oeli hvars knltiirgrad icke var synnerligen hög, hvarföre han kki alltid kunde se det stötande i de grofva slagord, hvarmed han mötte sina motståndare. Hvad en annan finner högst anstötligt, det betraktade han som helt naturligt Sanningen skulle skada-i sin nakna form och den drägt, soin anständigheten fordrade betraktade han såsom en drapering, som älskades af den üfver-förfinade verldsbildningen, den konstlade smaken och böjelsen for det cirklade, det onaturliga. Fördenskull tår man icke i allt, som vid eu ytlig betraktelse sa förefaller, se ett af vreden framkalladt bemödande att söra och förolämpa och dermed en sorglig kontrast till den kärlek, som ar tålig och mild, som fördrager allting och hoppas allting.

Den tillrättavisning Laestadius ådragit sig af domkapitlet medförde genom hans egen obetänksamhet ganska obehagliga följder. För att ersätta honom för de utuifter han tätt vidkän nas för sin resa till Neder-Toraea, der han emottog den s. k skrapan, föreslog någon af hans vänner, att det skulle hållas en uppbörd till förmån for den orättvist behandlade läraren. Denna uppbörd kom verkligen till stånd ocli var tvifvelsutan den niett egendomliga, som sedan läng tid tillbaka egt rum. Hvarje qvinna, som gjort sig skyldig till förbrytelse emot det sjette budet, skulli betala till Læstadiüs 12 skilling. Underligt må det väl synas, att denne, hvilken i sin tidning uttalat sa skar| a omdömen fver sådan i prester, som anlitat lagens biträde for att utta någon del af sin lon, kunde tillåta sig en så h> It och hållet olaglig uppbörd. Mon ännu underligare är d t, att han stälde denna i samband ined ett biktförhör, som måste göra saken i högsta grad förhatlig för hvar och en, som it ke tillhörde hans blinda beundrare. Vid aflemilandet af <]- n för Laestadius bestämda gåfvan skulle nämligen redogörelse lemnas för dfvarinnans fall och

omständigheterna d rvid, och detta i fleras närvaro Naturligtvis va kte saken ett oerhördt uppseende och gaf den originelle uppbörds-mannens många motståndare och fienderen karkommcn anledning att anfalla honom. Laestadius hade 1 lottat en sida för deras hugg, och de voro icke sena att begagna sig deraf. I de flesta anklagelser emot den nitiske presten, förekomma hänsyftningar på deu s. k. tolfskillingsuppbörden, om också den sak, som varW Iivvi I iijilu.

SI

Jet egentliga linnet för klagomålen, icke egde det minsta samband med denna uppbörd. Till och med en sådan man som biskop Juel ansåg icke under sin värdighet att i d n till kyrko-departementet i Norge ingifna klagoskrift-n med anledning af kaiitokeinomorden vidröra denna uppbörd, bom 0111 jlig n kunde sammanhänga med skräckscenerna i den norska fjell«ocknen Genom denna skrift kom saken till konuugcns kännedom, o h i sin förklaring sökte derföre L.% ,tadius att rättfärdiga sitt förhållande. Denna förklaring, lika egendomlig som förfarandet varit, är ty värr allt för mycket ställd på skrufvar, för att vara sannolik. I.nsaren må sjelf döma. Förhållandet», så lyda Læstadii egna ord i lians skrift till konungen, -är såd.mt, att jag varit lärare i Karesuando i 23 år; att allmogen al gammal karlek till sin tordne lärare samlade sig i prestgàr n efter gudstjensten slut (då visitationen hölls) för att öfv rvara förhör med sista årets nattvardsungdom; att bland den församlade allmogen fans en och annan, soin erkände sin förbrytelse emot det sjette budet och emot andra bud; att jag, for att motarbeta en ordom, som böljat innästla sig bland de väckta, att man genom en falsk syndabekännelse kan förtjena något, och för att pröfva deras uppriktighet i afseende pi uppgifterna, åt rlemnade genast den erbudna tollskillingen at hvar och en, ^mn haae aflagt en falsk syndabekännelse, hvaremot de upj riktigas erbudna gåfva mottogs for deras skull, som .tinom den falska syndabekännelsen trodde sig förtjena något. Det egentliga ändamålet med denna handling var att bringa dem till uppriktighet i afseende pa uppgifterna, och sedau detta ändamal blilvit vunnet, liar jag återlemna! til! hvar och en dea erbudna gåfvan — En annan fråga är det, huruvida denna metod att pröfva menniskans uppriktighet må vaia klandervärd eller icke. Mine fiender hafva temligen oförsynt påbördat mig den besk) Ilningen, att jag hyllar jesuitiska grundsatser. Jag måste erkänna, att jag icke känner jesuiternas grundsatser; men att åtskilligt af det gamla påfvedömet hänger fast uti den lutherska kyrkans knutar, måste jag uppriktigt pasta. Den» gamla seden, att den som förbrutit sig mot det sjette budet skall erlägga 2 daler silfvermynt till kyrkan, tyckes i många fall vara en lemning från påfveilö-

.....t; alldenstund månge af sjette budets brytare äro sä fattige,

att de icke ega 2 daler silfvermynt. Ändamålet med denna plikt tyckes likväl hafva varit en påminnelse tor de brottslige.82

bro L \i I ilaJii .

att icke törakta och öfverträda 10 (iud* hud Ultsa skulle ändamålet i detta fall helga medlet-. Så lyder den anklagade eget försvar inför konungen. Till sitt innehåll sväfvande och loga sannolikt, har det mot slutet det felet att pä etf temligen omotiveradt sätt inblanda hvad som icke alls b ier till trågan om hans eget klandrade handlingssätt. Vfsigtcn dermed är dock genomskinlig. Det synes tydligt, att Laestadius ville blanda boi bela saken genom att rikta tadlet emot kyrkans egen uppbörd af dem, som förbrutit sig emot samma bad, och detta är icke egnadt att stärka lians sak och öka trovärdigheten af hans ord. Det ar fi t (ifrigt af trovärdiga personer l ade utom och till ocli med inom kestndianernas egen krets intygadt, att anledningen till och förloppet af «tolfskillingsuppb8rden> voro, icke sådana uppbördsmannen sjelf föregifver i sin försvarsskrift, utan sådan, de här ofvan blifvit af oss framstälda. Denna uppbörd synes hafva blifvit hallen vid åtskilliga tillfällen, men upphört, sodan Læstadii uppmärksamhet blifvit fastad vid det olagliga och för honom sjelf farliga i sjelfva saken. Först dä skall han hafva återställ hvad han uppburit, sedan domaren i rten erinrat In nom om de möjliga följderna af hans obetänksamma sätt att gä till väga.

Vi hafva icke kunnat underlåta att framställa denna handling i bela dess nakenhet. Det liar icke skett derför, att m med förkärlek sökt fet hos en utmärkt man, utan emedan u icke vilja blottställa oss lor tillvitelsen, att vi, förledda af dcii verkliga beundran vi hysa Jör den utmärkte religionsläraren, ve lat undandölja sadana drag hos hans

karakter, som gjort honom till föremål för ett rättvist tadel. Vi vilja lika litet uppsöka som dölja det felaktiga i den ovanlige mannens handlingssätt, huru mycket heldre vi än sysselsätta oss med sådant, som är egnadt att sprida ett fördelaktigt ljus öfver den mans namn hvilken egnade så lika krafter att sprida ljus ibland ett i and ligt mörker försjunket folk.

Innan vi lemna denna obehagliga sak vilja vi söka besvara en fråga, soin sannolikt trängt sig fram hos mera än en af vår i läsare. livad kunde, frågar man, vara orsaken, att en sådan man som Laestadius tillät sig denna i sa hög grad anstötliga ti| | börd? Var det snålhet, som var motivet? eller hvari bestod detta ; Vi skola försöka gifva ett svar. L stadius var visserligen i högsta grad sparsam, och han gör icke heliot i sina skrifter någon hum-Lar» Levi Ut tediu

ligbcl ili i af. 'Men denna lians spar ainhct, drifven iS långt, att dii gränsad. till snällt t v.n riktad emot Inni m sjelf. I . r sin cgon perton försakande ti1, beqvämligheter, som 4ro vtnlin ibland ueiM>ner, tillhörande lims samhällsklass, var han visst jrke den som var tparsam, när det var fråga om indra. Af sina tion-dcgifvari tog hm ingen Inn, s.i framt de ej godvilligt ville be|||la den, och man kan lätt fm stå, hvilka resultaten, i dà blefvo af lians lagliga uppbind i 1'ajala, der han vi«»t i ke sakii.tdi antagonister. F r de fattiga var han synnerligen öm och uppoffrande under vistelsen i Kar -uando, o h ön denna nihet på de senare ären aftog, sedan han funnit, att det är djefvulen, suin gör menniskor fattiga, har dock ingen v i<>at påstå, att den verkliga, oförvållad| nöden förgäfves klappat pä hans dörr M n hans tillgångar kund icke vara stora. 1) t fri v illiglv tssystem, som ban omfattade, synes viss rli_. n hafva varit in dl rd I till-lämpligt i Karesuando, hvarest församlingen v ir nära nog ett hjerta och en själ, sedan den andliga r r Isen konn it till s. g i ; men i Pajala, der åsigterna om hans verksamhet voro delade, kunde ej följden blifva annan, äu att hans lagliga aflöning blef i betydlig grad förknippad. Mrn han bergade ig anda genom en långt drifven försakelse. lians u bleinang, drägt och kost voro sä simpla som möjligt och ingalunda motsvarande hans plats i samhället. Till och med behöfligt papper bestod han cig ej, hvarföre ofta hans koncept skrefvo» pa baksidan af gamla räkningar, brt l o. e v Men att heldre drifva den egna f r i-ke|si.|i till sin spets än att genom lagens arm aftvinga åh rare de afgifter, de it k • vilja gifva, det är ett bevis på någonting helt annat än snålhet, för hvilken dock denne andans man blifvit beskyld. Att ban, oaktadt sin red bogenh. t att heldie underkasta sig ekonomiska Uppoffringar, än hälla sig vid sin juri-diskt-cki nomisk,a rätt, likv il tillät sig den sorgligt ryktbara tolf-skillingsiipphorden, k in sig deraf, att denna passade fullkomligt in t det Irmllighetssysteiii han i sådan.t frågor uppgj it. Nämnde uppbörd var helt och hållet friv.llig, och i denna de«s egenskap sng lian ett berättigande för densamma. Orättvist förföljd, såsom han betraktade sig, knnde hu icke se någonting orätt uti att ban begagnad* -ig al det understöd, som bat - vänners kärlek pa detta sätt beredde bououi. Önskligt In ,e iock varit, att t i I Ii in [. ii ingen af et i La.st.idn fromma tänk s.itt .rundade frivillighetssystemet i ke af lioui tli blilvit bud utom I gligagiän-

per. Men det lugna öfvervägande! af skäl för och rnot var ej hans iak, och hans obetänksam hot vilade sig understundom vara nästan lika ovanlig som hans energi och begåfning.

Ett bevis på denna obctänksamli t gaf han äfven genom den obevista beskyllning, han i tryck slungade emot förutnämdu qvinna Sofia Ulrika Henriksdotter Denna |vinna var för laestadius källan till många obehag. Icke nog med alt hon skaffat honom tillrättavisning af domkapitlet och dermed på satt och vis var en inledning till tolfskillingsuppbörden; hon föranledde i följd af en beskyllning, som Laestadius riktat emot hen nes person, ett åtal mot sin själasörjare tor missbruk af tryckfriheten. Laestadius hade i n:o 10 af sin tidning En ropandes röst för 1852 emot denna qvinna, som under en hans visita-tionsresa blifvit absolverad af annan prestman, men efter den förres påstående fortsatt sitt sedeslösa lefverne, slungat t il I v i tel sen tör ett visst mycket groft sedlighetsbrott. Med anledning häraf väcktes åtal emot tidningens ansvarige utgifvare, och rättegången emot honom leddes af en man, känd för mycket stora advokatoriska gåfvor Att åtalet härledde sig från Læstadii ovänner, som i denna sak

stodo bakom förut nämda qvinna, är icke blott sannolikt, utan äfven k.indt. Kär den anklagade fi k kännedom om saken, skyndade han sig att i n:o 2 af nästföljande årgång återtaga beskyllningen. Men syftemålet dermed, vanns icke. Læstadius måste beqväma sig till att betala 300 rdr i förlikning, en ganska dryg utgift för en man i hans ställning.

Den i förlikning till motparten utbotalado summan tyckes dock hafva varit den enda betydliga ekonomiska förlust, som omedelbarligen härftöt från stämplingarne af Læstadii ovänner. Deremot smädade man oupphörligen den framstående läraren. Man diktade upp historier om honom, tor att nedsätta honom i allmänna opinionen. Oväntadt måste icke heller vara. att ondskan sökte kasta skngga på en inan, som sa litet trifde i skuggan och tystnaden, utan med en djerfhet, som söker sin like, angrep sina motståndares ekonomiska intressen och falska åsigter. Men ingenting plägar ligga det säkra menniskohjertat närmare än befrämjandet af det egna ekonomiska intresset och bevarandet af den egna insöfvande religiunsåsigten. Den som vill röra vid dessa sjellviskhetens skötebarn, helst om det sker pa ett mera hårdhändt sätt, han inåste alltid erfara, atl det är en bitter fiende han framkallat. Læstadius fick erfara detta for-Lar, Levi Læ teuJiu .

talet följde honom till slutet af hans lif, och upphörde ej förr in han sjelf upphört att lefva Och om det dä, åtminstone i allmänhet, stannade af, kom det sig visst icke deraf, att det tröttnat, titan derföre att det ej mera kunde plåga honom, sedan han icke fanns i tiden och derf re icke längre skoningslöst blottade tidens lyten hos dem, som befunno sig inom hans verkningskrets.

Det var dock icke blott privata personer, hvilka kacde sig träffade af La1 taüii otd eller till sina intressen skadade af den rörelse han framkallat, som emot honom uppträdde som hans motståndare. Äfven officiela anklagelser riktades emot den man, soin mera än någon annan prest i senare tider verkat tör folkets höjande ur sedlig förnedring Ar 1852 anklagades han hos domkapitlet af en länsman, som tillvitade honom girighet och påstod, att han under larven af en sann kristendom vände upp och ned på församlingen. Denne länsman, hvilken, da klagoskriften in sändes, icke mera tillh rde Pajala lörsanding, synes hafva varit ledd af personlig ovilja, vare sig att denna ovilja härledde sig liån den allmänna arten af La-stadii verksamhet eller af någon obetänksamhet i lians sätt att behandla länsmannen sjelf. Visst är, att hela anklagelsen måste hafva varit utan all vigt i och för sig, eftersom den helt o h hållet gick den anklagade förbi. Domkapitlet lade denna skrifvelse till handlingarna och fästade ingen uppmärksamhet vid densamma.

Af större betydelse var den rapport, som kronofogden Ilacksell ingaf till landshöfdingeämbetet. Denne kronofogde var en aktningsvärd man, som icke plägade handla af hat och illvilja, lian hade någon tid lutat at Læstadii åsigter, men sedan latt en helt olika uppfattning af andeliga förhållanden I öfverensstämmelse med denna förändrade uppfattning hade han i rapporten klagat öfver Licstadiant rnas oväsen i kyrkorna, hvarjemte äfven några hänsyftningar pl tolf-skillingsuppbörden förekommo. Skrifvelsen i fraga hade dock ej uteslutande afseende pa Læstadii personliga förhållande och ställningen inom Pajala. Den afsåg de religiösa förhållandena i hela fögderiet. Derföre infordrades förklaringar af icke blott pastorn i nämda församling, utan äfven af hans embetsbröder i Jukkasjärvi och Karesuando, sedan llackzells sknlvelse blifvit af landshöfdingeämbetet remitterad till domkapitlet. Ingen af dessa prester kunde säga, att de andakten störande ljudenSfi

i kyrkorna, hvaröfver hufvudsakligen klagades, härledde sig al okynne. Vi hafva för vara ngoii I e»t i lii förklaring, i hvilken han ger de andeliga rörclte ma eller liikutttksia don 1 lysning, för hvilken vi |V.rut i dogjort. För öfrigt slår han anfallet med mycken skicklighet tillhaka. i kunna dock ej neka, att äfven denna gäng har dee lika energiske som excentriske mannen användt ett skrifsätt, som svårligen kan försvaras. Emot kronofogden, likasom emot den med honom liktänkande kontraktsprosten, riktar han udden af en satir, som i skärpa är oöfverträfflig, llela skrifvelsen gnistrar för öfrigt af qvickhet, och författaren» dialektik är af alldeles öfverväldigande kraft Skada blott, att älven här, åtmin>tori när fråga är om den hederliga kontraktsprosten, Laestadius gjorde sig skyldig till de personliga förnärmelser, som, med In ilken fyndigln t i uttryck de än

framträdde, mast» innehålla

0 förkastrised' 11 öfvoi lians lörsvaisskrift fran moralisk syn punkt, hvad värde den än ma äga i öfligt. Emellertid synes domkapitlet iek hafva vidtagit någon åtgärd med anledning

1 i fr gavarande klagomal, och den som varit is) tad me i dessa hade da icke ens en sken i ar anledning att klaga öfver, att han icke varit föremål för samma mildhet a domkapitlets sida, som denna myndighet lordrar af sina underlydande prester.

Deremot föranleddes biskopsvisitatioii 1833 at n igra klagomål, in till stiftstyrelsen in gin g ifrån åtskilliga Lastadii församlingsbor i Paj ala. Vtven här uppträdde en statens tjenare fiendtlig! emot ilen med alla sina egenheter redlige själasörjaren. En bruksägare, en handlande, kronoläusmaiineit pa stället, u giistgilvare jemte några bolider had t hos dom-kapitl t anfört klagomal dels ölv r pastors uppbörd. i äfvensom hans anständigheten sårande uttryck pä predikstolen, d I öfv r k riket och ropet i kyrkan, hvilket liknade djui läten in. in. I sin klagoskrift had de uttryckligen begärt bisk opsvfsitation, med anledning hvaraf stiftets biskop rest till Pajala och förrättad* vUilatinn. När uudci densamma kyrkostämma b Ils, tillfiagades församlingens medlemmar om de funnit sig förargade af dc- and 1 ga rörelser i kyrkan, öfvn hvilka nian klagat. La stadii vänner svarade nej och tillkännagåfvo, att de heldre kände sj; uppmuntras till and..kt genom desamma. Deremot förklarade de öfriga tillstädeskomna Pa jalaboerna, att de funno sig förargade, emedan dessa lörelseiLais Levi Læstailius.

87

störde deras andakt Mod anledning häraf förordnade biskopen, att en särskild predikan skulle hallas för alla dem soln funno sig störda al ropen i kyrkan och under denna predikan, soui skulle vara den törsta hvarje söndag, lofvade läsarena, som visat sig hafva rörelser», att In Ila sig utom kyrkan i sammanhang med denna fråga yttrade biskopen, att som de öfvorklagade ljuden och rörelserna vore någonting andligt ell i af andlig natur, sa höides ieke heller att ined väld qväfva dem. — Beträdande den uppbörd, hvaröfver man klagat, d v, s. de emottag||a gåfvorna för skolan och de fattiga, had< biskopen funnit räkenskaperna i got ordning vid verkstäld granskning al desamma hvilket han vid kyrkostämman meddeladt församlingen — Hvad deremot angick de blygsainhetPn och anständigheten sårande uttrycken i prostens predikningar, så blef det för stiftets styresman irk> lätt att få reda pa förhållandet. Det var isynnerhet ett uttryck oil) vissa qvinnor», längtan efter att snart blifva kyrkotagna, som hade väckt förargelse. Men uttrycket var af flen förfärliga grofkornighet, att ingen al de närvarande hade lust att i den vördade biskopens närvaro biinga det fv r sina läppar. Nai derföre denue frågade församlingens medlemmar hvad deras kyiko-herde sagt, un kunnat åstadkomma sa stor förargelse ville ingen komma fram ined svaret. Biskopen blef otalig och yttrade, att da man anklagar en | rest för oanständiga yttranden under sin ämbetsutöfning, sa bör man äfv u nämna hvad han sagt. En inom socken boende bruksa^are tog a n d till sig och upprepade det mest förargeiseva kände uttrycket i hela dess nakna cynism. Biskopen studsade Ii vände sig till den anklagade mod frågan, om han verkligen haft detta yttrande, men denne undvek att gifva uàg t bestindt svar, utan föreslog att församlingen skulle tillfrågas. Sa skedde äfven. Men som församliugsborna, såsom latt var att begripa, till en del sade sig hafva hört detta yttrande och till en del ieke, och ingen kunde med bestämdhet uppgifva hvilken söndag det förekommit, kunde ej nagou åtgärd med anledning deraf vidtagas. Att likväl Lies t ad i us gjort sig skyldig till detta förlöpande, synes tydligt af hans egen tidskrift, der lian erkänner uttrycket och förklarar »att det just vai meningen med det skarpa uttrycket att deras (.vissa qviiiiiots) oanständighet och skamlöshet skullt saras». Det är således påtagligt,

11titts Levi La stadius.

att den eljest sainiingsäl.sknnde mannen vid detta tillfälle dolt sanningen och endast genom detta sätt att gå till va-a sluppit undan tillrättavisning. D i de klagandes förnämsta anfallsvapen blifvit sålunda vridet dem ur händerna, aflopp visitationen utan några för pastor i församlingen obehagliga följder. Visserligen klagade länsmannen öfver att åtskilligt i prostens religionsundervisning vore stridande mot don lutherska läran, och nämnde såsom exompi 1 härpå den uppenbara syndabekännelsen, hvarmed hau menade den bikt, som Lastadianarne fordrade af dem som ville sluta sig till deras krets och hvilkas själstillstånd de ansågo sig på grund

at det allmänna prestadömet hafva rätt att undersöka, uien då biskopen, soiu ej fattade länsmannens mening, förvånad frågade: Den uppenbara syndabekännelsen, är den stridande emot den lutherska läran' ? kunde länsmannen ej tydligt förklara hvilken syndabekännelse hau ment , ined anledning hvaraf tfveu denna anmärkning icke I dde till någon påföljd. Samma resultat medförde ett af gästgilvtti 11 lf nrik Pollika emot Laestadius personligen riktadt anfall Hau påstod vid slutet af visitationen, att församlingens pastor kungjort fran predikstolen, att alla, som hade silfv r, guld eller kläder utöfver de nödvändigaste dagliga behofven, skulle gifva sådant åt honom. Den pa detta v erkligen oförsynta sätt angripne själasörjaren förklarade, att kungörelsens innehall var att > 0111 någon hade lust att gifva ät skolan och de fattiga, sa skulle det tagas emot af församlingens pastor; äfven om det v ore silfver eller guld eller kläder, som någon ansåge sig icke behöfva, sa skulle det tagas cmut för skolans och de fattiges räkning». Änklagaren ville dock ej lata sig nöja med prostens förklaring, utan höll fast v id sin angifvelse. Da ljöd till bela karne från klockarebänken en röst tncd förebråelse lur lögnaktighet, som afklippte anklagelsernas nerv eller nedslog ankiagarnes mod. och visitationen slutades.

Det sritt hvarpå den mcnniskovänlige biskop Bergman behandlat de vid detta tillfälle förekomna frågor, tillvann honom icke blott Læstadii, utan äfven hans anhängares bifall. Lfter visitationen omfamnade de senäte 1 sin hänryckning den vördnads* värde mannen, om visat sig hafva lika mycken blick för de andliga behofven, äfven om dessa yttrade sig på ett mera ovanligt .sitt, som han med opartiskhet och granlagoiihet undersökt de klagomål, som blifvit riktade elliot deras älskade lärare.Ehuru stiftets biskop vid den i det föregående omnämnda visitationen förklarat de s. k. liikutuksia vara af andelig natur, må man icke föreställa sig, att Læstadius sedermera förskonades från allt obehag i och för dessa besynnerliga företeelser. Länets icke lång tid derefter tillsatte höfding, känd såsom en mycket utmärkt ordningsman, gjorde några år efter visitationen en resa upp till Pajala. Underrättad om de bullersamma uppträden, som förekommo, då »skolor» höllos, tillsade han länsmannen på stället att genast inrapportera förhållandet. En sådan rapport ingafs äfven. Men det var ej blott ifrågavarande rörelser, som angrepos i densamma, utan den vände sig tillika omkring rent ekonomiska förhållanden. Länsmannen påstod, att prosten Læstadius och skolmästaren Rattamaa störtat Pajala församling i fattigdom och elände, emedan folket hade »skänkt allt guld, silfver och bättre kläder till skolan; ja», heter det, »äfven de understöd, som de fattiga erhållit af kronan och den allmänna välgörenheten, har skolan uppslukat». Denna skrifvelse är så mycket mera märkvärdig, som den tjensteman, hvilken aflåtit den, är en särdeles saktmodig och stilla person, hvars fromma lynne i allmänhet gör honom mycket obenägen att uppträda som åklagare, då icke hans tjenstepligt ovilkorligen uppmanar honom dertill. Att han i rapporten vände sig mot de bullersamma uppträdena vid de andeliga föredragen, är mindre underligt, då han, såsom icke tillhörande læstadianernas krets, hade lätt att skåda dessa företeelser uteslutande från ordningens synpunkt och dessutom icke vågade för sin chef att i förevarande afseende iakttaga tystnad. Det lär också vid vissa tillfällen, då »skola» hölls, hafva gått så stormande till, att det icke kunde vara alldeles oväntadt, om ett ingripande från ordningsmakten af denna representant i socknen sättes i fråga. När det andeliga dansandet blef allmänt och många personer under höjden af exaltation föllo på golfvet, den ene öfver den andre, så att de bildade en stor hop af menniskor utan sans eller medvetande, kunde någon af dessa, helst ibland svaga och ålderstigna personer, som komme att tryckas under tyngden af flera till golfvet fallna entusiaster, lätt blifva ihjälklämd. Att detta verkligen inträffat, ehuru något senare, än då länsmannen ingaf sin rapport, är hvad af många påstås. Vid en andaktsstund i byn Kangos hade efter dansandet en ålderstigen qvinna, förmånstagerska i det bondhus der sammankomsten hölls, blifvit funnen död på golfvet. Man tror90

att denna qvinna, en sviirrooder till Læstadii egen dotter, blif-vit under mängden af de exalterade thjälkl i nid. Någon undersökning äfide dock aldrig rum, hvarföre hela saken ä höljd i mörker. Skulle verkligen ett dödsfall hafva inträffat i följd af den ytterlighet, hvartill liikntuksia understundom hunno, dä hade det naturligtvis varit illdeles i »in ordning, att vederbörand' statsmyndighet gripit in fur att söka förhindra dylika olyckor, enär staten är pligtig att skydda statshorgarnes lif; men ännu hade ej någonting sådant Inträffat. Man upphäfde, såsom van-ligt var vid dylika tillfällen, kl.igosfcrän och fröjdeljud; nian d in-sade, man full hoptals till golfvet, och stod åter

upp alldeles oskadad. Då likval uppträdet förefoll åskådaren vara al vådlig beskaffenhet, må det ej förefalla underligt, att den eljest fredlige länsmannen inrapporterade f rh illandet, sedan ban derom af lands|, fdingen sjelf erhållit tillsägelse. Ovant id måste man deremot finna den af honom inot La st idius och Raattamaa riktade beskyllningen att hafva utarmat församlingen. \tt en socken blir utfattig derigenom att onödiga prydnader och öfverflödiga klädesplagg bortskänkas för att afyttras till förmån för barna-nndervisningen, kunna vi ej tro Icke hell r föreställa vi oss, att undsättningsmedel blifva obehörigt använda, om de kommit en så nyttig sak som ifrågavarande till godo, förutsatt att de verkligen nödlidande, hvilkas hjelp dessa medel afse, icke blifvit ohulpna Vi vilja dock, enär vi i allt söka att iakttaga den strängaste opartiskhet, meddela den förklaring, som å länsmannens sida enskilt kommit oss till del. Enligt hans påstående förhöll sig saken på följande sätt. Till förmån för den af Raattamaa sk tta missionsskolan i Jukkasjärvi skänkte la;stadianerna bort sina dyrbarheter, hvilka de i nödens tid behöft hafva i|var för att använda för egen räkning. De medel, som anskaffades genom försäljningen af ifrågavarande saker, kommo mycket litet sjelfva barnaundervisningen till godo. Ty Raattamaa fi k hir-igenoili utväg att, i stallet för att undervisa i missionsskolan resa omkring for att hålla andeliga föredrag. l'å dessa resor tog ban skolans barn med sig, hvilkas undervisning omöjligen kunde anses nöjaktigt tillgodosedd genom andeliga sammankomster dag elter dag, vecka efter vecka. Till dessa konvetitiklar str ni made folk fran olika byar och qvarstannade i den by, der sammankomsten hölls. Som de främmande lefde på byns bekostnad, sa blef densamma utäten, hvarföre det hände, att bön-bönder, som förut haft spanmål till öfverflöd, sedermera saknade sådan till eget behof. Ibland dem, som sålunda läto sig bespisas af den by, der skolan hölls, voro sådana, som fått del i undsättningsmedlen och hvilka läto dessa medel jemte besöken i »skolorna» blifva källan till ett sysslolöst lif. Vi vilja icke neka, att det kan ligga sanning i denna förklaring, gifven af en person, som icke gjort sig känd för bristande sannfärdighet. Men vi tro dock, att om man verkligen så gått till väga som länsmannen påstår, så var detta icke förhållandet i allmänhet. Att välmågan i Pajala var mindre, då rapporten afgafs än förut, är naturligt, då socknen nyss blifvit hemsökt af en mycket svår missväxt. Men att Pajala församling allmänt blifvit utarmad genom de sammankomster Raattamaa och andra læstadianska emissarier höllo, tro vi lika litet som att denna skollärare i regel skötte undervisningen i missionsskolan såsom länsmannen påstår. Sannolikt ligger ock någon öfverdrift i yttrandet, att undsättningsmedlen missbrukades. Att ett sådant missbruk å vissa personers sida ägt rum, hafva vi intet skäl att betvifla; sådant händer i hvilken församling som helst. Men vi tro, att i detta hänseende, såsom i de andra, hafva några enskilta fall i länsmannens uppfattning bildat sig till regel. Vi bekänna, att vi utan den tydligaste bevisning icke kunna förmå oss att tro, det en andelig rörelse har sådana följder, som dem ifrågavarande länsman velat tillskrifva læstadianismen i Pajala. Efter vår mening är det bränvinssupandet och icke gudsfruktan, som utarmar en församling, låt än vara, att vid början af en andelig rörelse arbetsdagarnes antal något minskas och helgdagarne ökas, ehuru dessa ändock icke uppnå samma siffra som supdagarne i en sedligt förfallen församling. Vi tro ock, att det är ogudaktigheten och icke gudsfruktan, som är lättjans jordmån. Slutligen tro vi, att om det hade stått så illa till i Pajala, som länsmannen fortfarande påstår, hade ej församlingens pastor kommit så lätt undan som verkligen blef fallet. Resultatet förefaller oss i det närmaste lika med intet.

Då rapporten anlände till landshöfdingen, afläts en skrifvelse af ett ganska märkligt innehåll. Vi skola framlägga detta, men måste dessförinnan nämna en sak, som först i konungens befallningshafvandes skrifvelse vidrördes. Några pajalaboer hade blifvit anklagade för att de i närheten af byn Rusteranda utan vederbörligt tillstånd uppfört ett husförhörs- och skolhus pådisponerad kronomark af timmer från kronans skogar. Læstadius hade inför länsstyrelsen skriftligen uppträdt som dessa sina sockneboers sakförare. Men framgången svarade icke emot bemödandet. Det första, som här ifrågavarande skrifvelse af länsstyrelsen innehöll var att intet afseende kunde fästas vid »prosten Læstadii gjorda, uti behörig ordning icke tillkomna hemställan». Efter det korta och betecknande svaret angående förutnämnde åverkan, i afseende på hvilken i förbigående må nämnas, att trenne af dem, som gjort sig skyldiga till ifrågavarande förbrytelse, blefvo bötfällda, vänder sig konungens befallningshafvande till religionsundervisningen och sättet, hvarpa den ombesörjdes i Pajala, om hvilken vigtiga angelägenhet länsmannen hade ordat i rapporten. I afseende härpå nämnes först, att handlingarna blifvit öfverlemnade till domkapitlet i Hernösand »till den åtgärd å bemälte kapitels sida, som desamma kunna

föranleda», ett förfarande, som onekligen var mycket mer välbetänkt än länsmannens ordande om »religionsundervisningen» och den tillsägelse från högre ort, som föranledt dertill. Oaktadt detta landshöfdingen förståndiga förfaringssätt och i strid dermed, förekommer strax efter åtgärdens omnämnande följande ur ifrågavarande embetskrifvelse hemtade ord: »Emellertid och så vidt herr prosten Læstadius och vederbörande skollärare uraktlåta eller icke förmå att vid gudstjenst i kyrka eller vid tillfällen annorstädes, der sammanträde i närvaro af prest sker, för att med bön och sång öfva andakt, eller ock vid undervisning i folkskolornaNågon folkskola fanns icke då i Pajala. Konungens Befallningshafvande förvexlar de af Læstadius och Raatamaa hållna sammankomsterna, som kallades skolor, med folkskolor. upprätthålla ordning, utan densamma blir störd på sätt Tit. uppgifvit genom tjut, oljud och stormande uppträden, Tit. i sådant fall har att med erforderlig handräckning från sådana samlingar aflägsna frids- och andaktsstörarne samt att i laga ordning mot dem väcka ansvarstalan. Dock för att, om möjligt är, på ett mildare sätt återföra de förvillade till sans, skall det åligga Tit. att genom vederbörande socknenämnd söka åvägabringa öfverenskommelse till allmän ordning och arbetsamhet inom ifrågavarande samhälle, som derförutan skyndar till sin undergång». Vi stanna här tills vidare, för att lemna rum för några reflexioner. Då länets styrelse ansåg sig böra lemna handlingarna till domkapitlet, så var väl orsaken dertill ingen annan änden att frågan om beskaffenheten af de andeliga sammankomsterna och Læstadii sätt att omedelbarligen och medelbarligen leda dem var ett föremål for stiftsbestyrelsens bedömande. Att icke desto mindre genom länsmannen ingripa, domkapitlet oåtspordt, synes vara en nog stark inkonseqvens. Antingen voro väl uppträdena i kyrkan och »skolorna» af religiös beskaffenhet, och då hade ej konungens befallningshafvande att sjelf taga befattning med saken, eller voro de förbrytelser emot samhällsordningen, och då ägde länsstyrelsen obestridligen rätt att genom polismakten ingripa, eller också voro de båda delarne i det den religiösa exaltationen föranledt afvikelser från den ordning lag stadgar. Det synes hafva varit från denna dubbla synpunkt landshöfdingen betraktat saken, om eljest hans åtgärd var en frukt af den lugna reflexionen. Vi tro dock, att åtgärden svårligen låter försvara sig. Stiftets biskop, som här var en ojemförligt mer kompetent domare än landshöfdingen, hade, såsom vi sett, förklarat dessa liikutuksia vara af andelig natur, och han hade, för att förebygga missnöje å icke-læstadianernas sida, påbudit en särskild gudstjenst för dem som fingo rörelser. Detta var säkerligen icke landshöfdingen obekant, och om så hade varit, skulle det hafva varit lätt att erhålla kännedom om förhållandet. När nu vederbörande kyrklig myndighet uttalat sig öfver de rörelser, som förekommo i kyrkan och som voro af samma natur som de, hvilka ägde rum vid de læstadianska konventiklarne, och några för samhällsordningen vådliga oordningar icke förekommit i sammanhang med dem, utan folket i Pajala var mycket mera laglydigt än på andra ställen; då lärer det få anses afgjordt, att konungens befallningshafvande här öfverskred gränserna för sin befogenhet. Från hvilken sida man än må se saken, så voro dessa liikutuksia af religiös natur; någon våda för samhället eller den enskilte hade icke visat sig om än farhågor i det senare hänseendet hos en eller annan uppstått; ingenting fans derföre, som kunde göra en störande inverkan af statens myndigheter nödvändig. Hvad rätt hade då länets styrelse att direkt ingripa på detta område? Vi äro långt ifrån att anse staten böra ställa sig likgiltig för religiösa förhållanden. Utom att statsmakten måste, såsom förut är antydt, skydda medborgares lif och lemmar, om dessa genom religiös begreppsförvirring verkligen blottställas, kan väl aldrig staten förhålla sig likgiltigt i afseende på folkets religiösa uppfostran. En sådanlikgiltighet, som vore ett förnekande af statens etiska ändamål, bör icke komma i fråga ens i de samhällen, der frikyrkligheten är förd till sin yttersta, af förnuftet medgifna gräna. Men häraf följer alldeles icke någon rätt för en statens embetsman att på eget bevåg korsa vägen för den kyrkliga myndighet, som fått att öfvervaka den religiösa undervisningen inom ett större eller mindre område. Har en kyrkans embetsman härvid förfarit på ett sätt, som strider emot statens högsta ändamål, och vederbörande statsmyndighet, som dervid är berättigad att med sina erinringar vända sig till den kyrkliga auktoriteten, icke kunnat utverka någon ändring i förhållandet, så äger den förra att vända sig till konungen som i vårt land är summus episcopus. Det är också intet hinder för en sådan embetsmyndighet som konungens befallningshafvande att utan alla meddelanden med den kyrkliga myndigheten genast hänskjuta saken till regeringen. Men helt annat är att gå till väga så som landshöfdingen i Norrbottens län i här ifrågavarande sak. I samma fråga, der vederbörande biskop fält sitt utslag, fäller länsstyrelsen ett annat genom befallningen till länsmannen att ingripa som polisman. Det må väl vara, att landshöfdingen betraktat

saken från förutnämnda dubbla synpunkt, men det hade ju gått an, att innan en åtgärd vidtogs i strid mot det uttalande som ägt rum från den kyrkliga myndighetens sida, meddela sig med denna. Nu fick hela förfarandet ett odiöst utseende. På grund af länsmannens rapport, som syntes hafva blifvit tillmätt en större vigt än biskopens uttalande vid visitationen, likasom denne mindre förstode saken än länsmannen på stället, underkände länets styresman den åsigt som stiftets styresman uttalat. Så visade sig landhöfdingens förfarande för den oinvigde. Man kan lätt tänka sig, hvilka föreställningar församlingarna under sådana förhållanden skola bilda sig om kyrkans förhållande till staten, då länsmannen uppträder såsom en auktoritet öfver biskopen. Skulle det höra till ordningen, att länsstyrelsen styrer och ställer inom det rent kyrkliga området, måste det ock vara svårt för presterskapet att uppfylla sina pligter, ty till dessa skulle det då höra att lösa den synnerligen svåra knuten att lyda två embetsmyndigheter, hvilka af mycket naturliga orsaker icke kunna alltid betrakta sakerna från samma synpunkt och handla i öfverensstämmelse med hvarandra. Emellertid, för att återgå till landshöfdingens ifrågavarande skrifvelse, blef resultatet af hansåtgärd intet annat än att länsmannen en gång upplöste en sammankomst, som hölls i samma gård, der han sjelf bodde och på hvilken en gammal blind finne vid namn Moses i Læstadii egen närvaro höll ett föredrag, som skall hafva något djerft apostroferande vändt sig mot ifrågavarande tjenstemans person.

Det var icke blott de s. k. liikutuksia, som gjorde länsstyrelsen bekymrad. Äfven den fattigdom, hvari församlingen skulle hafva råkat, synes hafva förekommit såsom egnad att oroa. Man kan visst icke anse underligt, att konungens ställföreträdare inom länet skulle låta denna sak gå sig till hjertat, då han verkligen trodde, att de uppgifter, som han härom erhållit, voro fullt exakta. Också finner man, att afseendet på de genom »skolorna» framkallade ofördelaktiga ekonomiska förhållandena i hög grad gjort sig gällande i konungens befallningshafvandes förevarande skrifvelse. Vi kunna icke annorlunda förklara följande ord i skrifvelsen: »Och har Tit. till följd deraf att till konungens befallningshafvande inkomma med rapport öfver hvad som till det åsyftade ändamålets vinnande vidtages på det att, om dessa åtgärder icke blifva nöjaktiga eller Tit. uti sina bemödanden för ordningens upprätthållande icke erhåller vederbörande pastors och sockennämnds understöd och biträde, utan dessa blifva likgiltiga för det moraliska ansvar de genom uraktlåtande i berörde hänseende sig ådraga, konungens befallningahafvande må kunna å högvederbörlig ort anmäla dessa beklagliga förhållanden inom Pajala socken och dermed ådagalägga denna sockens otacksamhet så väl emot en ädel regering som andra enskilteordagrant., hvilka i nödens stund kommit socknen till hjelp och hvilken hjelp vidare torde behöfva anlitas». Det är påtagligt, att konungens befallningshafvande här framför allt tänkt på de många bönesammankomsterna, hvarigenom socknen skulle hafva blifvit utarmad och hvarom landshöfdingen blifvit underrättad, ty att otacksamhet emot regeringen och enskilte medborgare, som kommit pajalaboerna till hjälp i nödens tid, skulle bestå i deras sätt att öfva sin andakt, vore något för starkt. Meningen kan väl ej vara någon annan än den att de visat sig otacksamme emot sina välgörare, derigenom att de blifvit håglösa till arbete och bortödde sin tid i de religiösa sammankomsterna. I detta afseende hafva vi här ofvan uttalat vår tanke. Att96

denna icke sakliar stftd, synes vis» sig deraf, att landsli •'lingen* mellankomst ieke medförde det ringaste resultat. I i st iriiiis ste visserligen förklara <ög Inför domkapitlet öfver länsmannens beskyllningar, mon lian synes lnfva nöjaktigt bem 'tt dmn, såsom han tömt i 'tt enskilt brel förklarat «ig nu-d lätthet kunna vederlägga dem. K >i hållandet inom församlingen blef detsamma som förr. Man samlades s.isoiii förut omkring ordet, så länge d' n religiösa hänförelsen höll sig uppe pä samma ståndpunkt; men sedan den sjunkit orh ett afsvalnande börjat, blefvo s;(,ii-mankomsterna mindre talrika, ehuru här såsom pa andra ställen den læstadianska rörelsen just deruti icke minst uppenbarade sin lifskraft, att då i allmänhet rörelser på det andliga området efter nagra fä år pläga stanna af, har den förra fortgått, om an ej med samma liflighet som uuder de första åren af dess tillvaro.

Så se vi, att den religiösa hvälfningen i Læstadii egen församling fick trampa utan väsendtligt störande af verldsliga myndigheter, oaktadt länsstyrelsens försök att hämmande inverka. Detta är i icke ringa mån att tillskrifva biskopens moderation och öppna blick för andeliga förhållanden

Helt annorlunda gick det till pä finska sidan Biskopen i koupio stift förfor n> d stränghet vid de visitationer han höll i finska Öfver-Torneå, .1/nonionitka och Kil t ib t församlingar, der hestadianska rörelser yppat sig, och förklarade det vara presterskapets pligt att qväfva, dessa besynnerliga religiösa lifsyttringar. Dessutom sattes kronobetjeningen i rörelse. Oin det skedde pa föranstaltande af stiftets styresman, veta vi ej, men var verkligen sa förhållandet, sa måste medgifvas, att deune biskop nog litet kände de verkliga gränserna för sitt verksamhetsfält Huru det i följd af ordningsmaktens framträdande tillgick i de tva öfriga nyss omnämnda finska församlingar, veta vi ej(men det är oss bekant, att i Kittilä blefvo nagra qvinnor stämda för kyrkoförargelse. Vi vilja återgifva Læstadii berätt Ise om förloppet, sa långt det var honom b kant. >\är målet förekom, frågade domaren om de kallade vittnena kunde taga på sin ed, att dessa qvinnor af okynne skrikit i kyrkan. De vitnen, som voro väckta, intygade, att dessa rörelser voro ofrivilliga och att det icke st de i svarandenas makt att undertrycka rörelserna. D sorglösa vitnena intygade, att de väl sett och hört ljudet,T.ars T, vi I,;i.»taJius.

97

men icke kunde begripa, om det var ofrivilligt eller icke. Domaren fälde dä ett sådant utslag, att som ii ke bevist vore, litt desse r |> skett af okynne, men niöjligtvii kunde linfva kommit at någon sjukdom, sa kunde svarandena o ke at saken fällas, kroiioåklagarcn besvärade sig i Vasa hofrätt, ocli der fälde» de till 50 daler silfvermynt böter och uppenbar kyrkopligt för kyrkoförargolse. Domaren, som hade fi ikänt svarandena vid häradsrätten, åtog sig da de betty.ktds sak och besvärade sig i scnateu öfver hofrätteus utslag. Men äfven der tåldes svarandena, och all utväg att gå i iiådeaosökningsväg ull kejsaren betogs dem äfven Da måste dessa fattiga qvinnor först aftjena vatten- Och brödstraffet i Uleåborgs häkte. Dernäst inställdes de i sin församlings kyrka Kittilà lör undergående af den uppenbara kyrkopligten. Men när presten fra-gade dem enligt gamla handbokeis formulär: Kännen I att I genom djefvulen* ingifvelse och urgu list') icke allenast tör-türnat Gud, utau äfven förargelse i Guds församling åstadkommit med edirt rop, sa svarades: Nej, icke genom djefvu-lins iugilvelse. Hvad v ar da att göra? Qvinnorna blefvo återförda till Uleåborgs häkte, för att genom vatten- och bröd-stratf förmås till bekännelse. Derefter inställdes de aterig n till undergående af kyrkoplikten med samma frågor n h samma svar. De kunde omöjligen erkänna, att rörelserna i kyrkan hade kommit pa dem genom djefvulens tilltkyodelse> . Da Læ-stadius, hvilken säger sig hafva sett handlingarna i målet och talat med de förföljda, i tU bref redogjorde för denna itl&rk-liga religionsprocess, var den slutliga utgaugen i ke känd Vi mHSte bekänna, att den ar for oss obekant. \i hafva visserligen hört, att man slutligen måste Ingifva dessa arma qviuoor, utan att kunna föruià inverka pa deras öfvertygelse, hvilket också ar mycket sannolikt; men vi halva icke kunnat förskaffa oss någon saker underrättelse om förhållandet.

Hvad soiu lyckades i Finland eller att förfölja læstadia-nerna, det misslyckades i det fria Sverige. Man törsokte pa atskilliga ställen att draga dem lör ratta, men syitemalet dermed förfelades. Antingen frikändes de af häradsrütten eller ock af närmaste högre instans

Ktusivei juj en of Læsi i lias,

13En sådan rättegång började i Carl Gustafs församling. Några qvinnor hade i kyrkan derstädes fått liikutuksia, sedan de anammat Herrans nattvard. En häradsskrifvare, som den tiden bodde i nämnda församling och varit närvarande vid tillfället, ingaf en klagoskrift till länsstyrelsen med yrkande, att dessa qvinnor skulle straffas efter lag för kyrkoförargelse Kronolänsmannen på stället fick då befallning att instämma dem till häradsrätten. Då målet i september 1852 förekom, intygade de såsom vitnen inkallade læstadianerna, att dessa rörelser voro en verkan at den helige ande och de öfriga vitnena kunde icke taga på sin ed, att rörelserna voro af djefvulen. Med anledning häraf anmodades läkaren å orten att afgifva sitt utlåtande i saken. Denne, hvilken var samme man, som uttalat det fördelaktiga omdöme öfver den læstadianska rörelsens sedliga verkningar i det hela, som vi förut återgifvit, framhöll nu i sitt utlåtande, att Læstadius var rätta upphofsmannen till detta »ohyggliga svärmeri», tadlade biskop Bergman, som af pastorn i Pajala låtit sig öfvertalas att medgifva en särskilt gudstjenst för deras skull, som hade rörelser, inblandade i sin embetsskrifvelse en person, som icke med saken hade det aldra minsta att skaffa, och betygade slutligen, att dessa qvinnor voro sjelfva ansvariga för sina rörelser, hvilka således voro

sjelfgjorda. Icke ens efter detta officiela intyg om hvad som angick och icke angick målet ville domaren fälla de anklagade för kyrkoförargelse. Däremot ansåg han sig böra hänskjuta saken till sundhetskollegiets bedömande, helst som läkaren inblandat främmande personer och ämnen i det honom affordrade yttrandet. Hurudant utlåtandet blef af sundhetskollegium känna vi ej, men deremot är det oss bekant, att de anklagade frikändes af häradsrätten.

Annorlunda dömde Neder-Kalix häradsrätt, som visserligen tillhörde samma domsaga, men tillfälligtvis hade till ordförande en ung hofrättsnotarie, hvars åsigter i dylika mål icke öfverensstämde med den ordinarie domarens. Inför sistnämnde häradsrätt hade en tjenstepiga blifvit stämd för kyrkoförargelse, emedan hon efter nattvardens begående hoppat och dansat i koret. Häradsrätten dömde henne saker till kyrkoförargelse. Besvär anfördes i hofrätten. Till stöd för dessa bilades ett intyg af en aktad prest, hvilken tjänstgjort som adjunkt i Öfver-Torne, enligt hvilket intyg dylika rörelser voroaf rent andelig nalur. Domen upphäfdes af hofrätten, och den anklagade frikändes.

Så se vi, hurusom några försök gjordes att genom lagskipningens mellankomst qväfva de besynnerliga rörelser, hvari det genom Læstadii predikan framkallade andeliga lifvet hade ett af sina egendomliga uttryck. Vi finna det visst icke underligt, att man stötte sig på det döfvande oljud, som uppkom under gudstjensterna, då læstadianernas religiösa känsla sprang öfver till extas. För de utanför partiet stående, äfven om dessa voro fromma kristna, måste dylika uppträden vara någonting för andakten störande. Och att för det stora flertalet, som i sjelfva verket betraktade en allvarlig kristendom för den likgiltigaste sak i verlden, sådana bullrande yttringar af ett ofattligt religiöst lif måste vara rent af afskyvärda, är naturligt. Men af embetsmyndigheter har man rätt att fordra en sorgfälligare undersökning, innan de åtminstone döma till kyrkoförargelse personer, hvilka minst at allt tänkte på att åstadkomma någon sådan, huru lågt de stodo i yttre bildning och huru i hög grad benägna de voro att öfverlemna sig åt ögonblickets känslosvall.

Emellertid måste sådana försök att qväfva dessa känsloyttringar bekymra den man, som genom sin lärareverksamhet kastade ut de första tändande gnistorna till den eld af otyglad religiös hänförelse, som i så vidsträckta kretsar lågade med så mycket buller och till så mycken förargelse för dem, som med kalla hjertan sågo den förunderliga företeelsen. Detta var dock icke den enda anledningen till bekymmer. En sådan låg äfven i den till sin existens, efter Læstadii uppfattning, hotade missionsskolan, Denna skola hade varit en längre tid skött af förutnämde Joh. Raattamaa. Men sedan Læstadius blifvit entledigad från sin befattning såsom visitator i lappmarkens norra del, hade han fått en efterträdare, hvilken icke var belåten med det sätt, hvarpå skolan sköttes. Det syntes vara anledning befara, att nämnde skolas föreståndare skulle förlora sin plats. Så skedde likväl icke, utan Raattamaa stannade qvar såsom lärare till Læstadii död, då han frivilligt nedlade befattningen, emedan han ansåg sig kunna verka mera genom att efter sin andeliga fader ställa sig i spetsen för læstadianerna och söka sammanhålla den vidt utbredda rörelse, till hvars framgång han så verksamt bidragit. Detta kunde100

Lars Levi Lu-sladius.

icke lika lätt ske, om lian fortfarande var hunden vid missionsskolan i Jukkasjärvi. Af denna orsak var det denne Lastadii förnämste medhjälpare och förtrogne van àfflyttade från Jukkasjärvi till Karesuando, dar lian allt sidan varit och tör det närvarande ar bosatt som nybyggare. Om således Lastadii farhågor voro ogrundade, voro rl likväl icke mindr egnade att oroa honom den lid de förefunnos, och af enskilta bret visar sig tydligt huru ullvarsamma dessa laihagor voro.

Till de ledsamheter, som samlade sig omkring Laestadius under de senare ären af hans lefnad, hörer äfven det missnöje, för hvilket han a 18&8 blef föremal à dävarande priiisen-ragentens sida. Dt denne furste besök be Norrbotten, samman-träffade han med Laestadius i Öfver-Torne prestgård. Med anledning at den senares vägran att vid middagsmåltiden |ortala ett glas vin blef liaga om de starka dryckernas, särskilt bräuviueta inflytande pä folket. La:stadius, om inledt diUa samtal, förfäktade den åsigten, att nämde inflytande bevisat sin lörsvagandt beskaffenhet genom de mänga vid be-väringsmönstringarna kasserade ynglingarne. Prinsen-regenten förklarade detta icke vara luihallandet och papekade det orätta i att gifva bränvinet skuld tor de latta ki ppsskador

ynglingarne sjelfva tillfoga sig för att slippa undan bevärings-exer- isen. Men Laestadius vidhöll sin åsigt om tillfälligheten af det bevis lian anfört. Stödjande sig pa deu frejdade läka-ren, generaldirektör lluss' auktoritet och med asidosättaude af all etikett, hvilken säkerligen var honom lika obekant som heraldiken eller någon annan utom hans vetandes sfer belägeu kunskapsgren, mötte lian med ett upprepadt: »joo» tronföljarens upprepade: »det ar n ke sant». Efter dit hafva erinrat om lagens makt att inskränka bränviossupandet, afstod prinsen-regenten Iran taukutbytet med den oböjlige presten; men att denne lakat i oguust visade sig ej langl derefter af det salt, hvarpa hans auhållan att la följa ett kronans fartyg till Stockholm af visa s. Sjelf söker Laestadius I i klara furstens förhållande mot honom dermed, att han blifvit inför regenten smädad af »Chrethi och Plethi», men uttalar tillika den förmodan, att xstormen snart skulle ge sig», hvilket icke heller kan betviflas, da han löriöriiat en furste med Karl XV.s menniskovänliga och försonliga karaktär.En ersättning för alla de obehag och den ogunst, som den af så många förkättrade läraren från flera håll ådrog sig, fann han i sina vänners kärlek. Yttringarna af denna kärlek voro icke mindre egendomliga än den person, som var föremål derför. Sjelf beskrifver Læstadius dessa yttringar på detta för honom egna sätt: »Allestädes hvarest de väckta finnas,blir jag i ordets egentligaste mening hundfilad af de väckta, som icke allenast omfamna (mig, utan äfvenDessa ord, som sammanhanget fordrar, hafva sannolikt genom förbiseende blifvit öfverhoppade af Læstadius sjelf eller afskrifvaren af hans enskilta skrifvelser till domprosten Wieselgren, hvilken benäget meddelat författaren de bref i afskrift, som han emottagit af den förstnämnde. Öfver flera här ofvan framstälda förhållanden lemnar denna brefsamling upplysningar, hvilka eljes ej kommit förf. till del. De i lefnadsteckningen åberopade brefven tillhöra alla denna samling.) hänga sig fast omkring halsen och hoppa af glädje, när de se mig, hvilken de anse såsom upphofvet till den salighet de nu känna. Jag har likväl ofta gjort dem uppmärksamme på den omständigheten, att denna kärlek till min person är en afgudadyrkan om de icke skilja emellan den rätta upphofsmannen och medlet eller verktyget i Herrans hand. I sin extas komma somliga i flygande fart och klappa om mig rätt dugtigt, så att jag stundom måste akta ögonen och örstolarna». Af sådana känsloutbrott var lärofadern sjelf icke mäktig såsom man kan se af hans egna ord. »När», fortfar han, »de blifvit sansade efter en qvart eller så, visa de en klar insigt i nådens ordning, grundad på lefvande erfarenhet och en kunskap i Guds ord, som är förvånande. De hafva således likaså klart begrepp, som de hafva lifliga känslor. Medan dessa flyga med trons vingar öfver jorden, står jag med mitt stora förnuft och känslolösa hjerta som en målad bock och kan icke besvara deras kärleksbetygelser: blott några blixtar flyga genom mitt af egenrättfärdigheten förhärdade hjerta.»

Det ligger någonting glädjande i att få omtala denna Læstadii vänners och åhörares varma kärlek, hvilken likasom göt ett förmildrande och försonande skimmer öfver de dystra skuggor af ovilja och hat, som intaga förgrunden på taflan af hans senare lefnadsår. Såsom vi längre fram få se, hotade visserligen den innerliga tillgifvenheten mot slutet af hans lefnad, att hos några hyperevangeliskt sinnade læstadianer102

sia öfver i ovilja ocli bitterhet. M n kur|ck, likasom äfven tdrdwdi egande* houuui dock af flertalet at lians lärjungar och sedan han sjelf bortgått, stannade denna kärlek oeh dem a v idnad qvar sasoiu vitnesbörd om ei kännandet af di t upp. liktiga i hans tr , det allv rliga i hans gudaktighet, d i r 1-liga och välsigneUerika i hans arbete för menniskors aude-liga väl

Oförtrutet var detta arbete oeh tillräckligt ansträngande för att taga mindre vanliga krafter i anspråk. Med en ifver som vittnade om brinnande karlek till de själar, som voro anförtrodda at hans herdavard, verkade laestadius inom församlingen. Otta egnade han sin tid at den enskilta själavården under veckan, och helgdaganie voro foi honom dagar af eu den största anstiångning, under hvilken hans icke synnerligen stora l)siska k rätter sattes pa de hårdaste prof Utan att hafva förtärt någon föda gick han till kyrkan lur att hålla sina dubbla prediknii gar. Etter återkomsten till hemmet upptogs hans tid långt in pa ett i middagen med samtal i andliga aum n. Först sent tänkte han pa kroppens behof af näring. D t enda han dessförinnan förtärde var Ircstadianernas älsklingsdryck och enda fysiska rekreationsmedel, kaffe, pa hvilket lian ej var sparsam i fråga om sig sjell c||er andra. Oiu ban ansträngde sig för uppfyllandet al sin pligt som själasörjare i Pajala, sa uia man dock ej föicställa sig, att hau upphört att lata flera andra lursauilingar inneslutas i hans omsorger. Till och med det temligen aflägsna IS der Kalix var tnremal

lin Læstadii vidt utsträckta andeliga omtanka. Genom hans bedrifvande skickades en at lians vänner, förutnämnde C. J. Grape, såsoiu »missionär» till ifrågavarande för-saiuliug och uppehöll sig uagon tid \id egeudoiueu Björk tors. Det vill synas som hade La.stadius ansett, att den form, hvari det kiistliga lifvet uppträdde hos lcstaduiuerna var, om icke den enda möjliga, likväl al sa förträfflig beskaffenhet, att densamma nödvändigt måste spridas. Derföre var han hela sin tid sysselsatt med tanken pa detta spridande, hvarmed han också gjorde böljan genom begagnande <>1 missarior, sedan den stora väckelsen uppkommit. "Någon gång anlitade lian äfven säudebref till deu församling, som han ansag försänkt i köttslig säkerhet och andelig död. Vi hafva ett sadant sande-brel i vara händer, och vi skola gora en kort framställningaf dess hufvudsakliga innehåll, då vi i korthet redogöra för Læstadii skrifter af religiös beskaffenhet eller syftning.

Vi vilja nämligen kasta en blick på hans andeliga författareskap hvari han så klart tecknar sin personlighet, innan vi redogöra för slutet af hans verksamhet och hans lif och i sammanhang dermed försöka uppdraga några grundlinier till en karaktärsteckning. Dermed kommer den egentliga lefnadsskildringen att afslutas, hvarefter vi vilja inlåta oss på framställningen af den nu varande læstadianismen

VI.

Læstadii författarskap; lefnadsteckningens slut.

Under den tid Læstadius var i så hög grad upptagen af sitt vidsträckt fattade själasörjarekall, hängaf han sig åt en icke obetydlig författareverksamhet. Om han under denna tid utöfvade någon sådan på det naturhistoriska området, är oss ej med säkerhet bekant1. Men mindre betydlig måste

1) Vi måste erkänna, att vi helt litet känna till Læestadii vetenskapliga skrifter, de må nu hafva blifvit utgifna före eller efter den stora väckelsen i Torne lappmark, och vi hafva icke heller ansett angeläget att förskaffa oss närmare kännedom derom, då hans vetenskapliga betydelse som botanist i sjelfva verket icke tillhör denna kyrkliga tidsbild, om än densamma, såsom kompetente domare uppfattat den, måste åtminstone antydas i hans lefvernesbeskrifning. Att mannens vetenskapliga skrifter och afhandlingar måtte hafva varit utmärkta, sluta vi till af det omdöme, som *Fr. Wimmer* med anledning af ett Læstadii arbete, *Loca parallela,* öfver honom uttalar. Så heter det om honom i den store tyske botanistens *Salices europææ:* Fere nusquam in dijudicandis Salicum Lapponiæ formis erravit, nisi ubi aliorum opiniones secutus suo ipsius judicio diffidere ecepit. Nobis qvidem comparantibus schedulas autographas speciminibus ab ipso collectis, qvarum uberrima copia in Herbario Academiæ Regiæ Holmiensis asservatur, adjectas *et ingenium et sollertia viri egregii haud satis laudari posse videbatur* — — Sæpe imponi sibi passus est auctoritate Wahlenbergii; sæpe si suam de stirpibus hybridis sententiam sequi maluisset quam nominibus iis, quæ celeberrimi patriæ suæ botanici speciminibus a se inventis dederaut, credere, rectius ille de harum stirpium natura judieasset. *Tamen et oculis ejus sayacissimis et ingenio præclaro Salicum europærum illustratio plurimum debet.*den hafva varit, om den ägt rum, ehuru detta ej hade sin orsak i afsmak för all naturforskning. Man har visserligen utspridt, att han bränt opp sitt herbarium, sedan han blef en den praktiska kristendomens och nykterhetens apostel inom Torne lappmark. Men detta är så mycket mindre förhållandet, som han till och med botaniserade de senare åren af sin lefnad.

De uppsatser Læstadius nedskrifvit i ämnen, som äro i och för sig kristliga eller beröra kristendomen, äro icke få. De finnas dels i manuskript, dels tryckta. Vi skola först egna vår uppmärksamhet åt de förra.

Ibland dessa förekommer först *ett sändebref till Jukkasjärvi församling,* skrifvet i den læstadianska rörelsens början. Det är en ingalunda kort skrifvelse, aflåten i Karesuandoboarnes namn på finska språket och sedan öfversatt på svenska. Hållet i en mycket sträng lagisk ton, utmärker det sig för ett språk, som täflar med det som karaktäriserade de första i Karesuando hållna predikningarna.

Innehållet är i korthet en målning af det andeliga tillståndet i Jukkasjärvi och i sammanhang dermed uppmaningar till bättring. Församlingen framställes såsom denna tid så försänkt i andelig död, att der icke fans en enda väckt själ. Socknens invånare hade sju onda andar i hjertat, hvarmed betecknades de laster, åt hvilka de isynnerhet voro hemfallne. Detta sorgliga och farliga tillstånd målas med lika bjerta som grofva färger, och

bestraffningarna förekomma i ett ofta hånande och groft bildspråkVi skulle hafva lemnat ett längre utdrag af denna märkliga skrifvelse, om icke ett hinder legat i uttryckens grofkorniga beskaffenhet. Några mindre anstötliga ställen vilja vi dock anföra, hvarigenom läsaren kan göra sig en föreställning om det verkligen passionerade i Læstadii skrifsätt under den andliga rörelsens första tider. Så heter det: »För dryckenskap, bränvinshandel och verldsbestyrs skull hafven I icke tid att gråta: svordomarne äro edra morgon- och aftonböner, slagsmål edra suckar, bränvinet eder nattvard; och då ruset stiger åt hufvudet, så begynna edra ögon flyta af huggormstårar — — I menen eder hafva Luthers tro, men hafven I Luthers vandel? Den som har Luthers tro i hufvudskålen och en hednisk tro i hjertat, han är med hufvudet i himmelriket och med hjertat i helfvetet». På ett annat ställe läsa vi: »När bränvinsruset stiger i hufvudet, då får ock djefvulen höra sitt namn. Det är hans ära, att menniskor taga honom till vittne på sitt tal: förmodligen hafva de druckit brorsskål med honom, när de öfver allt bära hans namn i munnen — — I Jukkasjärvi skola finnas dugliga karlar och verldsvise, hvilka gått i skola hos gamle far 20, 30, 40 à 50 år och hafva lärt sig att dricka, svärja, slåss, idka bränvinshandel och flå lapparnes renar på söndagen. En del svärja sig till helfvetet för bränvinshandelns skull, en del hota dräpa dem, som för öfverheten vilja angifva deras bränvinshandel. Och för dessa kristliga gerningars skull mena de sig blifva prester, domare och landshöfdingar i mörkrets rike» — — Äfven läsa vi: »Man kan förstå att den gamle Adam blir högeligen förbittrad, då han icke får sofva i ro. Om någon vill känna på hans pulsåder, strax resa hans söner sig opp och visa tänderna mot den väckte, sägande »gack hädan du besatte och låt vårt samvete vara i fred. Vi känna kristendomens sanningar bättre än du» — — Hvad bryn I eder om, som pantsatt edra själar hos den öfverste bränvinsborgaren» o. s. v. Detta är samma församling, som sedan genomgick en sådan andelig omskapelse, att tillståndet kunde blifva föremål för de loford, hvilka innehållas i förut (s 289, 1874 års årg.) omnämda skildring af, såsom sannolikt är, församlingens pastor., som var detvanliga i Læstadii predikoföredrag, då han började sin reformatoriskt-praktiska verksamhet.

En annan otryckt skrift af Læstadius är ett religiöst-filosofiskt arbete i fem band, kalladt *Dårhushjonet.* Detta verk, hvarpå han enligt egen uppgift arbetat i tolf år, är en slags kasuistisk psykologi, för att begagna den benämning, som arbetet erhållit i hans korta lefnadsteckning i den nya följden Biografiskt lexikon öfver namnkunniga svenska män. Om någonsin den märkvärdige mannens egendomlighet trädt i dagen, så är det tvifvelsutan i detta besynnerliga alster af hans penna. Man träffar här den mest ohöljda materialism i förening med evangelisk tro, en på en gång kristlig och materialistisk lifsåskådning. Samme man, som i nyss omnämda sändebref och i sina predikningar så ofta varnar för själens våda i synden och målar helvetet så sinligt som möjligt, han förnekar i detta arbete, att själen är något väsen. Hvad som blifvit kalladt själ, säger Læstadius, är intet annat än nerflif och organlif eller bådas princip, och detta lif låter han blifva ett resultat af den rent fysiska utvecklingen. I öfverensstämmelse med denna uppfattning af menniskans psykiska sida, låter han de menskliga affekterna och passionerna, som han anser tillhöraorganlifvet, hafva sina bestämda platser i menniskokroppen. Så finnes egoismen i lefvern, egennyttan i magen, äregirigheten i mjelten o. s. v.

Vi kunna icke här redogöra för Læstadii besynnerliga och ofta sig sjelfva motsägande antropologiska funderingar, emedan derigenom ett allt för stort afbrott i framställningen skulle åstadkommas. Vi anse det lämpligare att såsom ett bihang till hans lefnadsteckning då tid och omständigheter det medgifva, vidfoga ett försök till framställning af hans religionsfilosofi, såsom han sjelf benämde innehållet af »Dårhushjonet».

Vi öfvergå nu till den outtröttlige mannens tryckta arbeten. Dessa äro *predikningar på finska, en bibelhistoria på lappska* och flera *redogörelser för syner,* som hans anhängare haft samt den förut ofta omnämda tidningen: *Ens ropandes röst,* som är det vidlyftigaste och, såsom naturligt är, det till sitt innehåll mest omvexlande af hans tryckta arbeten.

Denna tidning, som varit en af källorna och dertill den förnämsta, hvilken vi begagnat vid nedskrifvandet af hans lefnadsteckning, utgafs åren 1852—1854 i Piteå. Vi skola något uppehålla oss vid detta alster af hans skriftställareverksamhet. Utkommande en gång i månaden, redigerades tidningen från början af kyrkoherden i Råneå Jakob Dahlberg. Efter någon tid lemnade denne redaktionsbestyret, och tidningen öfvertogs af Læstadius

ensam, från hvars penna redan förut det mesta af tidningens innehåll flutit. Af den förre hufvudredaktören hade inga hänsynslösa anfall i ena eller andra afseendet visat sig i tidningen, utan alstren af hans penna bildade genom sin moderation och sin kristliga mildhet en bjert kontrast till Læstadii häftiga utfall emot olika tänkande och det groft utmanande språk, som dervid begagnades. Naturligtvis blef icke detta mildare, sedan den djerfve och modige, stridskämpen stod ensam qvar på fältet, riktande sitt opolerade, men derföre icke slöa svärd emot tidens förvändheter och missriktningar. Att han dervid icke så sällan högg miste och rent af högg i vädret, det må ursäktas af den nästan besinningslösa ifver, med hvilken svärdet begagnades. Men hvad som mindreLars Levi LiKstadiii*.

ka» ursäktas öller åtminstone v|icker förvåning, da kämpen såsom in botfärdig syndare legat vid dens kors, som var mild urh vdinjul a] hjertat oeh bad lur di in «om spikade liiiuniu fust lid korset, var :itl stfiden oj lördes med det undvikande at smutskastning, »om tillkommer livar oeh in, helst en Kristi tjenare. \i hafva icke tagit ns» |ore att skrifva den märkvärdige oeh af (>ss vördad trrauni iis ur-miiine, or Ii pnnegv riken är iekc var sak. \i hafva velat lat;i laestadius framträda med Kina lei oeh .innu större fiir tjenster, ntaii all gömma de förra bal, m draperier at tomma fraser eller en oärlig tystnad oeh höja (le senare genom det öfverdrifna loford, som skrider öfver den linie Känningen uppdragit Oeh d< rfiirc hafva vi ej velat förtiga, att La-stadius såsom redaktör af nämde tidning icke höll -in penna ron. llou v.ir hvass t sig sje.lt; hon blef det egen! tigen icke mera derföre att hon doppades i smädc|sens pöl, men hon blef af mången alskydd. -Mannen, som \ rde pennan, sag det ej, tv passionen hade en hinna öfver lians ögon, men andra sågo det i stället, och den m förlorade, var Laestadius sjelf och den sak han förfäktade.

Redan i tidningens början riktades d< t mest p- -.»im e råde anfall emot den bortgångne biskopen och kald-u Tegnér. Man vet, att den store skulden koll sina k.vrk tal i en rationaliserande riktning och att ban med ovilja Il-traktade laseriet, mot hvilket han slumrade fl. ra anatemer. Del var detta, som bragte Lastadins utom besinning. Ut ban i sak oeh med skäl mötte det bortgångna snillet oeh sökte visa lians missuppfattning, var naturligtvis ratt. Det lärer väl icke ända hittils funnits någon intelligens, huru stor som helst, hvilken ej kunnat misstaga sig. Tankens oeh ordets män bilda en fri republik, der intet privilegieradt ständ linnes, oeh oaktadt lidens siiilledyrkan skola aldrig mensklighetens stora genier undgå kritiken, riktad ni >t hvad som kunnat vara falskt i deras åsigter ocli skeft i deras uppfattning. Vtt äfven Tegnér misstog sig i ett och annat hänseende, lärer väl ej betviflas, oeh påpekandet af hans misstag, är en obestridlig rättighet. Meit artikelförfattaren i Eus ropandes röst inskränkte sig ej till att mod skal vederlägga Tegnér. Han trängde in pa hans privata lif, ochI arv Lei i I i t .lilius.

j||' hörsagor om utsväfningar gjorde lian bev isadt; sanningar, s.im framstäldes till nedsättande at den visserligen icke 11 frie, men likviil store man liens minne. < >ch vi kunna ej förklara detta den nitiske neil varmhjertade presten* bete ende |> i annat --.itt än att hans haltiga temperament rakat i allt för liiiflig svallning, sedan de legnérska kyrkotaleu, som vid denna tid utgåfvos at trycket, kommit i hans händer mil lian di t funnit en iitnianingshiindske kastad eimt allt hvad täseii hette. Eljest borde, väl Laestadius hafva förstått, att ti.t han gjorde nil| tor att kasta skugga]ia elt stort minne, skuggade han sitt eget. Den ovanlige skalden och sannolikt lien den ovanlige själasörjaren komma alltid att häda fa sin plats i minnenas pantheon, lat än vara att den senares blir långt mera obemärkt, såsom hang plats i lifvet och illern kyrkan var det. Det hade varit godt, att den förres minne tätt vara fredadt tör den senares obefogade och »bestyrkta tillvitelser, ocb dennes fritt trän den skugga som (ii sva tillvitelser kasta tillbaka pä It nom sjelf.

'i mlui n omildt bedömer laestadius i sin tidning den vordn.idsvärilc Franken, ehuru han ieke tor ut ciuot honom lika hcsinuiugslöst som emot 1'eguör. Det är eljest märk värdigt, att han är sa obenägen att göra den man rättvisa, s an tog sitt vigtigt! ämbete sa allvarligt, att han allmänt erkännes halva varit en :ii de mest nitiska biskopar, som var kyrka pit senare tiden haft att uppvisa, haken kan en däst förklara» af den In nägenhet tör ensidighet och öfv er drift, soiu "onekligen förefans hus dun eldige pastorn i Pajala.

Denna benägenhet hos laestadius att betrakta fnrliallan dens endast frun en sida trädt r ofta läsaren till mtttcs i

den tidning, hvari han drog i härnad emot allt hvad tiden hade i ban- ögon skeft och allt hvad den verkade efter hans upp fattning till skada fiir Herrens sak. Vi hafva ieke tillfälle att redogöra tör innehållet afd särskilda artiklarne i denna tidning. De àr nästan utan undantag variationer af del tema, som möter oss i »craptila mundi», och vi kunna sa mycket h -ldre lemna en redogörelse i detalj ät sidan, som innehållet af denna utmanande latinska afhandling blifvit i det föregående framlagdt. Språket är (lock i de uppsatser, - ini förekomma i tidningen, myckel grofkornigare och meraLirs Levi 1.1 indins.

blottadt]i.i all hänsyn till det pussandi au i < rapiila mundi . Det ar icke blott i artikeln: //«»•« slur il

Ehuru icke knmta genomgå de särskilda ur Ln.stadii penna flutna uppsatserna i förutnäinda tidning, mastt vi dock anmärka såsom någonting tör mannen karaktäriserande, att han i en artikel: Du nan hti>>H <4.. r, hvari litin uttalar sitt ogillande rifver ett handbuksförslflg, yrkar pa nil landet af korstecknet och exorcisinon. liarndo]n i } säger han, är mera för föräldrarnes skull, hvilkas tro derigenom stärkts, nämligen den tron, att genom dopet är detta barn nu f^r satt, utom allt tvifvel a föräldrarnas och församlingens sida, uti ilc benådades (de heligas samfund genom synd mas förlåtelse och ilen saliga bekräftelsen derpå. Mon just lör de ras skull, som tv ifla, att barnet kanske töre (löpet ieke har (len saliggörande tron, borde ieke ni le nast 1 exoreisiueu (hvarmed Laestadius menar abrenuntiatinnen och korstik net anv ändas i dopakteu, icke för att bekriilta föräldrarnes, laddrarne* och församlingens döda tro pa exorcisniens oeh korstecknets saliga betydelse att utan afseende pä baptizandi tro ocli själstillstånd, befria menniskan ifrån djefvulens väld. utan fastmera tor församlingens egen skull, s. m ii unn tviflar oeh just genom sitt tvilvel bevisar sin esen otro: n länge som föräldrarne, faddrarne eller församlingen tviflar, att bar net icke iir frälst ifrån synden, do don och djefvulens \ a Id. böra alla de nådemedel användas, som äro af Gud förord nåde att hafva detta tvifvel, hvilket Litt kan skada deras egen tro». I en annan artikel: Välment fors h-ihini/ af ilc in/n bocLim föreslår Laestadius ett nytt. af lin nom sjelf författadt dopritiial.

Vi ku un a ej upptaga tiden med en fullständig re dog o relse tur detta förslag. Nämnas bör dock, att ehuru det

1 Dessa ofveifindiRR och sammanbaui;et rubbande ord i I: allt-fiuit torekouiiDa i artikeln nLon ny» handboken», hvarur utdra' t sk-It.detsamma i det afseendet är reaktionärt, att det går ut på införandet af korstecknet, det icke saknar nyheter. Nu föreslås att, i stället för det nu varande dopformulärets frågor till barnet, presten efter trons läsande frågar föräldrarne, faddrarne och församlingen: ären I nu öfvertygade derom, att detta barn har den saliggörande tron och hörer himmelriket till? m. m. Så uttalas i inledningen den öfvertygelsen, »att Jesus emottager de späda i sin famn och välsignar dem, isynnerhet om föräldrarne med troende hjertan öfverantvarda sina barn till Gud», likasom döpelsenådens meddelande vore i någon mån beroende af föräldrarnes själstillstånd. Korteligen, förslaget har den prägel at originalitet, som Læstadius påtryckte alla sina arbeten. För öfrigt sysselsätter sig författaren i sitt förslag till förbättringar af de nya böckerna med konfirmationsformuläret och den nya psalmboken. Dervid polemiserar han emot den förutsättning, att nattvardsbarnen höra Herren till, som ovilkorligen framgår af de i konfirmationsformuläret den tiden förekommande orden: *Dessa barn äro dina.* Äfven den nya psalmboken blir föremål för hans polemik, i det att han under många väl måttade hugg emot egenrättfärdigheten söker framhålla det irrläriga i flera psalmer.

Af Læstadii tidning visar sig, att några meningsbrytningar uppkommit inom hans och sannolikt äfven angränsande församlingar angående uppfattningen af vissa i bibeln förekommande personer och förhållanden. Ett utom læstadianernas krets stående parti, »som ville», enligt Læstadii uppfattning, »söka en lättare väg till himmelen än korsets och försakelsens väg, den sanna ångrens och bättringens väg» uttalade den åsigten, att Nikodemus varit en kristen. Denna åsigt söker utgifvaren af Ens ropandes röst gendrifva under erinran derom, att Nikodemus, hvilken af menniskofruktan icke uppenbart slöt sig till Jesu lärjungar, underlät att taga dem i försvar, då det gälde deras lif, ändock hans försvar hade kunnat vara dem till stort gagn, då han innehade en hög samhällsställning. Om han än försökte försvara kristendomen »emot de andra herrarnes smädelser», blef han dock genast stum, när de frågade, om också han vore en Kristi lärjunge. Visserligen hyste Nikodemus denöfvertygelsen, att Jesus Nazarenus fick lida oskyldigt och ansåg det vara en pligt att bevisa den vördade läraren den sista tjensten, men denna välgerning gick icke utöfver vanliga menniskors beräkning i afseende på

det kommande lifvet, hvarest han väntade belöningen för denna tjenst. Læstadius ville härmed rycka undan det stöd för egenrättfärdigheten och den döda tron, som man ville hemta af läran om Nikodemi tro och kristendom. — En annan strid uppkom rörande lärjungarnes tro före påskdagen. Några påstodo, att apostlarne redan före nämde dag hade en lefvande tro på Kristus. Men denna åsigt var icke Læstadii. De skäl, som blifvit anförda till stöd för ifrågavarande åsigt, söker han att vederlägga. Det bevis för lärjungarnes pånyttfödelse, som man förklarade sig finna deri, att de trodde Jesus vara Kristus Guds son, möter han med den erinringen, att de trodde på honom såsom en jordisk Messias. Denna tro var det, som förmådde dessa Jesu vänner att öfvergifva sin borgerliga handtering och följa frälsaren. De väntade sig stora förmåner i det messianska riket här på jorden. Kristi ord till Petrus, när han bekände sin tro: *Salig äst du, Simon Jona son* m. m. anfördes äfven såsom stöd för den meningen att lärjungarne före påskdagen hade den saliggörande tron och således voro pånyttfödda. I afseende härpå svarar Læstadius, att »Petrus kunde i det ögonblicket prisas salig, enär han kände en flägt af Guds anda», men anmärker han, »i nästa ögonblick var han ju en satan, emedan frälsaren sade till honom: *Gack bort* m. m. Kan den vara en sann kristen, som är en frestare till det ondt är?» Beträffande det vittnesbörd om lärjungarnes pånyttfödelse före påskdagen, som förmenades ligga i frälsarens ord till dem: *I som följt mig i den nya födelsen,* anmärker Læstadius, att dessa ord kunde »likaväl hafva afseende på den kommande nya födelsen som på den framfarna. Den helige ande var ju ännu *icke på färde:* huru kan en födas på nytt utan den helige andes medverkan?» Gentemot det bevis, som man ansåg sig hafva funnit i Jesu ord: *glädjens icke deröfver, att andarne äro eder underdåniga, men glädjens deröfver, att edra namn äro skrifna i himmelen,* förklarade han, att dessa ord hade afseende »på den kristendom, som komma11-

s-kullc. Lärjungarne*; namn voro skrifna i ||immelen, förr in denna verldens grund var lagd, men furst i tidens full bördan blef denna skriften uppenbarad . f öröfrigt erinrades af den vid sina åsigter, i större oeh mindre frågor, orubbligt fasthållande mannen om frälsarens ord till lärjungarne: I ' i In n i lil iu s andas bai n l 'irtn. Dc orden lade i tliiueu, »att Jesus icke kunde gilla lärjungarnes kri stendom, när de ville, att eld skulle falla ifritn himmelen .

Denna strid, som omtalas i den länga redogörelsen för v äckelserna i Torneå lappmark, synes i. ke hafva saknat sin praktiska betydelse. Det vill synas, som den andeliga Ijuin-lieti ii sökt sig ett st<".d i den klentrogenhet och dc *kr«ip. ligheter, s..m länge nog vidlådde Jesu lärjungar. Om så var, lär inan icke undra pa, att (h u sträng, mannen angrep de i detta stycke olika tankande. Dctla angrepp skedde med vanlig skärpa, i det ban kallar dessa sina motståndare f.ir unda|jlifvnr och påsiar, att de stannat pä halfva viigen till himmelrike!. I ikv.il afstannade icke denna strid, sedan den andliga rörelsens ledare sagt sill ord i saken; fastmer lärer den fill ocli uicil paga ännu i dag. Samma förhål |audi äger ruin i afseende pa frågan om Nikodruii kristen dom. Det är också fördenskull, som vi uppehållit oss sa liiitgi ined dessa meningsbrytningar, sa litet en och annan al vara läsare torde halva liiiinif anledning dertill.

Naturligtvis kunde de strider, sont sa ofta mötte La stadius under lians lefnads vigtigaste period, i längden oj blifva annat äll tröttande, sa litet ban ini i anseende till sitt naturliga Iyiinr ryggade tillbaka för striden. Härtill koin en i mstäiulighct, som var rent al nedslående för den man, till hvars ord hain vänner i stora skaror förut lyssnat med lika odelad som obegränsad vördnad oeh heiiudran. J lera al Licsta.lii egna anhängare började tröttna vid den stränga la' predikan, som han dref ined sådan förkärlek ibland sina ahörurc. Ltnistad med ovanlig» gåfvor utt predika lagen, men tillika icke sa < iisiiligt lagisk, att han ej hänvisade till Kristus, hvarföre själar icke blott väcktes ge nom hans predikan, utan älven komne till evangelii frid saknade dock denne själasörjare gåfvan att genom sin pri dikan nära det andeliga lifvet oeh gifva det cn sund riktLnrs Levi L«t«M

iiinj:- Den starka lagiska prägel, som ntiuiirktc lians jore drag i början al lians praktiskt reformatoriska verksamhet, bibehölls allt framgent. Man lar derföre iekn lindra pä att manga af hans vänner tröttande vid de Mimitiska lnisuna-1 juden 11 Ii lille b-ra de milda löf| is. .ni, som val behöfvas till trist m-h st-'<1 lör il et ofta sar adr, allliil kämpande hjertat. Men ieke ling med att evangelium i l. i stadii predikningar icke liek det

framstående rum, som mänga ön skaile. lian begagnade ofta någon tid före sin död irke sällan sailana predikokoucept, som i inanda afskrifter eii kiilcrat ibland Hera församlingar orli förut voro \iil kända. Orsaken bärtill var, att han fatt sina ögon försvagade, sa smn det tros i löljd iler.-it all han skrifvit sinn predikningar med daligl bläck pä dåligt papper, såsom förut ar nuiiiämdt, på baksidan, någon gäng äfven härs öfver skriften) af gamla bref, räkningar in. 111. Denna ögoiisvaghet, af hvad orsak den än härrörde, var sa mycket mera hinderlig i hans verksamhet s.isoin predikant, som han ej tilltrodde sig att predika efter loreplngeii meditation. Sannolikt voro iiveii haas sj.-i|skr.-ifler i följd af öfveransträii^ande arln te ned satta, sa att ban i ke fälde den tankeansträngning, s nu me diteiaiidef, helst af den dervid ovane, kräfver. Nar han dels s ||r|ies ofta reproducerade sig sjelf, dels i sina nya predikningar I al .samma lagiska ton ljuda som i de gamla, var det ej underligt, att han iiki kunde tillfredsställa de ahörare, som önskade erhålla niirin - för det andeliga lifvet. Ot Ivsa glesnade àhörames krets i 1'ajala euint slutet af La1 Ptadii lefnad, och han klagade vid en visitation, som hölls aret fi re hans död öf\er att kyrkan lite,l besöktes. \ iss. r li-1 ii tillit ban sina vänner alf modifiera den utpräglade lagiska hållning, som var vanlig i dc la-stadianska skolmän liens (öredrag - isoin i hans egna, och ban var öfverens med sina förnämsta lärjungar J han Kaattainaa och C. J. (Irape derom att ett predikosätt finge amändas, h\ iri evangelium in er» ini förr betonades, hvarföre äfven dessa börjaili anslå en mera evangelisk ton vid de andeliga sammankomster de höllo. Men for egen del vidtog ban ingen förändring. Det är it kc otroligt, att ban var för litet inäti nid och had'- för litet djup erfarenhet af evangelii kraft för att gifva tillräck114

lig 11 ning at ilet kristliga trnslifvct. Vndra ö|vertogo det varfvet, och huru de till en ieke ringa del der\ id sköto |ifver målet, f i vi framdeles se.

i.astadii anseende var dock tör stort för att missnöjet lin», hans åhörare skulle kunna nugot allmännare gifva si luft och öppet framträda. Det smög sig Jör det mesta omkring i det tysta, men kunde dervid hos en och annan hj perevangelisk t sinnad antaga formen af en tis* bitterhet mnt den store Itabol|i iiisiippbvggnicn. En gång hade liera at L.i stadii åhörare i samråd med Erik Anders Jiianpieti. hvilken nu, näst llaataiiiaa, liar största anseendet ibland 1 stadierna i församlingarna omkring Torne och Muonio elfvar, In slutat att (ala med laestadius om hans predikningar, Inilka man fann ni|s|an uteslutande lagiska. Efter någon Ii ekan huruvida man skulle vaga det dristiga steget, gick en at dem in till honom; ineii ändamålet med beskickningen inis-.. lyckades. Laestadius förklarade, sitt förebråelsen för clt ensidigt predikande uf Ingen var obelögad, hvarvid ban till sitt försvar anförde (lera skriftens språk.

En annan ensidighet, hvartill laestadius, oaktadt sin-ob- stridliga förtjenster om folkets andel iga upplysning gjordt sig skyldig, \ar sitt ban ibland detsamma siiktc göra gällande sitt eget underkännande al det, gagn, som iitaiiliisniu gen i de antagna lHrobiirkcnia kunde medföra, och sin ring ak I ning af den nya katekesen och psalmboken. Detta handlingssätt bar ganska dåliga frukter. Genom detsamma och derigenom att folket vande sig att hein ta nil sin religiösa npphyggelse i kyrkan och pa de andeliga sammankomsterna, bragtes många föräldrar att försumma sina barns unden is ning. Ta den prostvisitation, som hölls i Fajala ungefärligen ett ar fore Læstadii död, framlade denne sjelfmant en för teckning]ia ej mindre iin hundra fullvuxna personer iuom församlingen, som ieke kunde liisa innantill. Laestadius trodde, att d i föräldrarne blifvit omvända, skulle do synnerligen nitälska derför att deras egna barn hade lärde sig liisa och fingo andans lefvande kunskap. Men i denna förmodan misstog han sig alld les. Fäder och mödrar, som lärt sig att hafva förtroende endast till det muntligt i kyrkan och i skolorna förkunnade ordet, sökte väl att med varningarI.ars Lei i].a-stailius.

uoli förmaningar befrämja sina barns a||deliga lif; men när detta misslyckade» och barnen vismle sjg otillgängliga tör religiösa intnrk, älfven ila stränghet .||nändes, trodde de mera otiirstäiidiga af föräldrarne., att ingenting vidare v.-n att göra tu ll lemnade sin» barns kristliga uppfostran a sido. [Ulla bedröfliga förhållande iiitrållade tör öfrigt ieke blott i Pajala, utan öfven i andra församlingar d r de hestadian sk.- skolorna höllos.

\i möta 1 r ett •! di- mungu bevisen | ib ledsamma följder, hvartill ull ytterlighet förer. I tan tvifvel lindé l.a stadius r;itt deri, uti läsningen i hemmet, om < j sanningens niule far verka genom ordet, ii-kc här nägo» frukt

förevig heten. Men derföre skulle han väl iike sa hafva betonat nödvändigheten för sina åhörare att sninhis till gemensam uppbv ggi-lse, ntt lösningen i hemlin t bh l föremal tör miss aktning. Huru man helst ini bedöma koiivmtike! väsendet; visst sir att ordets bruk inom faiiiiljelilvets ouiräde måste villa ojemförligt vigtigare. Men det v ar just detta bruk, som l.a stadii åhörare genom hans eget förvällande vant sig. :itt iiiiih i l.nttii. När tle di — utom, sasnin nämdt ilr, l irt sig at| nedsätta de il kyrkan tör undervisningen neil kulten antagna liöekerua, isynnerhet ilen stora. katekesen, kunde ieke följderna gerna blifva undra Hu de hiir olvan frainstiiltla. Om äiii kyrkan* höeker äro behäftade iiu-d ett neil annat dogmatiskt fel, ieke bör viil själasörjaren lor sina åhörare nieil förkärlek pnpka dess i lei. Han ma undvika de felaktiga Mallen.-i, han ma. »ler s.: skr kan titan sunniii gens förkräiikamle, gilv.-i dem den Mist» tydning;, men lian nia ieke vinlägga sig uiii att v lirka misstroende emot »b-höeker, s. ni blifvit antagna af den kyrka, hvars tjenare hull är. Missnöjets frö bär sällan niigon önskvärd frukt. Det iir tU missnöje, soln i och för sig ilr gagneligt, men detta vautier sig miit »let egna hjertat Det som riktat sin udd cniiit »kyrkans höeker , liar väl icke varit till gagn för Kristi rike. 1 leriegenoni att l.a stadius uppväckte detta missnöje, utsådde Ii 'it, såsom längre fram närmare skall papeku», ett frii till geparatisin, som väl i sinom tid kan bära fullmogen frukt. Derigenom att han tillika hos sina åhörare motverkade ilen husliga ilppbyggelsen till förmän för il- n gemen11(1

samma framkalladt" ban skadliga följder för just den sak, som lag honom sa varmt oin hjertat, folkets andliga upp. lysning.

Sa snart laestadius insåg sitt misstag, sökte ban med ifver pa hnsförliöreii motverka den okunnighet, suiu börjat fa insteg ibland tolket. I tan läsningen ingick ,'iter ibland hans fordringar, oeh med strängt allvar tillhöll han sina ahörare att ieke försumma innan- oeh ntunliisuingcn. Hven äldre pcrsouer drogos temligen hardhändt fram till förhörs bordet, antingen de mIIc det eller ieke.

sa se vi, att om La stadius till någon del misstog sig om In ad som kunde befrämja folkets andeliga upplysning, sa »ökte han med allvarligjverksauibet godtgöra sitt misstag, da han varseblef frukterna deraf.

Ty värr var tid n för knapp tör omintetgörande af detta misstags följder. Tiden var tör honotu inne, ieke att arbeta utan att hvila sig. Vid nugot öfver sextio àrs ålder stod den trägne arbetaren i Herrens vingård nära slutet af sitt arbete och dermed af sin lefnad. Det syntes ock vara den tid, då det hufvudsakliga at hans lcfnadsuppgift vunnit sin lösning. Hans bestämmelse synes oss hafva varit att genom framkallandet af en religiös hänförelse medelst en kraftig och egendomlig ordets predikan i vida kretsar besegra den kötts liga säkerhetens och scdeslöshcteus magter, som under långa tider belastat sitt välde öfver de nordligast boende lappariu och finnarne. Denna bestämmelse hade han 1111 uppfyllt. •Såsom vi redan erinrat, var ban icke den, som kunde pa ett tillfredsställande sätt genom sin predikan nära det ande-liga lif, som han genom densamma framkallat. Också tyckes det hafva varit med tillfredsställelse, som han sag det sig allt mer närmande slutet af den mödosamma väg ban vandrat genoni lifvet.

Laestadius, hvilken i början af sin medelålder genomgått nagra svara sjukdomar, synes på de senare ären icke halt mera än ett häftigt sjukdomsanfall. Detta inträffade i Sep teinber lb.~>8, da han fick, såsom han sjelf säger, en pahels ning af koleran, hvars anfall tyckes hufva varit hastigt öl vergåcnde. Han var da i Stockholm, dit han begifvit sig för att söka läkarehjelp tor sina ögon. Märkvärdigt nogLars Lew laestadius.

klarnade lians ögon», da lian |ia återresan från liufvudsta den koin ofvanför Öfver lornefi, »om ligger 10 mil nedanför 1'ajala. Det var doek iekc mycket öfver tia ar efter åter ställandet af synorganet, som bela den försvngadi organi» meu dukade under, förnämligast i följd af den öfveransträng ning af bàdc själens oeli kroppen» krafter, snut den nitiskt mannen underkastat si^. Lastad i us blef någon tid fr. »in bortgång angripen af en sjukdom, som liade sitt egentliga tillhåll i underlifvet och var förenad roed svara plågor. Som den sjukes hem låg iekc mindre iin sjutton mil Iran läkaren, hvilken \ar bosatt i Haparanda, kunde han iekc erhålla den sorgfiilliga

Iäkarevard, som var af nöden. Sjukdomen gick oafbrutet framåt och blef hans död. Pa denna var han .<k Inredd. Den 4 februari l^til skref ban till eu vän: <Iiàr ligger jag pa pl ägornas läger, \ äntandc att död n» ängel snart förlossar mig, och ni. k. broder, som öfverhfver mig, borde icke underlåta att fälla en förbön för mig, tv min tro ir ofta svag oeli hoppet ofta fjerran; doek tror jag, att den »töre försonare|| och törnekrönt.- konungen icke skall öfv er-gifva mig.» icke mänga dagar härefter fans Lars Levi Laestadius iekc mera i tiden.

Orsakerna till hans bortgång, innan han ännu hunnit till uägün högre ålder, voro, sa. vidt ii eljest rätt uppfattat förhållandet, hufvudsakligen tvänne. Den ena ar redan angifven. I)en själavard, som omfattade ii ke blott en, utan flera församlingar och i synnerhet em söndagarne tog Lse stadii krafter »a högeligen i anspråk, hans ansträngande af talorganet för att kunna i kyrkan höra» mulor det döfvande ljudet af ni a ngn åhörares klago- eller fröjdeljud, hans outtröttliga arbete uied pennan, allt detta kunde iek annat än i hiig grad undergräfva kroppens krafter; och mera underligt än att han gick bort i sin medelålder, hade det va rit oin ban hade kunnat långt in i ålderdomen kalla stånd emot en sådan ansträngning. Den andra orsaken synes os» ligga i den outtröttligt verksamme mannen» psykiska skaplynne. Det lärer iiil fa antagas som cn regel, att sädana lifliga naturer som hans icke förebåda ett långt lif. Den inre elden förtär omsider det svaga omhöljet, oeli kroppeus krafter befinnas sällan mot»vnra den inre tryckningen tränLill i levi l.a s La illtt

un själ, sinn ull rist !lr i laga, del ma itu vara lif v ets högst» ung'ol;igenheter eller dess lägsta lidelser, som komina den lagan att uppflamma. Dy lika naturer, en -.mg inkastade i s|l iden lur livad smil upplnt'ats s isnm vigtigast al'allt, känna sig ilter hand hemmastadda i striden, som till slul blir na gonting fiir det lifliga sinnet loekande, oeh de förlänga den ofta genom olcindigheton af det > ilt, livarpa de föra den. Deras lif blir sålunda ett strid i n:\gnl annan mening iii den, i hvilken hvarje kristens lif måste vara det. Men ett sådant förhållande kan ieke iiga ruin utan menliga följdär äfven i rent fysiskt hänseende. I> ständiga konflikterna, s »ui dock ieke kunna iindgä att vidröra hjertats innersta känslor, ni-iste liudergriilVa helsan genom den oupphörliga eggelsi och självss]iänning di framkalla. Striden bäddar om siili i den eldige indi i sin eld starke kämpens graf, likasom konflikten emellan en sfnrk natur oeh det våldsamma i den feber, hvars gliid genomilar ådrorna, plägar döda den ovan Hg! krafli_-e mannen, under rlet att den, som liar c ti däst me dclni.iltiga krafter, går segrande- igenom faran. \ i tro os» ii ki hafva sagt för mycket, da vi uttalat den förmodan, att den n stån oafbrutna kamp, som ägde rinn i det sista märk v ärdiga skiftet af den framstående religionslärarens lif, i sin man bidrog till Inn s bortgång tiirr än ban uppnått den al der da hans verksamhetstid efter naturens ordning \ar ute. Del hadi la höfts en »lärkan kroppshydda äu hans, fiir att langl be st a under en oupphörlig strid, förd icke blott med öfver |y melsens värma, utan med lidelsens hetta.

I föl jd af dessa orsak r alled 1.ti stadius den -?1 l ehru ari lstj], l'a ch björnhud, utbredd niidt pa golfvet i i tf niYt lv! t dragigt och illa nmbonadt rinn, up|igafhan sin anda. enkel och ytterligt llardfri i döden såsom ban varit det i lifvet, sina religiösa åsigter vidhöll han i sinn sista stunder, i ch lian gick bort ur tiden med samma evighetshopp, med hvilket han att fram i tiden under de senare sä märkvSir diga ar i af sin lefnad.

Det kan .'synas vara öfverflödigt att försöka en karak tärsteekning af denna i nianga häiiseenilen märkvärdiga man, som s tydligt karaktäriserar si »j II i sina ord oeh hand lingar, älven tör sa vidt de i denna lefnadsteckning kommilLara la vi laestadius. J]O

till läsarens kännedom. Det iir också en omöjlig sak att framställa un sammanträngd bild al' lians personlighet utan att här oeh der >i|'t>rc)»:«. det redan sagda. Men då La sta diii" utan gensägelse hörer till de ovanligaste män v ir kvr kas historia halt att uppvisa, synes det vara skal att pa ett ställe sammanföra hvad som är egnadt att belysa hans pir sinlighet, att samla de i hans lil strödda dragen, för att lata dem förena sig till en totalbild at den man, som i dem afspegla! sina självsanlag, sin karaktärsdaning och sitt lynne. Dessutom måste alltid en sammanfattaud karaktärsteckning föranleda framläggande af nya bidrag till kituiied men af mannen, da di- här frirut framstälda likas ni vuxit fram ur skildringen af de händelser och förhållanden, pa hvilka ban utöfvat ett sä betydande inflytande.

Det är fördenskull vi vilja försöka en teckning af La-fctadii karaktär, som oaktadt hans utpräglade personlighet,

al orsaker som framträda i det följande, itkc är synnerligen I sitt att troget framställa.

laestadius hade, såsom läsaren förut känner, en mera ovanlig begåfning. Utrnstud med betydande vetensl apliga anlag, hvilka dock sannolikt i följd af omständigheter i icke ernått fullständig utbildning, var han i hög grad skarj sinnig. Detta skarpsinne visade sig isynnerhet da ban rörde sig pa det empiriskas område. Da ban försökte sig pa det speku lativn, invecklade ban sig deremot ofta i motsägelser och behandlade tankelagarne pä ett sätt. som iir mera godtyik ligt iin efterföljansvärdt. Hans inbillningskraft var liflig, haus minne starkt. Talegåfva!! var icke betydlig vid enskilda samtal, men räckte ieke till för längre extempurerade föredrag, hvarföre han aldrig vågade pä predikstolen göra si^ beroende af ögonblickets ingifvelse. 1 ill sin karaktär energisk, vek ban för inga hinder, och om någon var egnad att med aldrig svigtande mod, aldrig försvagad kraft hälla ut i striden, sa var det ban. Kärf i sina ord och sitt »ätt, isynnerhet pä senare tider, kunde ban dock fängsla genom skärpan af sitt förstånd oeh lifligheten uf si| framställnings sätt. Uuder andra omständigheter hade ban mahända blifv it en lika stor nian som han nu var en ovanlig. Visst är ntt i lians personlighet, den ma betraktas fran iiitellektuel eller

•

moralisk synpunkt, lans en viss ojemnhet, som i icke ringa man förminskar ilen beundran lian eljest iir egnat| alt fram kalla. Men lian var en äkta L: pplanrls son, alltid egei| dorulig, an väldig oeh än torftig, ilii upplyftande neil än neil slammande, an ntreflig Ocll an inla-ande, än sträf oeh äu vänlig soHi naturen i de nejder, der lian gick fram sin väg igenom lifvet, oeh om vi tillägga, alt under denna yta lans öfverflöd pa jern, såsom i sa maitga af hans hemlands berg, sa är detta någonting, hvarom snart sagdt hvarje hind i denna lefnadsteckning här vitnesbörd.

Märkvärdig iir han lor de motsägelser, som funnos i hans bela sjiilsd: ing- En sa dan lorand rlig sammansättning af motsatta egen kaper som hos Laestadius, torde högst säl lan hafva visat -ig hos napoli. Meden intelligens, som kom den vetenskapliga verlden att rikta sin uppmärksamhet pä den undangömde lappmarkspresten, kunde lian vid vissa till fälten idag ilägga ett sådant åsidosättande af all sund logik att inan v ore benägen sluta till oreda i haas tankeförmåga. Med en stil, som ofta fängslade genom det träffande i uttrycken, det blixtrande i infallen, det fyndiga i vändningarna, kunde han icke blott, och det ofta, göra sig skyldig till en plump het, Koin anträffas endast hos högst obildade personer, utan äfven trötta genom oupphörliga omsågningar. Med en in billiiiiigskraft, sa rik att en och annan skald kunde afundas honom, förenade han ii brist pa estetiskt sinne och smak sum sällan förmärkcs ling någon begåfvad person. Da lians lekande, niis|an ystra fantasi kom rätt i farten, flögo gnistor omkring, nn-n de kunna liknas vid dem som sprida sig om kring det städ, pa hvilket groismedens slägga faller. Mot sägelserna i hans religiöst moraliska karaktär voro iekc mindre än i hans intelligens. Sa hafva vi sett, att ehuru han v ar en man, ini hvilken man hade skäl till den förmodan, atf ban eftersträfvade Guds barns frid, Bom allt förstånd öfvergår, rörde lian «i_" likväl ined förkärlek på polemikens stridsfält, och nit do spetsiga vapen lian dervid begagnade ofta skottes uf en ovarsam hand, är af det föregående oss bekant. Men denna moraliska motsats är långt ifrån den enda. I nder det hans brinnande kärlek till ett folk, för sjunket i laster oeh misshandlad! af personer, oekrande padessa laster, kom honom att lägga på offeraltaret sina förra vänners sympatier och sin lefnads yttre frid, for han likväl ut emot motståndare med en hätskhet som kom mången att tro, att det icke var kärleken, utan hatet, som brann i hans hjerta. Kunde han genom denna hätskhet väcka det djupaste hat hos sina motståndare, så förmådde han genom allvaret af sin tro och innerligheten af sin kärlek till folket å andra sidan framkalla hos sina vänner, i synnerhet i den stora väckelsens början, en kärlekens hänförelse, som väl aldrig blifvit öfverträffad; såsom det hos honom sjelf fans kristlig kärlek och andeligt hat i en mycket sällspord förbindelse, så hade han i högsta grad gåfvan att komma menniskor att älska och att hata honom sjelf, allt efter den ståndpunkt de intogo i förhållande till hans kyrkliga verksamhet. Invigande sitt lif at den högsta sanning och i grunden sanningsälskande, tillät han sig dock någon gång osanningar emot olika tänkande, då han kommit i en förlägenhet, som han sjelf framkallat. Den ena gången kunde han med en frimodighet, som förvånade, uttala sina åsigter inför landets regent; en annan gång kunde han genom slingrande undanflykter draga sig undan den näpst

han förtjenat. Under det att hans själ förnämligast lefde inom en verld af rent andliga föreställningar, blef det dock för honom möjligt att hängifva sig åt en materialistisk verldsåskådning, i hvilken ej fans rum för någon själ i ordets vanliga mening. Hushållsaktig ända till ytterlighet emot sig sjelf, lät han sin eftergifvenhet emot andra begränsas endast af deras kärlek till hans person och till det rätta. Motsatser möta oss således i en på alla tider sällsynt grad hos den märkvärdige mannens personlighet och i hans hela lif och verksamhet.

Den bristande harmoni, som förefans i Læstadii själs- och karaktärsdaning, inkastade någonting disharmoniskt och gåtlikt i hans lif. Och tvifvelsutan hade han varit i långt mindre yttre strid, om det icke funnits en inre strid emellan de olika sidorna af hans karaktär. Motsägelserna i det inre framkallade flera motsägelser i det yttre än hans nit och praktiskt-reformatoriska sträfvande *måste* hafva till följd. En motsatsernas man, såsom han var, kunde han icke undgå att genom de kontraster, hvilka från hans innersta träddefram i hans ord och handlingar, komma i den mest brinnande strid med dem, hvilkas lif kontrasterade med hufvudriktningen i hans. Det var denna förunderliga förening af hvarandra motsatta egenskaper, som näst efter de utomordentliga följderna af hans lärareverksamhet alltid komma att göra hans personlighet full af intresse för en hvar, som har öga för det ovanliga hos män, hvilka i vidsträcktare grad varit till sina medmenniskors gagn.

Læstadius var liten till växten. Mycket framåtlutande i följd af, såsom han sjelf förklarade, de tunga bördor han burit under sina fjellvandringar, hade han åtminstone på de senare åren ett föga intagande utseende, ehuru elden af hans intelligens alltid gaf intresse åt hans drag, och hans själs liflighet hade något synnerligen fängslande. Genom sin klädsel visade han på senare tiden, att gränslinien emellan det tarfliga och det cyniska icke alltid var så klart uppfattad, som man kunnat vänta af en så utmärkt man. I umgängeslifvet var han eftersökt för sin glädtighet innan han blef sjelf fattad af den magt, som skulle gifva hans och så många andras hela lif en ny riktning; och den afbitande kärfhet, hvartill han hade så synnerliga anlag, framträdde då mera sällan. Men efter den inre förändringen af hela hans lifsåskådning, blef han ofta frånstötande. Icke nog med att han, sjelf angripen, tillgrep en offensif af blodig satir, utan han var ofta den angripande, och om angreppet stundom riktades emot personer, som voro i borgerligt hänseende oförvitliga, men icke delade hans religiösa åsigter, så fann han det alldeles i sin ordning. Så kunde han framställa barska frågor, som jagade blygselns rodnad på ärbara qvinnors kinder. Träffade han en person, om hvilken han visste, att han på ett eller annat sätt förgått sig, nog riktade han mot denna udden af sin satir, utan att tillbakahållas af någon kärlekens moderation. Det var oviljan emot allt hvad last hette, som kom hans i grunden kärleksrika hjerta att låta ord af kärf hänsynslöshet och straffande satir gå fram öfver läpparne. Oaktadt han således i umgänget ofta var allt annat än behaglig, så erbjöd han understundom äfven här en lika angenäm som intressant sida af sin rikt egendomliga personlighet. Det hände icke sällan att han underflera timmar genom en lärorik och fängslande konversation underhöll bildade personer, hvilka icke delade hans religiösa åsigter, men likväl ej genom sitt lefverne förverkat hans aktning. Icke få äro de, som ännu minnas, hvilken själsnjutning Læstadius förstod att bereda dem genom rikedomen af sina tankar och lättheten att muntligen kläda dem i ord. Ovanlig i allt, var han det äfven i sitt enskilda umgänge.

Denne märklige man, hvilken för mera än fjorton år sedan nedlagt den herdestaf, som han skött på ett lika ovanligt som verksamt sätt, har af många blifvit förkättrad, af ännu flera välsignad. Men huru man än må bedöma såväl hans person som hans verksamhet, visst är att få om ens någon ibland den svensk-lutherska kyrkans lärare varit redskap för åstadkommande af en religiös väckelse, på en gång så omfattande och så i hast genomträngande och omdanande förut varande förhållanden, som den genom Læstadius framkallade.

Vi skola i det följande taga denna andeliga rörelse i betraktande med afseende på dess nuvarande utbredning och karaktär.

VII.

Den nuvarande læstadianismen.

Læstadii verksamhet fortsattes efter hans död af hans lärjungar, af hvilka några här ofvan blifvit omnämnde. Mycket framstående ibland de öfrige voro *Erik Anders Juhonpieti*, *Nils Rapp* från Uleåborg, *Henrik Parkajokki*

och *Isak Bränström*Denne, som äfven varit i Amerika, drunknade 1872. , hvilken sistnämnde författat sången »Unden kaanaan» (nya kanaan), som af læstadianerne mycket gerna och ofta sjunges. Dessa læstadianismens inre missionärer började till största delen sin verksamhet redan under lärofadrens lifstid, men naturligtvis blef deras betydelse större, sedan partiets utan jemförelse främste ledare icke mera fanns ibland dem. Genom deras och andras arbete, för hvilket K. A. Heikel redogör i sin från trycket utgifna skrift: *Kertomuksia hengellisistä liikunnoista Lapissa ja Pohjanmaalla*,hafva de læstadianska religionsåsigterna och religiösa lifsformerna vunnit dels fotfäste, dels ett oemotståndligt välde i långt flera församlingar än under Læstadii tid. Læstadianismen är nu utbredd ibland alla finsktalande folk vid Muonio, Torne och Lainio elfvar. Den räknar talrika vänner i en mängd församlingar längre in i Finland, och till och med i detta lands hufvudstad finnas læstadianer. Ibland lapparne i det nordligaste Sverige och Norge är denna religionsåsigt i större eller mindre mån rådande. Äfven i Neder- och Öfver-Kalix församlingar saknas icke de som omfattat densamma. Ibland ryssarne i arkangelska guvernementet finnes læstadianer. Under sina i och för handel företagna resor hafva de kommit i beröring med læstadianismen och tillegnat sig dess religiösa åskådning. Slutligen må det nämnas, att detta vidt utbredda religionsparti räknar anhängare i Minnesota och Michigan af Nord-Amerikas förenta stater, der detsamma genom emigrationen blifvit utplanteradt.

Att säga hvilka den nu varande læstadianismens gemensamma dogmatiska åsigter äro, blifver, så vida fråga är om hela trosuppfattningens sfer, omöjligt, emedan någon sådan gemensamhet icke finnes. Olika meningar hafva gjort sig gällande hos olika medlemmar af partiet, och detta bör icke förefalla så besynnerligt, då den man gått bort, af hvilken den väldiga rörelsen leddes, och ingen i skrift affattad trosbekännelse finnes, omkring hvilken partiet kunnat sammansluta sig. Derföre komma från olika håll de mest stridiga uppgifter angående de nuvarande læstadianernes lärومeningar. Att i alla dogmatiska punkter säga hvad som är den lära flertalet af partiet omfattar, tilltro vi oss ej. Det material, som de hvarandra korsande uppgifterna lemnat oss att bearbeta, ställer på oss en uppgift, hvars *fullständiga* lösning öfverstiger vår förmåga. Likväl kunna vi icke underlåta att med blicken på de sannolikheter, som möta oss vid granskningen af detta material, våga några allmänna omdömen om förhållandet med vår tids læstadianism i förevarande hänseende.

Det gifves såsom nyss antyddes ibland læstadianerne olika partier, hvilka, ense i några dogmatiska punkter, skilja sig i andra. Märkligt är att de detta oaktadt icke kommiti någon nämnvärd strid med hvarandra. Detta har dock sin naturliga förklaring. De olika åsigterna hafva sina representanter till ett ojemförligt öfvervägande flertal i långt från hvarandra skilda församlingar, hvarföre det ligger i sakens natur, att anhängarne af de olika läromeningarne icke till något större antal kunna sammanträffa med hvarandra. Mellanlänkar emellan dessa partigrupper äro »skolmännen» och några mera framstående læstadianer. Men dessa äro i allmänhet för kloka att genom dogmatiska stridigheter spränga sönder læstadianismen i större eller mindre stycken. Der de finna en starkt representerad åsigt, undvika de strid, för att icke söndra »församlingen» och dermed kringskära sin egen verkningskrets. Toleranta äro de i allmänhet icke, hvilket bäst bevisar sig af förfarandet emot enskilda læstadianer. Men massorna ingifva respekt och framkalla en nödvändighetens tolerans, som är hufvudets och icke hjertats. Deraf kommer sig, att flera meningsskiftningar utan svåra slitningar och söndringar kunna finnas inom ett parti, som är ingenting så litet som fördragsamt emot olika tänkande, och att således læstadianismen i församlingarne omkring Torne och Muonio elfvar och sannolikt på ett ganska vidsträckt område gifver oss anblicken af *enhet*, så mycket skäl man än kan hafva att vänta motsatsen.

Ehuru denna enhet innefattar en mångfald nyanseringar af dogmatisk uppfattning, isynnerhet i fråga om några läropunkter, så tro vi oss hafva funnit, att læstadianismen kan delas i tvänne hufvudgrenar, hvilka vi vilja kalla den extrema och den moderata. Till den senare höra de læstadianske presterna, som dock sannolikt långt mera ansluta sig till den lutherska läran än de mest hofsamma af deras vänner. Till den förra höra några, som stå mycket nära læstadianismens förgrening i det inre af Finland, den s. k. Hikkuri sekten, hvarom mera här nedan.

Någonting gemensamt för alla læstadianer, hvilkendera riktningen än hos dem gjort sig gällande, är den mycket evangeliska färg, som utmärker deras åsigter. Ehuru den hyperevangelism och det förskräckliga förfalskande af

nådesordet, hvarom längre fram talas, långt ifrån hos alla kommit till välde eller ens vunnit insteg, är det obestridligt, attl.ars L< \ i L « st til iiis

den lagiska prägel, som träl| början varit påtryckt partiet, allmäiiueligeu Wi hit utbytt tinol ik-»s rena motsats, i) et är af det föregående kändt, att La stadius mol slutet af sin lefnad kom med nagrn sina vänner derom öfverens, utt en ltagof mera evangelisk ton skulle anslås \ id ordets förknn nandc i skolorna likväl utan att lian sjelf moditierade den lagiska hållning lians prcdikoföredrng hade. Deremot ini -derlnto ej hans skolmän att lata handling följa pa ordet. 1 deras förednur triidde nil e vangelium allt mera i förgrunden, ehuru man, s;» |ånge lämfadreii lefde, icke kastade all 1110 deråt inn at sjdan. Men efter lians frånfälle gick man till ytterligheter, ocll det evangeliska läroföredraget blef typer evangeliskt. \ iss rligi-n har hos de moderate, oeh mera tiin-knndi hi sfadiancrna en reaktion emot denna hyperevnnge li an inträllat; men att denna räknar inånga anhängare, iir dock obestridligt, likasom att den b1 is någr; synes vara mera ett fiirfalskand' iiti ett öfverdrihet betonande al'evangelium.

S.||unda har det egna i -rhàllandel inträffat, att en ibland de mo.st lagiska kyrkliga riktningar öfvergått i en uf de ii ost evangeliska. Det är också i hänseende till denna förändring af den bestadiansk.v rörelsens grundkarakter, som man skiljer de nn varande liosfadiauernns religioiisiisigter fran dem, som voro herskande pa La sfndii tid. och kallar de förrn >n/l<-sttuli da deremot de senare benämnas den gamla liestadinnismcn

Hvilka For öfrigt de olika meningar äro, som uppstått in "in nv l:i«tadianernas krets, iir läsaren i tillfälle atl se, da ii härmed lemna en kort redogörelse för densamma.

(Ji.i G wi hafva de moderate inga andra åsigter än den lutherska kyrkan Deremot synas de andra hestadiancrne, om de Hu i afseende på det gudomliga väsendet i oeh for sig icke framstält nagra heterodoxi meningar, fatta Guds verksamhet i försynen låtom begränsad till de trogne, hos hvilka hau ii inneboende. De otrogne förmenas enligt denna asi_t v a-a belt <> Ii hållet öfverlemnade at djefvulen. Gud befattar sig i Le med dem, har om dem ingen vard, har dem ej inneslutna i sitt beskydd. K ii gra synes hafva sa fördjupat sig i den sanningen, nit Gud genom Kristus och hans b lige Ande bor i tle trogna, att de icke tänka sigLars Levi I,.» .ull . 127

honom tillika utom don troende menniskan. Huru han ,r-dar ncli hcskyddiir de trogne, dä han icke finnes i himmelen, utan i inlast i du.-is hjertan, tyckes man ieke hat-a klart tänkt sig. Men att de virkligeu finnas, som föreställa sjg (iiid i kristo .isoiii endast iiiiicboeude i det troende hjertat, ilr ovedersägligt, ehuru det långt ifrån är förhållandet, att flertalet at' partiet omfattat dessa besynnerliga meningar.

1 afseende pa A /» /» lära hi-stadiuncrnc temligen nllmUnt, att denna iir en död bokstaf, att deiisammn, si-miii bestaen de al »papper och trycksvärta,» icke kan nt&fva någon verkan pa det menskliga hjertat, <>m den icke förklaras af de kristne, hvilka hafva den helige Ande. I-'ör»t i deras ninn är bibelordet ett lefvande uril. I.medan tlc kristne, med hvilka alltid först as hostad i;-ii rne, halva fiitds anda och derigenom gåfvan att förklara skriften, måste deras förklaring utiiii rätt till pröfning antagas, emedan den i dem innebo ende heliga Ande ieke kan taga miste. Ifö kristne kunna stigits vtira ett lefvande Guds ord. Kristin har kommit till köttet hos dem.. De kristnes församling liar således »förre auktoritet än bibeln, emedan denna utan den b lige. Audi ledning kan turi v thes neil förvrängas efter i gn; tvi-ken ncli meningar. Derföre kan urin ej sätta något v|nle pa de oomviiiidcs läsning i bibeln. Menniskor i detta sjäUtill stånd ii]i|iiiiaiins ocksu ej att lasa Guds ird, utan i stället att höra de kristin , lat.i sjg af dem nndcrvi»us tfil snligli ,.

Att icke tilia liost.-itliniier omfatta dessa allt .munt iin lutherska åsigter, ma gerna medgifvas. Isynnerhet vilja ic kc ile prester, som slutit sig till partiet, medgifva, att nian allmänt lemnat sädantt besynnerliga meningar rum. Men om dessa prester, hvilka doek liog mycket lata det krifua or det t i tillbaka fm- det muntligt förkunnade, hysa ganska moderata åsigter i fragan ueh töriuätt ib mera tänkande la-sladianerna i d- ras församlingar att omfatta il sa asigk-r, sa följer deraf alldeles icke, att ej ofvan omnämda nedsättande at bibelordet är ganska vanligt ibland hestudianer-lia. Hvad som synes utom nilt tvifvel iir, uti bibelläsningen i hemmet på .tt oförsvarligt sätt blifvit trängd tillbaka {Br de ln stadiaiiskn konvetitiklaruc, neil detta visst ii kc eiidnst ibland den obildad* lin|ie||, utan nek, om äu i mindre grad.ibland sådane læstadianer, som befinna sig på en något högre

ståndpunkt af bildning.

Vi vilja framlägga ett exempel för att visa hvilken vigt äfven personer af en viss själsodling kunna fästa vid besöken i de læstadianska »skolorna». En ung temligen bildad qvinna, som blifvit læstadian, kände sig af sitt samvete uppfordrad att emot sina föräldrars vilja infinna sig på konventiklar, som höllos af læstadianska skolmän. En hennes fordna lärarinna förehöll henne i bref det orätta häruti och gjorde henne dervid den visst icke obefogade frågan, hvar hon hade Guds eget ord i bibeln på, att det var nödvändigt besöka sammankomster tvärtemot föräldrarnes uttryckliga önskan och stanna der till sena qvällen. Svaret blef ett anförande af en mängd bibelspråk, ibland andra äfven det »Hvilken som älskar fader eller moder mer än mig, han är mig icke värd» (Math. 10, 37), likasom kärleken till Kristus icke kunde hafva främsta rummet i hjertat utan att læstadianska konventiklar besöktes. Samma öfvertygelse framträder ock i följande ord: »Vi måste tala sanning, det vi hafva hört, det vi hafva sett, det Guds Anda bjuder oss att tala, och sålunda *äro vi Guds mun, hvarom profeten säger: allt kött skall tillsammans se, att Herrans mun talar.* Ja, hvar vi ej annammas, der måste vi säga: Det skolen I veta, att Guds rike var kommet hardt när eder. *Gud är uppenbar vorden i köttet. Vi äro ben af hans ben och kött af hans kött.* Den som vill se den uppståndne Jesus, han må i tron på lärjungarnes ord (de må vara manliga eller qvinliga), gå och söka honom i Zion, der den kostlige hörnstenen är lagd. — — Vi äro rena ej i kraft af något, som vi ha af den naturliga födslen, utan med den heliga Andes makt i Jesu namn och blod — — men då beror det på om menniskan tager allt förnuft till fånga under trons lydnad och låter sig frälsas genom den dåraktiga predikan eller om menniskan står emot och ej *ber af Gud, som bor i sina barn, om syndernas förlåtelse.* (Vilddjuret hädar Guds tabernakel. »Jag vill bo uti dem och vandra i dem»). Ja, icke har jag kunnat påkläda mig, utan tjenarena ha *genom den inneboende anden framburit och påklädt mig de yppersta kläderna».* — — Dessa sista ord syfta tillika på den af læstadianerneerhållna absolutionen, om hvilket vigtiga stycke i den nylæstadianska läran vi blifva i tillfälle att längre fram yttra oss.

Då ibland bildade læstadianer sådana åsigter som ofvanstående kunna uttalas, kan man lätt föreställa sig, huru förhållandet skall vara hos den stora hopen, åtminstone der icke någon presterlig inflytelse gör sig gällande till modifierande af denna inspirationsteori, som icke så lite närmar sig qväkarnes lära om lumen internum. Det torde icke vara för mycket sagdt, att ett stort antal af vår tids læstadianer, kanske flertalet, hemfallit åt ifrågavarande villfarelse.

Beträffande *bibelns innehåll* äro partiets medlemmar öfverensstämmande i sin uppfattning. Så äro de moderata lika ifriga som ytterlighetsmännen i att förkasta den mosaiska lagens tillämplighet på de kristne.

Vi vilja här göra en kort framställning af den nylæstadianska läran om *lagen.* Mose lag, säger man, är visserligen gifven af Gud, men icke alls gällande för de omvända, ty den rättfärdige är ingen lag satt. Lagens ändamål är att straffa för synd, på det att hvarje mun må tillstoppas och all verlden må för Gud brottslig varda (Rom. 3, 19). Han kan således icke vara användbar för de kristne, som icke äro af verlden. Deremot äro desse både villige och pligtige att lyda *Kristi lag* (1 Kor. 9, 20, 21; Gal. 6, 2), hvilken måste noga skiljas från Mose lag. Till Kristi lag höra alla de lärdomar i evangelierna, som frälsaren sjelf gifvit sina lärjungar att efterfölja, äfvensom apostlarnes gemensamma lärdomar i sändebrefven till främlingarne i afseende på kyrkotukt m. m. Till sitt innehåll öfverensstämmer den *i någon mån(!)* med de tio budorden, ty båda fordra kärlek, men anden är olika i dessa lagar. Den mosaiska lagen, hvars kärna är tio Guds bud, säger: Du skall älska Herran din Gud af allt ditt hjerta m. m. och din nästa som dig sjelf, men lagens bud är ock: Gör det, så får du lefva. Kristus deremot *fordrar ej i sin lag af sina svaga lärjungar mera än hvad de kunna åstadkomma.* Moses fordrar fullkomlighet, men gifver ej kraft dertill och har ingen nåd att skänka, utan hotar med döden. Kristus deremot gifver kraft till hvad han fordrar af sina lärjungar, och med stor mildhet och kärlek leder han de svage och straffskyldige.Detta är en lära, som ingen læstadian förnekar och hon finnes uttalad i ofvan omnämda bok at Heikel, en finsk prest, hvilken anslutit sig till læstadianismen och som oaktadt all sin fromhet och sin högst aktningsvärda karaktär knappast kan se annat än idel förträfflighet i partiets lära och lefverne. Enligt hvad hans bok ger vid handen, har den åsigten, att

Kristi lag och icke Mose lag är gällande för de kristna, kommit till välde, sedan Læstadius bortgått, i hvars skrifter icke heller det minsta spår af oss kunnat upptäckas till ett skiljande emellan Kristi lag och Mose lag. Denna dogmatiska nyhet synes hafva uppkommit på följande sätt. Förut omnämde Erik Anders Juhonpieti hade tagit sig före att utan vidare predika frihet för de kristna från Mose lag, således ren och obemängd antinomism. Parkajokki, hvilken var mera moderat och fann antinomismen i den förres läroföredrag vara något för skarp, började i stället framhålla »Kristi lag och herravälde» i församlingen. Johan Raattamaa, den utan jemförelse förståndigaste af alla de egentlige particheferne, lät dessa tvänne meningar sammanflyta i sin predikan och framhöll i denna å ena sidan friheten från Mose lag och å den andra Kristi lags gällande kraft, samt är således den som i denna punkt utbildat den nylæstadianska läran.

Oaktadt læstadianerne sjelfve anse den ofvan framstälda uppfattningen vara ett synnerligt bevis på det inre ljus, hvarmed de blifvit begåfvade, måste vi bekänna, att vi för vår del icke kunna deri se något annat än bevis antingen på stor tankeoreda eller också ett bemödande att kasta en slöja öfver den antinomism, som ifrågavarande åsigt onekligen bär i sitt sköte. Först och främst, kunna vi ej annat än protestera emot det utan allt bibliskt stöd framkastade påståendet, att ofvan omnämda lagar, som man äflas att hålla åtskilda från hvarandra, endast *"i någon mån"* till sitt innehåll öfverensstämma. De förmaningar, som Kristus och hans apostlar gifvit, skulle efter Heikels och hans vänners påstående innehålla något annat än den mosaiska sedelagen, med hvilken naturligtvis måste förstås den af Kristus förklarade lagen, om den skall hafva *någon* betydelse för vår tid. Heikel medgifver sjelf, att innehållet i dem bådaär kärlek. Skilnaden skulle således ligga deruti, att lagen lofvar salighet endast åt dem som fullgöra honom, då deremot i de förmaningar, som kallas Kristi lag, lofvas saligheten af idel nåd, och att lagen icke gifver någon kraft till sitt eget fullgörande, men deremot Kristi lag äfven skulle förläna nådeskraft att ställa sig förmaningen till efterrättelse. Det är dock en alldeles oberättigad slutsats Heikel häraf drager, då han tror sig böra med anledning deraf skilja mellan Mose lag och Kristi lag. Ser man noga på de bibelställen, som handla om Kristi lag, finner man att der åsyftas ingenting annat än på förra stället (1 Kor. 9, 21) kärleken till Kristus såsom motiv till den gudomliga lagens uppfyllande och på det senare (Gal. 6, 2) brödrakärlekens lag, såsom en sammanfattning af Kristi bud angående förhållandet till nästan, hvilka bud ingenting annat äro än den gudomliga lagens egna; till de yppersta ibland dessa hörer ju det att älska nästan som sig sjelf. Kristi lärdomar i evangelium äro understundom förklaringar och tillämpningar af Mose lag, och de af læstadianerne såsom Kristi lag derjemte betecknade nytestamentliga förmaningarna äro ju ingenting annat än erinringar om den gudomliga lagens innehåll. Vi kunna således icke finna det minsta skäl till en tredelning af skriftens innehåll, genom att till lagen och evangelium lägga Kristi lag. Alra minst kunna vi medgifva det nedsättande af lagens fordringar och afbrytande af dess udd, som Heikel tillåtit sig vid sin framställning af læstadianernas åsigter om Kristi lags förhållande till den mosaiska lagen. Att såsom denne lärare jemka lagen efter den enes eller andres svaga helgelse, så att dess kraft skulle blifva mindre der svagheten är större och tvärtom eller, hvilket är detsamma, »Kristi lag» blefve olika för olika kristne, synes oss vara en betänklig villfarelse, som lätt leder till en grof antinomism.

Också saknas icke uttalanden, som synas vittna om att lagfiendtligheten i icke ringa grad har sina representanter ibland læstadianerna. De finnas, som förklara lagen vara rent af öfverflödig, emedan evangelium innehåller detsamma. Lagen, säga de, är Hagar, som skall utdrifvas, emedan tjensteqvinnans barn icke skall blifva arfvinge med den friasson. Möjligt är dock, att antinomismen icke är alldeles så långt drifven, som orden innebära, utan att man vid uttalandet af denna åsigt tänkt sig Kristi lag inbegripen under evangelium. Detta hörer dock eljest icke till det nylæstadianska framställningssättet, såsom här nedan skall visas.

Om *evangelium* läres nämligen, att det är läran om Gud och hans verk för menniskorna och framför allt om Kristus och hvad han för dem gjort. Denna lära verkar icke blott tron, utan äfven i sin mån ångren. »Det är orätt lärdt,» säger Heikel, »att Gud verkar väckelse ensamt genom lagen. Denna är visserligen oundgänglig, för att visa menniskan, i hvilka synder hon lefvat och hvilka verk hon utöfvat, men predikan om Kristi död kan först riktigt krossa och smälta menniskans hjerta, då synden och nåden ställas i bredd med hvarandra. Det är synden, som förorsakat ett sådant lidande hos Kristus.» Hvad man nu må säga om detta sätt att betrakta saken, visst är att

några vådliga konsekvenser icke gerna kunna härflyta häraf. Så är deremot icke förhållandet med sjelfva tillämpningen af evangelium. Enligt hvad mycket trovärdiga personer påstå, äger denna ofta rum, då icke anledning dertill förefinnes. Syndaförlåtelsens ord frambäres nämligen till menniskor, som säga: jag tror, äfven om de icke gjort sig bekanta med sina egna hjertan, icke alls kommit till någon ånger öfver synden. Vi skola här nedan närmare inlåta oss på denna fråga, då vi framställa nylæstadianernes lära om bikten och absolutionen, just den läropunkt, som både visar den största tendens till afvikelse från den lutherska läran och är till sina följder den vådligaste, om densamma får göra sig gällande i all den krassa öfverdrift, hvartill den redan visat sig leda, så litet læstadianerne sjelfva vilja medgifva, att så är förhållandet.

Med afseende på *bikten och absolutionen* må först erinras derom, att Læstadius redan från den stora väckelsens början lade mycken vigt på syndabekännelsen inför de troende och på den af dessa meddelade absolutionen. Denna lära tillämpades, såsom läsaren redan har sig bekant, på ett sätt, som icke kan gillas af någon, hos hvilken ej fanatismen öfverflyglat förståndet, ty man fordrade ett detaljeradt uppräknande af synderna utan afseende på detotillbörliga i att härigenom skandaler, till alls ingen uppbyggelse, men så mycket mer till anstöt för mången, kommo i dagen. I detta afseende har hos nylæstadianerna en reaktion inträffat. Det fästes i allmänhet nu mera icke så mycken vigt som förr vid alla synders namngifvande och framläggande inför den læstadianska »församlingen.» Likväl synes det af ett bref, skrifvet i förutnämde Heikels och tvänne andra læstadianers namn, att just i denna punkt strider uppstått inom partiet, i det några fordrade ett uppräknande af alla synder, så vidt man kunde minnas dem, och andra deremot nöjde sig med endast en allmän syndabekännelse. Vi våga dock uttala den öfvertygelsen, att læstadianismen i förevarande afseende börjat inslå en bättre väg. Men om man således i allmänhet icke så mycket som förr lägger vigt på det offentliga uppräknandet af de begångna synderna, så har man deremot icke i minsta mån modifierat läran om den absoluta nödvändigheten af syndens bekännande inför församlingen, d. v. s. partiet. Ingen kan — så ljuder ännu den äkta læstadianska trosbekännelsen — vara en troende kristen utan att för sina trosbröder, d. ä. medlemmarne af ifrågavarande religionsparti, halva bekänt sina synder och emottagit syndernas förlåtelse. Nödvändigheten af denna bekännelse står naturligtvis i oskiljaktigt sammanhang med den offentligen gifna absolutionens nödvändighet. Och denna senare betonas på ett sätt, som skjuter evangelium i och för sig alldeles åt sidan. Den försäkran om förlåtelse, som detta nådens ord gifver åt nådesökande syndare får icke göra till fyllest, utan man skall ovilkorligen emottaga en sådan försäkran af menniskor, om man ej skall förblifva under syndens dom. För att anses för en troende kristen är det således nödvändigt, att man af en skolman eller annan partichef i en læstadiansk församlings närvaro emottager absolution. Men icke nog härmed. Den sålunda tillförsäkrade syndaförlåtelsen förmenas befria från den borgerliga lagens straff, huru upprörande och stora förbrytelserna än må vara, en åsigt, som måste medföra högst demoraliserande verkningar på sådana menniskor, som bekänna sig till læstadianismen utan att i sjelfva verket lifvas af den trosvärme, som utmärker de äkta læstadianerne. Dennafarliga åsigt har såsom vi här nedan få se redan hunnit visa, till hvilka bedröfliga följder den leder. Här, hvarest fråga är endast om den læstadianska lärouppfattningen, vilja vi, för att icke svika vår pligt af sträng opartiskhet i förbigående anmärka, att ofvan framstälda lära om bikten och absolutionen icke erkännes af alla, som räknas till det læstadianska partiet. Det finnes sådana, om än få, hvilka äro långt mera moderate i denna fråga och icke ens vilja medgifva, att de strängare åsigterna tillhöra læstadianerna i allmänhet. Enligt deras förmenande skulle visserligen bikt inför och aflösning genom de trogne, utan afseende på om dessa äro prester eller lekmän, mycket starkt betonas inom partiet, men likväl icke så, att man förnekar den menniskas benådning, som med lefvande tro tillegnar sig evangelii nådalöften och i förtröstan på dessa löften beder Gud om sina synders förlåtelse. Meningen vore helt enkelt den, att den ångerfulle af ett inre behof drifves att emottaga syndernas förlåtelse genom de trogne, emedan han eljest icke kan blifva rätt förvissad om att evangelii nådesord är tillämpligt på hans själstillstånd. Vi bekänna, att vi för vår del icke hafva förtroende till uppgiften, att den læstadianska bikt- och aflösningsläran är så hofsam, som man sålunda velat göra troligt. Oss synes det som om de, hvilka på förutnämda sätt vilja bortförklara det bikttyranni, som ännu äger rum hos partiet, icke vore læstadianer. Må de blott våga uttala dessa milda åsigter inför Raattamaa och de äkta medlemmarne af partiet, och de skulle snart försättas i nödvändigheten att göra sitt val emellan åsigten och partiet. En læstadian, som sjelf meddelat sig med författaren angående uppfattningen af

denna läropunkt, förklarade att nämde partichef icke ens medgifver, att en trosbroder, som i något hänseende förgått sig emot en annan, handlat tillbörligt, om han endast vändt sig till den senare för att bekänna förbrytelsen och emottaga förlåtelse, utan förklarar, att han ovilkorligen skall aflägga bekännelse och emottaga aflösning af »församlingen». Man kan lätt då tänka sig, huru litet partiets män skola vara benägne att räkna dem för bröder i tron, som aldrig velat inför den læstadianska menigheten aflägga syndabekännelse och af henne emottagaabsolution. Huru strängt det hålles på den læstadianska läran i detta stycke, skall längre fram med exempel visas.

Om *nådens ordning* synas åsigterna vara mycket skiljaktiga. Den af Heikel framstälda förut omnämda åsigten att väckelsen förmedlas genom både lagen och evangelium torde delas af partiets flertal, och alla tänkande medlemmar deraf medgifva tvifvelsutan, att denna verkan af den förberedande nåden måste bestå i ånger öfver svnden. Men den meningen har hos en del læstadianer gjort sig gällande, att någon ånger icke behöfver gifva sig tillkänna före evangelii emottagande med tron. Åtminstone hänvisar såsom ofvan antydts en visst icke ovanlig praxis på tillvaron af en sådan mening, i det att menniskor, som aldrig gifvit något tecken till samvetsoro, endast behöfva säga: jag tror, för att blifva af »församlingen» försäkrade om nåd hos Gud. De som sålunda göra vägen till syndernas förlåtelse lätt och beqväm, förklara att den föregående predikan af lagen, som ägde rum på Læstadii tid, framkallat en allmän emottaglighet för evangelii frälsande och lifgifvande ord. Men att ändå icke syndens nöd skulle uppenbara sig på ett eller annat sätt, utan tvärtom så dölja sig, att hela menniskans förhållande vittnade om säkerhet, om likgiltighet för all religion, ända till dess det kännbara behofvet af nåd med ens frambröte på en læstadiansk konventikel, för att i ögonblicket tillfredsställas, är lika litet rimligt, som det är, att menniskor med dylika åsigter verkligen fattat betydelsen af lagens verksamhet vid menniskans omvändelse. Vi måste skrifva sådana meningar på räkningen af den antinomism, som hos en del læstadianer kommit nära sin högsta grad. Och att dessa medlemmar af partiet ingalunda äro ett ringa fåtal, hafva vi all anledning att tro. — Att hos dem ibland læstadianerne, som hysa dylika meningar, *omvändelsen* sammanfaller med syndabekännelsen inför de »kristne» och den af dem emottagna absolutionen, bör icke vara oväntadt. Lösligheten i den dogmatiska uppfattningen har alltid den natur att breda ut sig på ytan och samlar sig sällan omkring en enda punkt. Der sjelfkännedomen bortresoneras, kommer väl alltid tron att fattas på ett ytligt och för hennes sanna väsende främmande sätt, och denna ytlighet måstenaturligtvis vidga ut sig öfver religiositetens hela sfer. Skulle alla læstadianer hysa dylika åsigter, så vore väl icke mycken sann gudaktighet att söka inom detta parti. Men förhållandet är, att hos många en uppfattning af både ångerns och trons betydelse gör sig gällande, som långt mera ansluter sig till det lutherska lärobegreppet. — Särskilt må här nämnas förhållandet med afseende pa nylæstadianernas uppfattning af tron. Denna, som hos partiet i allmänhet i begreppet sammanfaller med nådesvisshet, har hos de moderate læstadianerne till objekt den i evangelium uppenbarade Kristus. Deremot äger ett annat förhållande rum, när fråga är om ytterlighetsmännen. Föremålet för deras tro är den af de læstadianske predikanterne förkunnade och hos de læstadianska kristna inneboende Kristus. Den som tror, att Kristus finnes hos læstadianerne och emottar syndernas förlåtelse af dem eller, rättare sagdt, af den hos dem inneboende Kristus, om hvilken förlåtelse de gifva försäkran genom den som för tillfället leder deras andaktsöfning, han är af nåden delaktig enligt denna besynnerliga lära. Är således läran om tron och dess emottagande af syndaförlåtelsens nåd hos en del af læstadianerna blottad på all karaktär af trohet emot bibeln och den evangeliskt-lutherska bekännelsen, så kan väl ej detsamma sägas i fullt lika hög grad vara förhållandet med den læstadianska läran om *helgelsen,* ehuru äfven här ensidighet gör sig gällande. Denna lära blir af en del læstadianer skjuten åt sidan, åtminstone i många läroföredrag alldeles förbigången. Och detta icke alltid utan afsigt. Den dagliga bättringen och den gamla menniskans korsfästande anses af flera icke vara en sak att framhålla för de kristne, emedan sådant hörer till lagen, med hvilken de troende icke hafva att skaffa och som de icke behöfva. »Må djefvulen och de egenrättfärdige göra bättring. Vi behöfva endast bättra oss af egenrättfärdighet och otro — ; vi endast tro, då bröder och systrar försäkra oss om syndernas förlåtelse, och kunna vi alltid se bort ifrån oss sjelfva och se på Guds lam, vår frälsare, der han hänger fastspikad på korset såsom ett försoningsoffer för våra synder, så kunna vi icke lefva illa. Den helige Ande leder oss i all sanning. All annan helgelselära leder tillegenrättfärdighet.»

Derföre uppmanas åhörarne at partiets predikanter och skolmän att «med trons ögon se på Jesus, att de icke i anseende till den vidlådande synden, som gör dem tröga att löpa i den kamp dem förelagd är, må med tviflande tankar och otro bedröfva den helige Ande», hvilket naturligtvis är mycket riktigt, om blott ej sådana uttryck förekomma i det sammanhang att de uttala och befrämja hyperevangelismen. Att framställningen ofta är ensidigt evangelisk äfven i förevarande hänseende, hafva vi ej anledning att betvifla, om än en sådan framställning ingalunda godkännes af de mest upplysta læstadianerne, hvilka alra minst lära vilja underskrifva de öfvermodiga, enskilt fälda yttrandena om obehöfligheten af den dagliga bättringen. Svårt är att säga, huru långt antinomismen i helgelseläran sträckt sig inom partiet. Icke mindre svårt är att förstå, huru de af dess medlemmar, som gått längst i förvändande af trons begrepp, söka lösa den motsats, som finnes emellan att taga syndaförlåtelsen af den hos »de kristne» inneboende Kristus såsom varande trons objekt och likväl, för att icke lefva illa, se på Kristus, fastspikad på korset, då frälsaren sålunda såsom trosföremål fattas i helt olika förhållanden till menniskan, så att det än är »Kristus i oss,» än »Kristus för oss,» som blir den saliggörande trons objekt.

Lika motsägande och besynnerlig är åtskilliga læstadianers lära om *bönen.* Det enskilda bedjandet blir af dessa icke blott försummadt, utan äfven föraktadt. Ett sådant bedjande betraktas som ett verk af egenrättfärdigheten, hvarföre ofta icke heller någon uppmaning till enskild bön förekommer i de læstadianska föredragen, och kanske hörer detta såsom ett kännetecken till ett rätt förkunnande af ordet i nylæstadiansk mening. »Det är,» har man enskilt förklarat, »endast de kyrkokristne, som bedja till en död Gud, en Gud, som har sitt tillhåll bakom molnen och från hvilken intet svar kommer, han bor icke i himmelen, såsom de egenrättfärdige förmena, utan han bor i de kristne. Då man talar med en broder, så talar man med Gud och genom honom talar Gud till oss. Den helige Ande beder för de trogne i deras hjertan och manar godt för dem med osäglig suckan, och denna barnaskapets ande ropar utanåtervanda i det troende hjertat sitt: abba käre fader.» Men denne den helige Andes bön inom menniskan tänker man sig såsom oftast fördold för henne sjelf, likasom hennes eget förhållande till bönen såsom passivt. Allt aktivt deltagande i denna inre bön genom yttre åthäfvor och särskilda böneord betraktar man som menniskans eget verk, såsom sjelfgjordt. Huru sådana åsigter låta sammanjemka sig med det gemensamma bedjande, som onekligen äger rum vid de læstadianska sammankomsterna, än något svårt att förklara. I > t är visserligen mycket naturligt, att ined den inom la stadianenies krets begränsade pankristism, som tillhörer den extrema rikt) ingen inom detta religionspavti, kan en enskild bön ieke |Ata förena sig, em dan densamma blefve ett bed-jaiidi till »ig sjelf. \iir Kristus tinnes endast i det troende hjertat och d t ta ensamt är Guds egen honing, siisom man temligen tvetydigt förklarat, sa blir bönen i enrum ett bed j: i de till den I djaiide, hvilken viil icke kan lösryckas frän sin egen nya lifsjirinei|). s un iir Kristus, genom tron boende i hj rtiit. Men hind blir det gemensamma kedjandet i sjelfva verket annat än ett bodj-viide till sig sjelf, ehurn det då är församlingen, som bad häller oeh emottager bönenV Otvifvelaktigt iir att detta lär' styrke i ytterJighctsmänncns dogmatik ej tillvunnit sig sympatier I s de tänkande innia partiet, livilk icke kunna stödja sig pä detta, om än omedvetet ur pai teismeiis luftiga byggnad utbrutna stycke, utan hafva ett hiittre fotfäste för »in tro oeh en säkrare hvilopunkt för sitt hjerta. Desse Gud och frälsar tinnes tvifvelsutan icke blott i det troende hjertat, utan ölvir allt i verlden och utom verlden, framfor allt i himmelen oeli det eviga lifvet» ord, » 'in tran himmelen kommit. Häraf nuiste det vara en gifven följd, att för dem det enskilda bedjande! äger sin vigt oeh betydelse. Oeksä se vi, att Heikel i sin ni'oss ofta åberopade bok uppmanar till bön, och i detta afseende står han visst i k ensam ilium partiet. Om det är flertalet ibland dettas medlemmar, som at sitt ensidiga betonande af Glids iminaneiis hos de trogne, med förnekande eller Åtminstone förbiseende af hans transcendcns, blifvit förda till förakt för den enskilda bönen, under det de med idtrahestadinnsk in konseqvens godkänna den allmänna, vaga vi icke säga. AttI irs |im 1.1 sia i.

|||Käril).' i afser||||| pa vi-Jen nrli betydelsen lif dun ' / I-,l,i liiiiieii äro deliid , är In ad vi veta, likasom att förhål |audi-t ar motsatt i liaga om ilen t, „,„„ t-niir inga n ny I i sladi iii, sa vidt kiiiidt iir, förklarat di isimiiia obehöflig

0 Usa hålles den alltid \ iil partiets religiösa sammankomster, mi n aldrig med den I" Ijandus egna < rd, utan efter horn fnini ii lärer.

Beträffande sakrum nil , torde iekr heller Åsigterna allmänt öfverensstämma med det lutherska lärobegreppet. Sa halva några, oeh sannolikt ieke »a lä, den uppfattning af (/'//«/, ntt detta ieke förmedlar nâgou pånyttfödelse, utan

endast är ett tecken till att menniskan behöfver rening i Jesu blod. Med detta siitt att lätta detta sakraments betydelse anser inan likväl nödvändigt att döpa barn, emedan man måste visa lydnad lör Jesu bud. 1 Iver menniskan i otron oeh svndeii, sä jir det alldeles detsamma, om bon iir döpt eller ieke. IM iir endast den dCda tron, som förlitar sig pa den i döpelsen skedda pånyttfödelsen. skall en menniska blifva salig, lnästr hon komma till tron, och dervid iir döpelsen titan all betydelse, enär syndaförlåtelse emottages genom tron oeh ifrån do kristnes inuti. Detta utvattnande af den evangelisk lutherska dopliiran räknar sannolikt

1 ke sa lä vänner ibland la-stadianerne, utan ntt dock gillas af partiets Herta|. I.hurn Raattamaa sjelf uttalat denna i grunden reformerta isi„t om dnprt, v i_,-ul han ieke vidhalla den, da han In I,-inn sig i en l.-estiuliansk skola eller konv > n-tike|. Men all ban ieke cneaiii i denna liirnpunkt närmat sig den reformerta kyrkan, måste fa antagas, di man känner, att hans in liv tände iir mycket stort, otn än icke tillråt k ligt fiir aff gifva imnoni makt att utan motstånd uttala hvi| ka läromeniugiir snut lir|st. Beträdande , itl nnl i, sy ne» ej någon strid hafva uppstått emellan partiet och de utanför stående 1 a sf aili mtl 10 uppfattning af detta sakraments v.: senil • har icke blifvit pa n ignt utmanande sätt fram Ii a Ilen, ehuru deraf alldeles icke följer, att nattvardsläran hos alla partiet-medlemmar ar fullt ortodox. De trognas bc_aeude af detta sakrament uppfattas af flera ~knn sammanfallande med det andeliga ätandet oeh drickandet. Hurudan deii dog mntiska åskådningen i lirevarande läropnnkt än må vara,

visst ir att i »issa församlingar derstädes boende hcitudi: mr |Vista jemförelsevis mindre vigt vid natt» ardstirainlet. Måuga gå sällan till nattvarden och betraktas iikc af denna rsak såsom meta k tllsinniga kristna; andra den-.....i

äro flitiga nattvards-lister, im-ii anses ej iiirdtiuknll udnga litgga stifrre kärlek till Kristus o Ii allvar i tron oeh gudak tigbeten.

Läran om h/rl,an är en al nylastadiauernns vigtigaste. Med (.uUs församling eller kyrkan Förstås det af In "Indianerna be-tai iitlc samfund, som är detsamma som nädens rike. Guil liar, lära de, stiftat liär pa jorden tvänne riken, luyn som iir de egeuritttfärdigas oeh ogudaktiga», syndens och dödens rike, oe.li hi i*ti i ,l,r, soin iir de rätta kristne:., n. dens och syndaförlåtelsens. Det förra regeras helt ch hal lit uf lagen, men det senare endast af evangelium. Öfver-gj igen fran lagens rike till Kristi sker derigenom, ittinen-uiskan, da le n kiiunei sig föi tappad >cli fördömd, hvilkt t af åtskilliga uppfattas såsom iiagoiitiiig ögonblickligt strax löre trmis aunanimande af i adon, bekänner sina synder för de kristin oeh emottager synderna» förlåtelse af dem,tror sig vara ett Cuds bain, sinter si_ till deras samfund oeh anta ger i allt deras öfvertygelse. Dä hör h<>u den rätta kyrkan till orh är en uf (le l.nslu s- kn*tm;," som måste skiljas iir.-in rKi <h- krtslm,' öfver hvilka lagen regerar. Dä stv res hon al Guds helige Vnde utan lagens tillhjelp och ljus. Ingen, som icke sålunda k iniinit fran lagens till Kristi rike, erkännes al de stränga nyla stadiauerne för en sann kristen, enär den rätta kyrkans medlemmar utgöras af dem sjelfva. Det kan väl vara, att ii ke alla, soin räknas till partiet, haf va en ba inskränkt Inrest Ilning om Kristi församling pa jorden, men att det tränga kyrkliga begreppet riiknar de flesta anhängarne, säsoni i allmänhet lörlinllniid t iir med religiösa sekter och partier, det haft a vi stor anledning att förmoda. Det iir icke heller nag'4 oväntadt, om påståendet ätt l.nstiidiancriu: ensamma utgöra den rätta kyrkan försvå ras med verklig rigorism, säsnm det uppgifves. Man har berättat oss, oeh vi hålla det k osannolikt, att då en Ue-sfailiiiiisk prest ocli just den, som pa denna sidan 1 orne elf åtnjuter det största anseendet oeh förtroendet, vågade drifvaI/Jirs Levi T,., t.,du

don läran, att troende kristne funnes utom Jæstadiaiicrnns krets, tvangs han af den allmänna ovilja, som hans åsigt framkallade, att återtaga sina ord. Med den tendens nil scktliildning, som onekligen Ikm la stadinnerne förelinnes, vore det underligt, om man annorlunda förfarit. Dr Utgöra i egentlig mening ett rcligiorisparti ocli man far lins dem lika litet so tu af andra sådana partier vänta, att de litta det kyrkliga begreppet vara vidare ini

partiet och toleransen ga längre än deras begrepp. År nu efter deras åsigt kyrkan detsamma tom samtlige læstadianerne, sa följer häraf, att den lutherska kyrkan i deras o m icke als är na . ön kyrka och i i|frigt såsom institution Icke har nä, >t synnerligt v är de. Hon är, eller det nyln-stadianska sättet att se saken, ondast tu mensklig stiftelse, till sin grnnd falsk, hvilket förmenas visa sig deråt, att andelig död oeh gudlöshet i sä hög grad herska inom hunne. Naturligtvis tar da ej det kyrkliga embetet att förkunna ordet och ntdclu snkramen ten en mildare dom. t.nds urd behöfva t ej, säger man, (le vigda pr» sterila för sin fram au ty såsom Kristus p. sin tid utsände okunniga lekmän, fiskare oeh tullnärer, för att predika evangelium, sa utnbàr lian för sitt rikes s ik den högre bildningen. 1'restae.nibetet likasom i allmänhet den kyrkliga institutionen anses meta skada än gagna. Den lara, som predikas i ilen lutherska kyrkan, är lalsk, emedan lag oeh evangelium sammanblandas, läran om dopet ;ir oriktig» och presterne ii ro allmänt andeligen döda och sahdes utan den helige Vnde. rrcstaembi tet i statskyrkan är, tör att begagna en af de nu st friunstaendi partimännens ord, »förségladt med det blod, som lvnitas lät utgjuta. Undantagna från d unn förkastelsedom äro de pr- -der, som slutit sig till tø&tadiauerne, men naturligtvis endast ined afsecn dc pä deras själstillstånd oeh icke deras embete, som i intet hänseende i orh fur sig tillerkännas någon betydelse. Om man aktar och hörer dessa, sa sker det icke för deras ställning inom kyrkan, utan för deras åsigter eli det förtroende dessa ingifva, hvarigenom dc ans is tillhöra den rätta kyrkan och man tolererar dä, att dc äro det yttre kyrk samfundets tjenare. Man har nämligen icke beslutit sig tör att skilja sig frän detta samfund, huru mycken benägenhet derför änmåste finnas i följd at partiets liela religiösa åskådning n< Ii riktning. Men elilirti således la stadiuiionic ännu tillhöra st kyrkan, i il<t de låta düpt sina barn af denna kyrkas tjt nare neil af dem emottaga den !u li' .i natt\ arden, sa k:m naturligtvis donna institution i och för sig icke hafva nåågot tilldragande för menniskor af dessa åsigter. Der ej presten anslutit sig till dem, hör man immun i - kc ofta och gerna, och man anser ej, att en sådan lärare kan genom »in verk samhet skaffa någon frukt for Guds rike. Står han utom partiet, iir det omöjligt för honom att blifva salig och likn»;l tor hans åhörare, om de icke halva tillgäng till någon annan religiousnndcrvisiiing an hm \ dsalta sålunda hesta dianerne den e\anBeliskt -luthersk t kyrkun, upphöja <le s mycket mera sin »församling. llos denna senare linnes det största ljus, som brunnit pa jorden sedan Kristi och apostlarne|» tid, oeh detta Ijtts bar uppgått långt upp i norden, i en obemärkt tia al verlden, sa om en gäng det hedniska Galileen, som var sa föraktadt, just var den undangömda trakt, der fordom det ljus uppgick, s m skulli skinn öfver de mörka lamb n. T nuseeiidi till det herliga ljus, som finnes bos de kristnes-kristne, kunna dessa upplata (le sju insegel oeh rätt uttyda skrittens andemening. Dc behöfva ej i tv is[iga låll åbnropa sig på gamla kyrkolärares mening. Dessa voro menniskor oeh kunde taga miste, och deras miss tag haft a af församlingen, som i sin bibeltolkning ilr of il bur, blifvit uppdagade och rättade. Således har hon nu funnit, att \olirborg saknat den helige \tide och predikat cgcnrätt-färdigbet; att Luther visserligen varit en sann kriste», hvar före man mäste t ti ti åta honom de misstag, soin verkligen kärflyta fi an honom; att Laestadius såsom den andelig» rörel sons upphofsman och den främste läraren näst Luther sedan apostlarne!) tid bör vördas, men att församlingen nu koin ini till större evangelii klarhet än den v -m fans på hans tid oeh derföre ändrat sin lära o. 6. t. Man ser således, att läran om församlingens ofelbarhet i skriftens tolkning pa grund af den fortgående inspiration, som ar en följd af Kli sti iniiuaiieiis hob dc trogne, medfört sina praktiska kon c qvenser. Naturligtvis finnas sådana, som räknas till partiet, hvilka tisst ieke omfattat dylika med katolicismenbeslägtade åsigter om kyrkan; men vi befara, att dessa læstadianer äro ett försvinnande fåtal och att de skulle utstötas ur det læstadianska samfundet, om de vågade uppträda med öppen opposition emot denna nylæstadianismens älsklingslära. Denna kan icke rimligtvis till alla delar räkna några vänner ibland de prester, hvilka anses tillhöra partiet, men som hafva att för sina domkapitel ansvara för sin trosbekännelse. Äfven de synas dock anse læstadianerna som en församling, om än dennas omedelbara inspiration och katolska ofelbarhet måste vara dem en något för svår trosartikel. Åtminstone betraktar Heikel læstadianerne såsom en ecclesiola in ecclesia, och att han hos dessa finner ett trons lif, som han tyckes hafva något svårt att erkänna hos andra, visar sig af hans yttrande, att i Finland finnas många af lagen väckte, men att det är först på senare tider man kommit till trons ljus och lif, hvilket synes vara en hänsyftning på det trosljus, som förmenas hafva uppgått genom læstadianismen. Detta parti skulle således utgöra de heliges samfund och vara den lutherska kyrkans kärna i Finland, och följaktligen i hvilket annat land som helst, der læstadianer finnas. Möjligt är dock, att Heikels kyrkliga begrepp är

något vidare, än att han låter den rätta kyrkans gränslinier i norden sammanfalla med læstadianismens, så mycken anledning hans yttranden än gifva att tillskrifva honom en inskränktare uppfattning i detta hänseende; men att en sådan uppfattning förefinnes hos större delen af partiets medlemmar, är en sannolikhet, som närmar sig visshet.

Att med sådana läromeningar, som de här ofvan framstälda, partiet icke fullständigt skiljt sig från statskyrkan, är i icke ringa grad att tillskrifva detsammas främste man, den förut ofta omnämde Joh. Raattamaa. Denne anses åtnjuta ett apostoliskt anseende ibland sina trosförvandter. Att detta verkligen är förhållandet, våga vi visserligen betvifla af skäl, som sjelfmant springa fram under fortgången af denna skildring, men deremot är det lika obestridligt som allmänt kändt, att hans anseende är mycket stort och att ingen af partiets medlemmar, prest eller lekman, kan i detta hänseende i minsta mån med honom jemföras. Denna hans ställning inom partiet härrör icke blott från hanssjälsförmögenheter, som äro öfverlägsna, och hans andliga liflighet, som är obestridd, utan kanske i ännu högre grad fråan hans klokhet, för att icke säga smidighet, som kommer honom att undvika det sega vidhållandet, till och med äfven det offentliga uttalandet af åsigter, som skulle allt för mycket stöta mängden af de cxtrav uganta be-tadianeriie lör hufvudet. Hetta är orsaken till att icke blott olika personer omtala hvarandra motsatta yttranden at denne man, utan äfven att samma personer kunnat tillvit. honom, att ban i det enski| da vttrat hvad hau ickt vagat säga i sina vänners närvaro. Genom denna sin höflighet, som gör honom till ojemförligt mera utmärkt partichef än kristen, i förening med andra framstående egenskaper, har ban lyckats intaga det främsta rummet i la »tadianismens historia, naturlig tvis niist efter den man, utan hvilken denna historia ieke skulle finnas, Hans inflytande ibland hesUdiaiierue pa böda sidor om Torne och Muonio elfva* sträcker siD derhän, att alla svårlösta religions!! igor, om hvilka partiets medlemmar ieke kunna komma öfverens, Ii inskjutas till honom. Allt hvad han vid sådana tillfallen och äfven i öfrigt talar, naturligtvis utan att törnå emot la stadianeriu» älsklingsfiireställhiiiigar, gäl b r såsom ca obestridlig sanning. Att frän en i början obemärkt kateket stiga upp tiil en sådan dominerande position ibland ett vidt utgrenndt rcligionspnrti, är ett svart prof för den menskliga egenkärleken, o b st litet liaattnmaa af mau-ga ma anses hafva bestått i det profvet, sa måste det all tid medgifvas, att han aldrig velat gälla vare sig sason något öfverhufvud eller såsom någon apostel för det la sta dianska samfundet, utan flitigt usat till kyrkans Herre. Man kan ieke säga, att han representerar någon slags pällig myndighet inom partiet, sa mycket än det kyrkliga begreppet hus lastadianerne i vissa hänseenden närmar sig katolicis mens.

Att iiylæstadianenies iilsküngslära om församlingens makt och infallibilitet hänsynslöst lo rlli k t as, äfvensom att Kaatta in aas myndighet, sa stor den är, icke räcker tiil för att leda haunstralcii Iran dens hufvud, som Ur nog djerf att vaga en oppositif 11 emot denna lära, bevisas af följande tilldragelse. En person, K «, suiu tillhörde partiet, vågade en gäng, daLars I a: vi laestadius. |4fi

do framstående skolmannen Julian Ranttainaa, Krik Ander» ,(iili'iii]iieti och Isak BränstrOm voro samlade, framställa den åsigten, alt den som ined tron annammadc i vangelium, hvilket skulle predikas för alla, borde hallas |iir en krislen, af. ven "in han ej underkastade sig att sta undi i dc kristne-myndighet eller ni. a. o. godkände hvarje deras bro k af föst- oeh bindenyckeln. Detta förnekades af il närvarande la-stadiancrne, undi r förklaring att församlingens makt att ovilkorligen lösa oeh binda var ett 11 << 11 \ ndigt stängsel om kring vingården. Deremot förklarade K 11 och hans broder II a, sinn älven blandade sig i striden, att le kristin ieke ägdi någon ovilkorlig myndighet i detta afseende. Begagnade de bindenyckeln emot en menniska, som hade den helige \iide, dugde deras bindande till intet, och 1 <>-te de en obotiVndig, sä blefve han icke mora fri för det, utan för-blefve bunden i himmelen. Deras t a-samling vore ieke ofi I-har, utan kunde taga lni-te Men det var just detta de tillstädes varande kestadiancrne icke ville medgifva, enär enligt deras förmenande Gud vore hos dem iiinebncnd och de hade den helige Ande. i.ud kunde ju ej t agn miste Häri instämde äfven lf an ttamna, som förut enskildt uttalat mera moderata åsigter, men nu förenad' si_ med den af det v nia Öfvervägande flertalet förfnktadi meningen Di" i broder v agade äfven vid ett annat tillfälle satta -ig elliot partiets lära, i det de försvarade den meningen, alt n 11 älven ge-iioin läsning at den heliga skrift kan komma till lefvande tro, fa syndernas förlätels* ch erfiwa frid • ch fröjd i den helige \nde, hvaremot partiets andra närvarande medlen mar viilhiillo sin mening, alt inlet andeligt lif kunde uppk mina, om man ej borde ordet förkunnas at en ..krisici d v. s. la st ullan, likasom

ingi n syndnförlatels crhallas med min lre man enintföge. försäkran derom af de kristin . emedan i i lateisen koiiiuie af tron, som hade till si|f föremål den af di »kristne- predikade Kristus. Följden uf d s-a br ilers opposition euiot partiet oeh dess koryfé r blef. att d bann lystes, d. v. s. uteslöt s ifrån la stadi iiernas församling. -\t-\t-ii liaattamna var icke m _ i läktig all I indra denna utgång al saken, och man fästade intet afseende -vid hans Hnkvär da vttraudo: När I början sålla, kan det hända, att I fån agnar i|vnr i sä|len och att det tyngsta faller igenom..Kan Raattamaa icke alltid göra sin myndighet gällande, så framträder dock denna understundom med en verkan, som är förvånande. Vi vilja anföra ett bevis härpå, hvaraf läsaren kan bedöma, huru stort hinder denne man verkligen är för partiets separation från stats-kyrkan. Det är Raattamaas förtjenst, att icke læstadianerne i en norrbottnisk lappmarksförsamling blifvit separatister. De hade derstädes någon tid eller rörelsens början icke blifvit synnerligen väl behandlade af sin pastor. När de efter nattvardens begående fingo liikutuksia, kom genast kyrkväktaren på prestens befallning och föste ut dem, den ene efter den andre, äfven midt i vintern. Nedkastade handlöst i snödrifvorna utanför kyrkväggen, lågo de sprattlande ännu, när de öfriga kyrkbesökande kommo ut ur kyrkan. Efter denne hårdhändte herdes död, hafva de visserligen fått bättre själavård. Men dels i följd af nämda tendens till separatism, dels af ett oförsigtigt yttrande af presten — så påstås det åtminstone — beslöte læstadianerne i denna församling att skiljas från den svensk-lutherska kyrkan. Det hade kommit så långt, att redan kommunionkalk blifvit beställd. Men man hade tagit steget utan att tillfråga Raattamaa. När denne fick reda på hvad som var i fråga, förhindrade han helt och hållet separationen. De missnöjde stannade qvar i kyrkan och de till separation tagna stegen återtogos

Då det nu af Raattamaa ledda partiet endels omfattat meningar, som icke alls överensstämma med vår lutherska kyrkas trosbekännelse, ändock partiet uppkommit genom den nitiska verksamheten at en prest i samma kyrka, ligger den frågan nära till hands: i hvad förhållande stå dessa mer eller mindre heterodoxa läror till lärofadrens trosåsigter och i hvad mån kan han hafva gifvit anledning till att den ena eller andra egendomliga läromeningen uppstått? Härpå svaras, att i afseende på flera sådana meningar, såsom när fråga är om bibelns auktoritet, om det bibliska innehållets tredelning, om trons och nådens ordning samt om sakramenten, finner man ej, så vidt vi kunna se, några anledningar härtill i Læstadii skrifter. Hvad deremot beträffar den læstadianska bikten och aflösningen, som föranledt så mycketmissbruk, kan man icke undgå att finna Læstadius sjelf hafva varit orsak dertill. Det föregående lemnar tillräckliga bevis härpå. Sjelf påyrkade han denna offentliga syndabekännelse och aflösning inför och af de väckta; sjelf emottog han den förra och gaf den senare i kretsen af sina vänner, och det påstås till och med, att han ännu lefde, då en mycket grof brottsling genom sin aflagda bekännelse och erhållna absolution drog sig undan lagens straff. Likaså kan man säga, att det öfverdrifna betonandet af det mundtliga förkunnandet af ordet med underkännande af det gagn, som detsammas enskilda betraktande medförer, i icke oväsentlig grad härleder sig från hans ifrande för »skolor» eller andeliga sammankomster, ledda af inre missionärer. Utan tvifvel voro dessa skolor ett verksamt medel att sprida Læstadii praktiskt-reformatoriska ideer, men den vigt lärofadren sjelf fäste vid konventiklarne ledde lätt ibland hans vänner till den tron, att detta var det enda medlet till menniskans väckelse och pånyttfödelse. Hvad vidkommer det ensidiga framhållandet af Guds immanens i de trogna och den förgudning af sig sjelf och framförallt af församlingen, som blifvit en bedröflig egenhet hos mången læstadian, så har man mycket svårt att finna någon direkt anledning dertill hos Læstadius. Att han så betonat Guds inneboende i hjertat, att hans styrelse i verlden blifvit i framställningen undanträngd, hafva vi ej kunnat se. Märkvärdigt är dock, att den tendens till sjelfförgudning, som visar sig hos nylæstadianismen, redan tidigt framträdde hos Koutokeinosekten och verkligen ledde till dennas syndiga dårskap och förskräckliga dåd. Det är möjligt, att Læstadius indirekt framkallat denna riktning genom de hånfulla ord, hvarmed han angrep sina motståndare och de mörka färger, hvarmed han målade dem och som bildade en dyster bakgrund, från hvilken hans vänner framstodo i det klaraste ljus. Hvad som är visst, är att han icke velat gifva partiet en sådan riktning. Lika litet har han velat lära sina anhängare att Guds försyn ej sträcker sig till andra än de trogne; men då han framhöll ej blott att de ogudaktiges alla olyckor komma ifrån djefvulen, utan ock att det är han, som utarmar menniskor, hvarföre de fattiga icke förtjenade någonLott 1 evi La -.t.lilius.

barmhertighet, iir det väl icke sa underligt, att det föreställ niiigssättet uppkom hus Here at hans anhängare, att

ska pann sa lemnat .it djefvulens ledning de menniskor, som ieke velat lemna sig sjelfva at Ond, att de äfven i afseende pa sina lefnadshändelser voro belt oeh hullet beroende at -.jiilens fiende. Beträffande det lillbakaträngatide af ilen en skilda biinen, sunt onekligen hos ni.inga bcstadinner gör si^ gällande, är det svårare att säga, om den märkvärdige mannen här har någon skuld. Visserligen kunna vi ej påminna oss, att vi i de af honom författade predikningar, som kommit i vara händer, sett en enda uppmaning till biin; men da vi pä langl när ieke k|inna alla efterlemnade alster ;il hans homiletiska verksamhet, är det omöjligt att här uttala ett bestämdt omdöme. Hvad vi känna är, att ban uppmanade fill förbön för si- sjelf, då döden nalkades Likvid synes det ieke osannolikt, att Laestadius ej myeket yrkade pi\ de* enskilda böunmgäuget ined Otid, eftersom i sa]üiss många at hans predikningar intet förekommer derom. Den hufvudsakligaste orsaken till ifrågavarande förhallande torde dock vara den, att de hestadianskc skolmiinnens länge fruktlösa bönekamp i väckelsens början i icke ringa tuan föranledt ringaktning af den enskilda bönen, en ringaktning, s ni de meddelat at sinn vänner och som af några ibland dessa blifvit drifven till sin yttersta gräns. Man hade visserligen kunnat vänta, att den erfarenhet, som dc förre haft gemensam med sa många andra af lagen betungade men niskor, hvilka ej ännu fått blicken riktad pa, lorsoniiigsnå-den, ej haft denna följd. Men det har legat i denna rörelses natur att den slagit öfver i ytterligheter. I fråga om uppfattningen af kyrkans begrepp knn man med be stämdhet säga, att den innersta roten härtill finnes i Lastad» egen lärareverksamhet. Hans häftiga utfall emot för häl! idena inom den svenska statskyrkan oeh hans skoningslösa domar öfver med honom olika tänkande cmbets-bröder mastc inkasta ett frö till separatistiskt åskådnings - itt. oeh separatistiska sträfvanden t den religiösa riktning, som af honom framkallades. Det Ur reni af förunderligt, att ej en fullständig brytning längesedan ilgt tum emellan bi stødianerne och den kyrka, inom hvilken de erhållit sinLans l.i vi UnMiiii

1411

religiösa väckelse och andcliga näring. Att detta ej skett, är det vackraste vittnesbördet om Jo Ii an Raattnmaas klara blick och utmärkta förmåga att inverka pi o h leda sina trosbröder

\ i se således, att Laestadius sjelf, om än mot sin vilja, föranledt en del af dc missriktningar, som yppat sig ibland hiins trosförvandter oeh som kommit la stadiam-rues religiösa åsigter att genomgå en partiell ombildning, hvarigenom in læstadianisinen uppkommit Vi vilja dock erinra att i af seende pa den nu varande laistadianisnions hufVudkarakter eller den hypercvangelism, för hvilken den utmärker sig, kan al ra minst laestadius sjelf göras ansvarig. Om någon var afvogt stiiind emot en löslig evangrlism, sä var th t han. Men det låg såsom v i redan ssigt i bela den genom lians lärareverksamhet framkallade religiösa riktningen en bcnä genhet att sia öfver i ytterlighet. Denna riktning var en ström, som omöjligt kunde flyta lugnt i hin bädd, utan måste svalla öfver ät ena sidan eller al d< n andra. D t det ande-liga behofvet icke kunde i längden tillfredsställas genom ett nästan nltralagiskt framställningssätt, utan kräfde en evangelisk spis, verkade det exorbitanta i bela den hest idianska rörelsen, att den förra ensidigheten utbyttes emot en uy oeh motsatt. Man hade börjat ntt röra sig vid sidan af deu medellinie, som sanningen sjelf uppdragit I r både tros åskådningen och de andel iga lif»företeelserim, oeh likasom i följd af en andelig naturlag kastade inan sig öfver pä an dra sidan, då man icke längre kunde röra sig framåt pä den förut inslagna vägen.

Att den bjperevangelisk» riktningen ibland ln>tadia |terne ieke kommit till sin alra yttersta gräns, sa att köt tets emancipation blilvit deu sorgliga följden af ett löst för kunnande til nådens ord, måste näst Gudi förunderliga stv relsc tillskrifvas dels förut nämnde Kaattamaas urskilning oeh kristliga insigt, dels den omständigheten, att en oeh annan prest pa denna eller pa andra sidan Torne elf --liitit sig till hestadiunernc. Dessa prester* inverkan pa partiet har varit i hög grad gagnelig. Dels kau det sättas i fraga om utan deras medverkan læstadianernes främste man kunnat hindra partiets skilsmessa frän den Luthersk» kyr kan i Sverige och Finland, dels bar deras inflytande gjortsig gällande i afseende på sjelfva läran, så att man icke finner några gröfre missriktningar i detta hänseende inom kretsen för deras inflytande. I en annexförsamling vid Torne elf har presten slutit sig till læstadianerne, ibland hvilka han säger sig hafva fått sin religiösa väckelse. Men i denna församling äro ofvan omnämnda heterodoxe åsigter åtminstone till största delen undanträngda. Det är en ande af moderation, som här gör sig gällande. Likväl finner man, att äfven i denna församling bikten och absolutionen starkt betonas, att

synnerlig vigt fästes vid den alldeles onödiga och godtyckliga tredelningen af skriftens innehåll, samt att Guds rikes gränser i det allmänna föreställningssättet sammanträngas så, att de sammanfalla med det nylæstadianska trossamfundets. Enligt enskilda underrättelser från ifrågavarande församling skola dock åsigterna varit mycket mera excentriska, innan denne begåfvade och nitiske lärare uppträdde. Naturligtvis vill hvarken han eller någon annan læstadiansk prest erkänna, att åsigterna äro mindre moderata hos partiet i allmänhet; men att hindra det många medlemmar deraf under ledning af visserligen välmenande, men okunniga hufvudmän förirra sig långt utom gränslinierna för en sund uppfattning at Guds ord, ligger helt och hållet utom deras förmåga. Det är också naturligt, att de prester, som slutit sig till partiet, måste undvika svårare tvister med dess hufvudmän och den talrika fraktion, som desse leda eller samla omkring sig, om de ej skola förlora allt inflytande och derigenom påskynda den hotande brytningen med den kyrka, hvars tjenare de äro.

Att sådana presters inverkan på partiet måste vara af vigt, finner man deraf att, oaktadt læstadianernes medvetet eller omedvetet separatistiska tendenser, just en församling, der presten anslutit sig till partiet, nämligen Hietaniemi, är samlingsorten för læstadianerne vid Torne elf och närmast angränsande trakter af Finland. Skulle prestens ställning vara helt och hållet likgiltig för partiet, så kunde man ju hålla sina årsmöten på något annat ställe med fullt ut så centralt eller beqvämt läge som nämnda sockens. Men i Hietaniemi samlas årligen ett stort antal læstadianer, och om ej vårt minne sviker oss, hafva någon gång icke mindreän tjugu kyrksocknar varit representerade på de möten, som här hållas påsktiden eller under någon annan större högtid. Detta tyckes utvisa, att den lutherska kyrkan i vårt land, oaktadt alla læstadianska anatemer och allt förnekande af hennes vigt och betydenhet, likväl utöfvar en viss inverkan på partiet och att læstadianernes praxis icke är aldeles så kyrkofiendtlig som deras teori. Att kyrkan ännu kunnat behålla något inflytande, om ingen kyrkans lärare försökt att, om än försigtigt, ingripa i rörelsen och småningom föra den i det rätta spåret, betvifla vi. Härmed vilja vi dock icke uttala den åsigten, att de prester, som blifvit, hvar och en inom sin församling, læstadianernes banerförare, handlat såsom lutherske prester åligger. Ty ehuru vi äro långt ifrån att tillvita dem en medveten pligtförgätenhet och tvärtom äro öfvertygade, att de åtminstone i allmänhet med oqvaldt samvete och af uppriktig öfvertygelse omfattat læstadianismen, så kunna vi icke anse det vara tillbörligt, att en prest blir koryfé för den ena eller andra partigruppen, enär han bör stå öfver partierna inom församlingen och söka, efter den nåd Gud härtill gifver, ena och sammansluta dem i den lefvande trons parti. Nu veta vi visserligen, att dessa prester, för hvilka orden læstadianer och læstadianism äro en styggelse, vilja identifiera de åhörare, till hvilka de slutit sig, med de rätte kristne på deras ort. Men det må ursäktas oss, om vi, likasom så många andra, icke kunna förena oss med dem i denna uppfattning af förhållandet. Det är kändt, att de finnas, hvilka icke tillhöra læstadianerne och likväl ådagalägga allvaret af sin kristendom lika tydligt som de bäste ibland de senare och långt bättre än många ibland dem. Dessutom, om så illa skulle vara, att inga andra inom dessa presters församlingar än læstadianerne skulle ådagalägga kristlig tro och föra ett kristligt lefverne, kan dock den kyrkliga fraktion, till hvilken dessa bekänna sig, blifva annat än ett parti? Kan man neka, att t. ex. det sätt, hvarpå läran om bikten och absolutionen tillämpas, eller den om lagens betydelse för de omvände drifves, innebär afvikelser från lutheranismen, för att icke tala om liikutuksia, som dessa prester väl icke anse absolut nödvändiga, men ändå försvara, ehuru de borde med varsamhetmotarbeta dem, helst som dessa rörelser understundom af skrymteriet blifvit missbrukade? Vi kunna icke frångå, att dessa i allmänhet välmenande och redbare själasörjare handlat orätt, då de gjort sig till læstadianska partimän, ehuru de handlat af uppriktig öfvertygelse; men det gagn de gjort den lutherska kyrkan på samma gång som læstadianismen kunna vi lika litet förneka. Det hade dock i vår tanke gått för sig att åstadkomma detta gagn, utan att anlägga partiets färger. Möjligen hade det gått saktare att nå ett af de föresväfvande målen, en modifierande inverkan på partiet. Vägen hade visserligen varit rakare, men den hade varit besvärligare, försakelsen större, stötestenarne flera och striderna svårare. Målet hade dock blifvit uppnådt, om man aldrig förlorat det ur sigte utan allvarligt och dock varsamt sökt att närma sig detsamma.

Innan vi lemna nylæstadianismens uppfattning af läran och hvad som står i nära samband dermed, vilja vi yttra några ord om det nu varande förhållandet med de vidtbekanta rörelser, som förekommit och ännu förekomma ibland læstadianerne under det vanliga namnet liikutuksia. Dessa rörelser hafva förlorat icke så litet af den vigt

och betydelse, som de förut haft. De blifva också altmer mycket mindre vanliga än förut. I kyrkan förekomma understundom hvarken de läten eller de kroppsrörelser, som tillhöra liikutuksia. Och uppkommer någon exaltation, då presten blir mera varm och hänförande i sin framställning, så är det för det mesta endast ljuden som framträda såsom vitnesbörd härom. Qvinnorna med deras vekare känsla upphäfva då läten af något olika tonhöjd, men de spasmodiska rörelserna och dansen äro nu för tiden i kyrkorna sällsynta, utom då nattvard hålles, i hvilket fall förhållandet är föga bättre än förut. Oftare visa sig dessa liikutuksia, då någon »skolman» uppträder.Vi kunna icke här underlåta att återgifva läsaren en från en aktad embetsbroder till författaren insänd teckning af dels dessa skolmäns sätt att predika och dels förloppet vid en andelig sammankomst ibland de nu varande læstadianerna. »Hufvudämnet,» säger han, »är för alla föredrag, huru de kristna hafva rätt att förlåta synderna samt huru utan denna förlåtelse och utom de kristnas gemenskap ej någon salighet är att finna. De kristna uppmanas alltid att tro sig saliga och icke lemna något rum för tviflande tankar och otro. Icke får en kristen hålla sig för skröplig och bristfällig såsom sådan, ty ett dylikt förringande at kristendomen hos sig sjelf härleder sig af trossvaghet, utan en kristen måste anse sig som ett Guds helgon, alldeles fullkomlig i Kristus. Derföre aktas synnerligen, att man icke talar om de kristnas dagliga synder, fel och skröpligheter, ty detta vore ju att predika förtviflan i dem. — — Ett vigtigt moment i föredragen är äfven att prisa och berömma det stora ljuset, som de hafva, hvilket har uppgått i Lappland, i den oansenligaste trakten, ibland de minst bildade menniskor. — — Vare sig att någon af »de lagrättfärdiga», (sådana som ej i allt gilla deras åsikter) är närvarande eller ej, utgör fördömandet af och polemiserandet emot deras lärouppfattning en del af föredraget. De sorglösa uppmanas äfven att af de kristne emottaga syndernas förlåtelse och således komma från lagens rike till Kristi. I slutet af hvarje föredrag upphöjer talaren sin röst för att utdela den egentliga födan, som består deruti, att känslorna uppjagas till det yttersta. Orden, som dervid begagnas, hafva följande lydelse: »Nu hafver Lammets brud sig tillredt. Snart skallar basunens ljud. Hemlandsstränderna är redan synliga. Glädjens och fröjder eder. Upplyften edra hufvuden, ty brudgummen är i annalkande. Blåsen i basunen och tacken honom. Skåden den blodröda fanan på Golgata: den är vårt segertecken, Sen på Guds Son på förbannelsens trä emellan himmel och jord. Sen huru han för syndens skull lider alla helvetets qval. Skåden den blodröde och törnekrönte konungen» o s. v. Under detta sluttal börjar först en del af qvinnorna att ropa och dansa, men antalet ökar sig hastigt. Äfven en del af männen får dylika rörelser. De dansande upprepa under glädjeskrän vissa ord. De flesta: »Herre Jesus, huru saliga äro vi ej. Så saliga som Gud, så saliga som Jesus sjelf.» Då rörelsen nått sin höjdpunkt, begifver sig talaren till ett annat rum. Under rörelsen predika ofta flera på en gång. Sedan det värsta bullret är öfver, börja många gå omkring i rummet, för att söka reda på de otrogna, som äfven infinna sig talrikt i sammankomsterna. Dessa omfamnas och skakas under ifriga och kärleksfulla uppmaningar till tro: käre vän, börja nu tro, att dina synder äro dig förlåtna: bekänn nu att Jesus är i hjertat. Stick icke nu mer otrosspjutet i hans hjerta. Säg, är Jesus i ditt hjerta! Säg käre broder (syster), att han är: bekänn nu din tro! Om du också skulle känna, att ditt hjerta vore fullt af djeflar, så bekänn likväl att Jesus är der. Säg efter mig, och kan du icke säga, så *stafva* åtminstone, att Jesus är i hjertat. Om du syndar dermed, så svarar jag för synden. Säg det frimodigt, djefvulen till förargelse o. s. v. Bekänner nu den sålunda tilltalade, att han tror, så förklaras han för ett Guds barn. Nu höres ropet från flera håll: »Här också en, som bekänner, äfven här» o. s. v. Desse, som så uppmanas till tro, anses hafva blifvit väckta förut, ehuru på dem ej kan märkas att de blifvit det. En del af dem, som på ofvan angifna sätt blifva »kristna», har varit det flera gånger förut, men återfallit. Dessa få nu äfven rörelser, så att de oftast vid samma tillfälle dansa. Aftonbön med psalmsång förrättas någorlunda tidigt, hvarefter en del af de »kristne» går hem, men sammankomsten fortsättes ofta till midnatt.» Vissa af sådana predikande lekmänlägga ännu vigt vid dessa rörelser såsom bevis på den helige Andes verkningar och söka med åtminstone indirektauppmaningar framkalla dem. De sägas ej vara belåtna med mindre dylika yttringar af religiös ekstas visa sig. Ty värr är det icke blott denna, som understundom gifver sig tillkänna. Flera af dem, som deltagit i dessa liikutuksia, hafva för att likna andra och gifva læstadianerne fördelaktiga tankar om sitt själstillstånd helt simpelt spelat exalterade. Att ett sådant skrymtaktigt deltagande i dessa ofta stormande rörelser äfven ägde rum vid læstadianismens början, är icke otroligt, helst som då större afseende fästades vid desamma; men säkerligen förekom detta vida mera sällan än nu, då den religiösa känslan, såsom det ligger i sakens natur, icke har samma liflighet och lika lätt stegrar sig till sin högsta höjd. Också finnas

de, som, eljes anslutande sig till læstadianerne, helst se att sådana rörelser uteblifva. Till dem hörer den förut ofta omtalade Heikel, som i slutet af sin bok uttalar sig snarare emot än för sådana rörelser.

Vi öfvergå nu till den vigtiga frågan om det sedliga tillståndet ibland detta parti. Denna fråga är ganska svår att besvara. Læstadianismen har en mycket olika utbredning inom olika församlingar, dit denna kyrkliga riktning inträngt, och mycket tillvitas partiets medlemmar, hvartill de utanför detsamma stående gjort sig skyldiga. I någon mån är ock förhållandet olika inom læstadianernes krets på olika orter efter den mer eller mindre sorgfälliga vård, som egnas dem af de själasörjare, som vunnit deras förtroende, eller, der sådana saknas, af de lekmän, som såsom skolmän tagit deras andeliga angelägenheter om hand. I Karesuando, der rörelsen hade sin utgångspunkt, har det i *ett* hänseende nyligen stått illa till, och detta ehuru partiets mest ansedde ledare Johan Raattamaa är bosatt inom församlingen. Renstölder började der höra till ordningen, befrämjade genom den obetänksamt gifna absolutionen at de brottslige. Dessahafva nämligen ofta hycklat ånger, för att slippa det straff, hvartill den verldsliga lagen dömer och hvarifrån Raattamaa trott sig böra frisäga dem som blifvit absolverade. Den erhållna absolutionen har genom endrägten inom partiet hindrat åklagaremakten att få de brottslige fälde. Häraf har följden varit, att brottens antal tillvuxit, i det lättheten att undgå straffet blifvit en moder till nya förbrytelser. Att förhållandet varit sådant, likasom att på den sista tiden en förbättring härutinnan ägt rum,Saken har kommit till länsstyrelsens kännedom och Raattamaa har af länets höfding fått en allvarsam tillrättavisning för sitt obetänksamma förhållande. Detta har enligt nyare underrättelser från församlingen haft en synnerligen god verkan. är från så säkert håll meddeladt, att något tvifvel i saken icke gerna kan få rum. Vi vilja dock rättvisligen anmärka, att de flesta af dessa stölder i Karesuando enligt uppgift blifvit begångna af Koutokeinolappar, som inflyttat till förutnämnda församling och som sägas hafva utöfvat ett beklagligt inflytande på de yngre medlemmarne af församlingen, helst sådana som genom giftermålsförbindelser kommit i slägtskapsförhållande till dessa inflyttade. Äfven nykterheten har i betydlig grad aftagit ibland de yngre, som isynnerhet på marknaderna pläga öfverlasta sig. Vid de stulna renarnes afyttring närdes det vaknade bränvinsbegäret af de samvetslöse personer, som infunno sig, för att köpa renkreaturen eller tillbyta sig dem emot bränvin. Deremot har kyskheten hittills varit någorlunda allmän. Anmärkas bör ock, att sådana, som öfvat dryckenskap eller annan osedlighet, ej erkännas som trosbröder af de rätta læstadianerne, med mindre de utlofvat bättring. Förhållandet i Jukkasjärvi, dit äfven inflyttning skett ifrån Koutokeino, är ungefärligen detsamma som i Karesuando. Från Pajala klagas öfver att sedligheten icke är synnerligen prisvärd, ehuru äfven denna församling haft Læstadius till sin pastor. Dryckenskapen, närd af färgade viner, påstås derstädes icke vara främmande, ehuru det är mycket ovisst, huruvida det är læstadianer, som göra sig skyldiga till utöfvandet af denna last. Ty om än ej förtärande af vin anses rent af som synd, ärdet dock en sak, som de äkta læstadianerne icke gerna tåla. Vinet och andra till njutning begagnade drycker ersättes af ett ymnigt kaffedrickande, hvarmed lärofadren sjelf föregick med sitt exempel, såsom allmänt bekant är. Vi skulle derföre snarast tro, att det læstadianska partiet öfverallt på ett berömvärdt sätt utmärker sig för nykterhet. I de nedre socknarne, der förhållandet är oss något mera bekant, håller folkets afhållsamhet från rusgifvande drycker i det närmaste jemna steg med læstadianismens utbredande. Då man eljes i Norrbottens län ofta träffar berusade personer, och de större helger, vid hvilka ungdomen varit mera allmänt samlad, hittills sorgligt utmärkt sig för vilda bacchanalier i förening med stoj, gräl, slagsmål, så att ordningen måste upprätthållas genom patruller, finner man icke någonting sådant i församlingar, der Læstadii väldiga nykterhetspredikningar och nitiska omvändelseverk så många år efter hans död bära frukt. Der råda stillhet, ordning och tukt. Man träffar icke gerna någon berusad person, der den åsigt han sökt göra gällande och den lifsåskådning, för hvilken han ville bana väg, blifvit en herskande makt. Det är ock sannolikt, att äfven i andra hänseenden uppförandet ibland de äkta læstadianerna i allmänhet är oförvitligt, och det ej blott i de nedre socknarne, utan öfverallt, om än sorgliga undantag här och der kunna förekomma. Men hvad vi med säkerhet känna om de frukter af Læstadii verksamhet, som visa sig i nykterhet och anständig stillhet, är tillräckligt för att bilda en skön minnesvård på den visserligen besynnerlige, men dock välmenande och allvarlige mannens graf.

Huru förhållandet i Finland är i förevarande hänseende, kunna vi ej med bestämdhet säga; men vi hafva anledning till den förmodan, att någon skiljaktighet i här ifrågavarande hänseende emellan læstadianerne der och

i Sverige icke äger rum. Detsamma torde ock gälla om det nordliga Norge. Likväl må vi här göra det förbehåll, att detta gäller om læstadianismen endast der den icke kommit att alltför mycket degenereras till en alldeles oinskränkt hyperevangelism. En sådan riktning tyckes læstadianismen hafva tagit i vissa delar af det inre af Finland.Det læstadianska partiet har der en sidogren i den s. k. *Hihkurisekten.* Denna är ända till namnet alldeles obekant för læstadianerne vid Torne och Muonio elfvar. Men redan namnet ger sektens læstadianska anor tillkänna, emedan Hihkuri betyder den sekt, som har rörelser eller liikutuksia. Dessutom visar sig redan af andra omständigheter, att denna sekt är en till ytterlighet drifven læstadianism. I ett bret till en finsk tidning af andeligt innehåll, Kristillisiä Sanomia, skrefs från en person, som förklarat sig hafva ett år före brefvets nedskrivande varit insnärjd i denna sekts garn, men blifvit lossad derutur, att den Hihkuri-predikant, som uppträdt på orten, varit från Uleåborg, der læstadianismen har en af sina centralpunkter. Dessutom bevisar den lösliga evangelism, som tillskrifves Hihkuri, att det är ur nylæstadianismens vida brunnar denna sekt öst.

Enligt de åsigter, som sektens emissarie i sin predikan lagt i dagen, skulle man blifva en rätt kristen, om man biktade, bekände sina synder och af honom emottoge syndernas förlåtelse i Jesu namn. I denna bikt och absolution innefattades »bättring, tro, salighet, allt.» Då fråga är om helgelse och vandring i rättfärdighet, så vore ett nytt biktande af nöden, så att detta skulle ersätta helgelsen. Efter hihkurisektens åsigter vore bikten »den trånga porten, korset, köttets dödande och trons vitnesbörd.» Men härtill fordrades, att all synd, som man möjligen kan ihågkomma, bekännes offentligt (vid sammankomsterna). Detta upphöjande af bikten försvaras med vissa stycken af Luther, hvilken så många sektmakare missbrukat och misshandlat. Sådana skrifter af denna vår kyrkas lärofader, som icke tala något om bikten, förkastas såsom understuckna, t. ex. förklaringen öfver Galaterbrefvet. Derjemte uttalar sekten den meningen, att det är ett tecken till otro, när man läser mycket. »Vi böra icke mera,» säger man, »söka tron af böcker, utan i hjertat,» hvilken mening stöder sig på 2. Kor. 3, 3. För öfrigt säges emissarien hafva med höjd stämma uttalat stränga straffdomar, oaktadt den hyperevangelism, som i sin krassaste form var hans predikans innehåll. Men skall proselytmakeriet göra framsteg, måste detskjuta framför sig de skräckbilder, som kunna förmå de lättskrämda att taga sin tillflykt till den sekt, som utdelar tröst åt dem som härigenom blifvit uppskakade. Att ifrågavarande sekt ej försmår detta medel, till befrämjande af sin tillväxt, är naturligt. Såsom andra sekter och religionspartier är den högst fiendtlig emot kyrkan. Lärare, församlingens embete bör man ej enligt dessa sekteristers förmenande anlita; kyrkor, kyrkotukt, församlingsstyrelse äro öfverflödiga

Denna sekt, om hvilken nyssnämnda tidning med skäl säger, att dess förvillelser äro hemska och den ohyggligaste evangelii förfalskning, är i sjelfva verket ingenting annat än læstadianismen, kulminerande i den biktförgudning och lösa evangelism, hvartill den visar en sådan benägenhet. Det är icke svårt att förstå, att den læstadianska riktningen, frigjord från allt inflytande af män med sans, sådana som Heikel, t. f. komministern P. O. Grape och den förut omnämnde förre missionären C. J. Grape, kan gå till de ytterligheter, till hvilka Hihkurisekten kommit. Dennas åsigter äro ju endast de med följdriktighet dragna konsekvenserna ur nylæstadianismens läror, sådana de drifvas, der icke tänkande män hålla dem tillbaka inom förnuftiga skrankor. Med det öfverdrifna uppskattande och falska betonande af bikten och absolutionen, som ibland læstadianerne är ganska vanligt, kommer man lätt derhän, att man sätter sekten och dess ledare i Guds stad och ställe och kastar kristendomens skatter, tron och helgelsen m. m., i det vida gapet af en allt företrädande och allt öfverskylande bikt.

Det är naturligt, att de rent af förvildade grenarne af nylæstadianismen kunna visa sig i någon mån olika på olika ställen. Men grunddraget är alltid detsamma, och af detta igenkänner man lätt den rot, hvarifrån en sekt uppvuxit och utvecklat sig, När det från Ijo och Lillkyro i Finland talas om *»hihutroende»,* hvilkas sammankomster beskrifvas på ett sätt, som på det lifligaste erinrar om læstadianernes, så är det icke svårt att finna, att man här har för sig en förgrening af nylæstadianismen, sannolikt den samma som Hihkurisekten. Härom vitnar den religiösaexaltation, som utmärker desse sektmän och som genomgår all læstadianism som ett i dagen liggande grunddrag. Visserligen sägas dessa hihutroende hafva till valspråk, icke blott att kyrkor och prester äro öfverflödiga, hvilket inom det læstadianska partiet är mycket vanligt, utan ock att de förre böra brännas och de

senare dödas, hvilket åter icke är vanligt ibland læstadianerne; men hvad innebär detta annat än spetsen af den kyrkofiendtlighet, som ingår i de nylæstadianska åsigterna, om än densamma icke alltid praktiskt ådagalägger sig, och som har en så bred grundval i partiets höga uppskattande af sitt inre ljus och sin skrifttolkning. När redan under Læstadii tid sjelftillräckligheten kunde i Koutokeino gå till en sådan höjd af sjelfförgudning, att denna under inflytelsen af en tygellös fanatism ledde till blodiga missdåd, kan man lätt tänka sig, att i vår tid, då denna mäktiga personlighet icke längre finnes qvar och så många af partiet tillbedja Gud inom dem sjelfva och deras trosvänner, denna sjelfupphöjelse icke skall stanna vid kyrkans nedsättande, utan öfvergå till hotfulla yttranden emot hennes tempel och hennes tjenare, der ingen sansad person inom partiet höjer sin röst för att varna de fanatiserade.

Skulle læstadianerne i Nord-Amerikas förenta stater ej genom skriftvexling med de ledande personligheterna i det gamla fäderneslandet afhållas från svårare religiösa eller dogmatiska förvillelser, så är det antagligt, att extravaganserna i detta hänseende icke blefve ringa. Redan nu har man i det nya hemlandet börjat med åtskilliga till en del splitter nya funderingar. Så har man i Minnesota uppkastat den frågan, om man skall predika den korsfäste eller den uppståndne Kristus. Denna fråga har gifvit anledning till strid emellan tvänne partier, af hvilka det ena påstår, att den förra predikan leder till andelig träldom, hvarföre endast den uppståndne Kristus bör förkunnas, emedan härigenom hjertat blir frigjordt och gladt, då deremot det andra partiet förfäktar den meningen, att predikan om den korsfäste Kristus är nödvändig för befrämjandet af kristligt allvar. I Michigan har man framkastat spörsmålet, huruvida det är synd att låta porträttera sig, hvarjemte manbragt den ibland separatister mycket vanliga frågan, om det är synd att taga ränta, fram i dagen. Uppkomsten af sådana stridsfrågor är så mycket mera oväntad, som nylæstadianismen är känd för sitt synnerligen evangeliska skaplynne, för hvilket allt ängsligt lagväsende borde vara främmande. Man märker emellertid äfven af dessa i och för sig sjelfva föga nämnvärda strider, huru lätt nya meningar dyka opp, när ett religionsparti växer i antal och utbredning. Dessa meningar kunna vara från början af en pueril karakter, men med tiden uppstå sådana, som äga mera betydenhet och omsider spränga sönder i nya partigrupper och sektbildningar det parti, som förut sammanhållits, förnämligast genom samma religiösa grundåskådning. Man behöfver icke hafva någon profetisk förmåga för att kunna förutsäga, att sedan efter hand sambandet emellan partiets medlemmar och deras vänner i det gamla hemlandet blifvit upplöst, skola de nordamerikanska læstadianerne skilja sig från sin stam och blifva en eller flera nya sekter, så framt partiet icke kommer att helt och hållet uppgå i någon eller några af de religionssekter, hvarpå det stora landet är så rikt och för hvilka dess författning bilda en så bördig jordmån.

Att äfven i det nordligaste Europa nya sektbildningar skola med tiden uppkomma ur læstadianismens lifskraftiga rot, är sannolikt. I synnerhet torde detta blifva förhållandet i Finland, der partiet nu mera räknar sina flesta anhängare. Vi hafva redan sett, att en ansats till sådan sektbildning trädt i dagen, och detta är väl icke så underligt, då ingen der finnes, som har det öfvervägande anseende och den myndighet, att han kan gifva partiet enhet. Ovisst är, om Raattamaa ens är känd till namnet af læstadianerne i det inre af storfurstendömet, och ingen annan partiernas gemensamma ledare är bekant. Det ligger derföre i sakens natur, att redan nu detta märkvärdiga och talrika religionsparti skall erhålla sidogrenar, som icke i allt, om än i mycket, påminna om den stam, från hvilken de utskjutit.

Också ligger icke den minsta skilnaden emellan den gamla læstadianismen och den nya deri, att då den förra, oaktadt den sorgliga förgreningen deraf i Koutokeino, rördesig mera centralt, har den senare allt mer decentraliserat sig och rörer sig omkring nya medelpunkter, af hvilka ingen är nog stark att obetingadt bestämma det helas gång, om också en af de personligheter, hvilka äro de nu varande læstadianernes ledare, åtnjuter ett vida öfvervägande anseende inom en del af det område partiet upptager. Den kraft, som skall verka öfver ett vidt område, måste vara proportionel till dettas storhet och betydenhet. Någon sådan kraft finnes icke inom læstadianismens mycket vida krets, och derför visa sig redan tecken till den sönderdelning af partiet, som framtiden kommer att medföra.

*

Härmed hafva vi nått slutet af denna tidsbild. Vi hafva sett, att den man, som är skildringens egentliga föremål, sedan han vunnit ett namn som vetenskapsman, lade sina vetenskapliga sträfvanden på det hela å sido och i brinnande kärlek till en djupt sjunken befolkning verkade som själasörjare på ett lika egendomligt, som fruktbringande sätt. Vi hafva sett denna verksamhet förmedla en andelig rörelse, till hvilken vår lutherska kyrkas historia svårligen har att uppvisa ett motstycke, om man tar både den religiöst-ethiska hvälfningens skyndsamma förlopp och dess utbredning i betraktande. Vi hafva slutligen sett denna rörelse, mystisk och besynnerlig till sin karakter, under sitt framgående ändra sin hufvudriktning och, sväfvande emellan sanningen och lögnen, än strömmande åt den ena sidan, än åt den andra, breda ut sig öfver ett mycket stort område och dervid få en sidogren, som endast till en viss grad erinrar om den ursprungliga källan. Det sanna, det goda i denna kyrkliga företeelse må vi villigt erkänna under pris till honom, hvars vägar ofta äro för oss kortsynta menniskor förunderliga, emedan de äro outransakeliga. Det skefva, det falska må han taga bort, så att allt måtte lända till hans namns ära.

Rättelser:

Sid.

32

rad

15

nedifr.

står

grannlagenheten

läs

grannlagenhet

»

60

»

4,8,9

»

»

Kautokeino

»

Koutokeino

»

84

»

6

uppifrån

»

qvinna

»

qvinna.

»

89

»

3

nedifr.

»

Kaugos

»

Kangos

»

94

»

5

»

»

konsten

»

knuten

»

101

»

1

uppifr.

»

obebehag

»

obehag

»

105

»

6

»

»

karnistisk

»

kasuistisk

»

114

»

9

»

»

Babelstornsuppbyggaren

»

Babeltornsuppbyggaren

*